

רפ"י

מתני'

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו'. מפרש בגמרא דכל הני איקרו עינוי וגבי יוה"כ ה' עינוי' כתיבי והני ה' הו' דשתיה בכלל אכילה:
מלך. דרכו ושבתו להיות נאה שנאמר (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך:
והכלה. צריכה נוי עד שתחבב על בעלה וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה:
והחיה. יולדת:
תנעול את הסנדל. שהצנה קשה לה:
דברי רבי אליעזר. אכולהו קאי מלך וכלה וחיה:

גמ'

לחצי שיעור. כגון פחות מכותבת הגסה שהיא שיעור ליוה"כ כדתנן מתני' וכי לא שלים שיעורא כרת ליכא איסורא איכא:
חצי שיעור. כלומר פחות מכשיעור אסור מן התורה לקמן בשמעתא דריש ליה מכל חלב:
שאסור מדרבנן. ומתני' נמי מדרבנן קאמר:
אי הכי. דלריש לקיש אסור מיהא מדרבנן לא נחייב עליה קרבן שבועה הנשבע שלא יאכל חצי שיעור מדבר אסור ואכל לא נחייב עליה קרבן שבועת ביטוי דהא קיימא לן במסכת שבועות (דף כז.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור או נשבע לבטל ולא בטל פטור:
ורבי שמעון פוטר. מקרבן שבועה:
מושבע ועומד הוא. והוה ליה נשבע לקיים את המצוה:

מסכת יומא פרק ח' - "יום הכפורים"

249. עג, ב - עד, א

משנה

יום הכפורים, אסור:

באכילה ובשתיה,

וברחיצה,

ובסיכה,

ובנעילת הסנדל,

ובתשמיש המטה.

והמלך והכלה - ירחצו את פניהם.

והחיה - תנעול את הסנדל,

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אוסרין.

האוכל ככותבת הגסה, כמותה וכגרעינתה,

והשותה מלא לוגמיו -

חייב.

כל האוכלים - מצטרפין לככותבת,

וכל המשקים - מצטרפין למלא לוגמיו.

האוכל ושותה - אין מצטרפין.

גמרא

"אסור"? ענוש כרת הוא!

אמר רבי אילא, ואיתימא רבי ירמיה:

לא נצרכה אלא לחצי שיעור.

הניחא למאן דאמר "חצי שיעור - אסור מן התורה",

אלא למאן דאמר: "חצי שיעור - מותר מן התורה",

מאי איכא למימר?

דאיתמר:

חצי שיעור,

רבי יוחנן אמר:

אסור הוא מן התורה.

ריש לקיש אמר:

מותר מן התורה.

הניחא לרבי יוחנן.

אלא לריש לקיש - מאי איכא למימר?

מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן.

אי הכי, לא נחייב עליה קרבן שבועה,

אלמא תנן:

"שבועה שלא אוכל" ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים - חייב.

ורבי שמעון פוטר" (שבועות כב.).

והוינן בה: אמאי חייב? מושבע ועומד מהר סיני הוא!

רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי:

רש"י

בכולל. שבועה שלא אוכל לא בשר שחווה ולא בשר נבילה דמגו דחיילא אהתיירא חיילא נמי איסורא ורבי שמעון פוטר דלית ליה איסור כולל ולא אמרינן מגו:

וריש לקיש אמר אי אתה מוצא. שיהא חייב קרבן שבועה על הנבילה אם אכל כזית שהוא מושבע עליו מהר סיני אלא באוכל חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ובשבועתו נאסר עליו:

במפרש. שלא אוכל אפילו חצי שיעור: **ואליבא דרבנן**. דאמרי בשבועות (דף יט:). דהנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכשיעור:

או בסתם. מצית לאוקומה ומיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאסר בו:

ואליבא דר' עקיבא דאמר. במסי שבועות (דף יט:). אדם הנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכל שהוא דהכי תנן שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא ר' עקיבא מחייב וחכמים פוטרים הלכך הא דקתני חייב אי כרבנן סבירא ליה מוקמינן ליה במפרש ואי כרבי עקיבא סבירא ליה מוקמינן ליה אפי' בסתם ורבי שמעון פוטר ר' שמעון לטעמיה דאמר בכל שהוא נמי מושבע מסיני הוא דתניא במסכת

מכות (דף יז:). ר' שמעון אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן ואי סבירא ליה לריש לקיש דחצי שיעור אסור מדרבנן היכי מוקי לה להא דתני חייב באוכל חצי שיעור והרי אף עליו מושבע משום לאו דלא תסור (דברים יז):

וכי תימא כיון דאית ליה היתר מן התורה. אין זה מושבע מסיני וכי משתבע עליה חיילא שבועה ומיחייב עלה:

שבועת העדות. שחייב הכתוב עליה קרבן שבועה שנאמר (ויקרא ה) ושמעה קול אלה:

והוינן בה למעוטי מאי. דלא תנן במתני' בהדיא הא תנא ליה רישא נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרין ולא בפסולין:

למעוטי מלך. דתנן ביה (סנהדרין דף יח:). לא מעיד ולא מעידין אותו:

למעוטי משחק בקוביא. בעירבון דהוי גזלן מדרבנן ופסול לעדות:

מדאורייתא מיחזא חזי. דלא הוי גזלן דאורייתא אלא שגזל מידו כמו ויגזל את החנית מיד המצרי (ש"ב כג) כך מפרש בב"ק (דף עט:):

אם לא יגיד. משמע מי שהגדה שלו מועלת לבעל הדין והאי לא מהניא הגדה דידיה הואיל ולא מקבלינן לה מדרבנן:

וכל היכא דענוש כרת לא תני אסור. דקשיא לך לעיל אסור ענוש כרת הוא:

איבעית אימא כי קתני. מתניתין אשאר משום רחיצה וסיכה דליכא כרת תנא אסור:

שאר סיפרי. דלאו תורת כהנים ספר וידבר ואלה הדברים:

שבתון. וגבי עינוי כתיב וכי היכי דשבתון האמור בשבת אסמכו ביה רבנן שאר מלאכות שלא היו במשכן ואינה מלאכה גמורה ה"נ שבתון דגבי עינוי דכתיב שבתון הוא לכם ועניתם להוסיף על עינוי אכילה ושתייה קאתי:

בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין.

וריש לקיש אמר:

אי אתה מוציא אלא במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן,

או בסתם ואליבא דרבי עקיבא דאמר: אדם אוסר עצמו בכל שהוא!

וכי תימא: כיון דאית ליה היתר מן התורה, קא חייל קרבן שבועה,

והתנן:

"שבועת העדות, אינה נוהגת אלא בראויין להעיד" (שבועות ל).

והוינן בה: למעוטי מאי?

רב פפא אמר:

למעוטי מלך.

רב אחא בר יעקב אמר:

למעוטי משחק בקוביא.

והא משחק בקוביא מדאורייתא מיחזי חזי,

ורבנן הוא דפסלוהו, ולא קא חיילא עליה שבועה!

שאני התם:

דאמר קרא: **"אם לוא יגיד"**²⁷⁶ (ויקרא ה, א),

והאי לאו בר הגדה הוא כלל.

וכל היכא דענוש כרת, לא תני "אסור"!

והתנאי:

"אף על פי שאמרו אסור בכולן,

לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד!"

הכי קאמר:

כשאמרו אסור לא אמרו אלא בכחצי שיעור,

אבל כשיעור ענוש כרת,

ואף על פי שענוש כרת, אין ענוש כרת אלא האוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד.

ואי בעית אימא:

כי קתני "אסור" אשאר.

דתנו רבא ורב יוסף בשאר סיפרי דבי רב:

"מניין ליום הכפורים שאסור ברחיצה בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה?

תלמוד לומר: "שבתון"²⁷⁸ (ויקרא טז, לא) - שבות".

²⁷⁶ אם לוא יגיד ונשא עונו

²⁷⁷ תיקון גירסה על פי מסורת הש"ס, כתבי יד, רש"י.

²⁷⁸ שבת שבתון היא לכם ועניתם את-נפשתיכם חקת עולם.

250.עד, א-ב

רפ"י

אין לי אלא שישנו בעונש ישנו באזהרה. גבי חלב קאי דעונשו ואזהרתו סמוכים זה לזה כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו הרי אזהרה וסמיך ליה כי כל אוכל חלב מן הבהמה הרי עונש אין לי שיהא מוזהר אלא על כשיעור שהוא עונש עליו כרת דגבי עונש לא כתיב כל אחלב אלא אוכל דכתיב כי כל אוכל חלב:

כוי. שהוא ספק ואין בו כרת וחצי שיעור שאינו בעונש מניין שהוא באזהרה:

תלמוד לומר כל חלב. לא תאכלו הכא כתיב כל אחלב כלומר אפילו כל שהוא:

אתא קרא לרבווי ספיקא. בתמיה אטו קמי שמיא ספיקא הוא אי בהמה הוי אי חיה הוי: הא דאמר רב אידי בר אבין. בכריתות בפרק דם שחיטה (דף כא.) אף כל לאתווי כוי דקתני התם כל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה מה עוף ובהמה מיוחדים וכו':

גופא:

"חצי שיעור:

רבי יוחנן אמר:

אסור מן התורה.

ריש לקיש אמר:

מוותר מן התורה".

"רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה",

כיון דחזי לאיצטרופי - איסורא קא אכיל.

"ריש לקיש אמר: מוותר מן התורה",

"אכילה" אמר רחמנא וליכא.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש:

"אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה

כוי וחצי שיעור, הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה?

תלמוד לומר: "כל חלב"²⁷⁹ (ויקרא ז, כג)!"

מדברנו,

ויקרא, אסמכתא בעלמא.

הכי נמי מסתברא,

דאי סלקא דעתך דאורייתא,

כוי ספיקא הוא,

איצטריך קרא לאתווי ספיקא!

אי משום הא - לא איריא,

קסברי:

עד, ב. כוי בריה בפני עצמה היא.

דאי לא תימא הכי,

הא דאמר רב אידי בר אבין: "אף כל"²⁸⁰ - לאתווי כוי.

כוי ספיקא הוא, איצטריך קרא לרבווי ספיקא?

אלא בריה שאני,

הכא נמי בריה שאני.

²⁷⁹ דבר אל-בני ישראל לאמר כל-חלב שור וכשב ועז לא תאכלו

²⁸⁰ כל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה

251. עד, ב

רס"י

מה. מצות מלאכת שבת שב ואל תעשה הוא אף מצות עינוי שב ואל תעשה דבר המבטל ממך את העינוי הוא ואין זו אלא כגון הני דמתניתין לא יאכל ולא ישתה ולא ירחץ:

מה מלאכה לא חלקת בה. בכל צדדיה אסורה אף עינוי נמי שאיסורו בכל צדדיו קאמר יצאו חמה וצנה שאם ישב הרי הוא בעינוי ואם לא ישב אינו מצוה לישוב:

מה מלאכה דבר שחייבין עליו במקום אחר. כרת כי הכא כגון בשבת אף עינוי בדבר אכילה קאמר שמצינו שחייב עליו במקום אחר כגון פיגול ונותר: ואם נפשך לומר. ואם יש בידך להשיב על זה הרי ראייה אחרת דקרא של תענו את נפשותיכם עינוי שהוא אבידת הנפש בתוך חלל הגוף מיירי:

וכי תימא בעריות קמשתעי קרא. כלומר עינוי. דתשמיש קא משתעי קרא דתשמיש נמי אקרי עינוי כדלקמן (דף עז.). וחייבין עליו כרת במקום אחר כגון עריות: ונאמר להלן עינוי ויענך וירעיבך (דברים ח):

תנו רבנן:

"תענו את נפשותיכם"²⁸¹ (ויקרא טז, כט).

יכול ישב בחמה או בצנה נדי שיצטער?

תלמוד לומר: "וכל מלאכה לא תעשו" (ויקרא טז, כט).

מה מלאכה - שב ואל תעשה,

אף ענוי נפש - שב ואל תעשה."

ואימא: היכא דיתב בשימשא וחיים ליה לא נימא ליה קום תוב בטולא?
יתב בטולא וקריר ליה לא נימא ליה קום תוב בשימשא?

דומיא דמלאכה,

מה מלאכה - לא חלקת בה,

אף ענוי - לא תחלוק בו.

תניא אידך:

"תענו את נפשותיכם" (ויקרא טז, כט),

יכול ישב בחמה ובצנה ויצטער?

תלמוד לומר: "וכל מלאכה לא תעשו" (ויקרא טז, כט),

מה מלאכה - דבר שחייבין עליו במקום אחר,

אף ענוי נפש - שחייבין עליו במקום אחר,

ואי זה זה?

זה פגול ונותר.

אביא פגול ונותר שהן בכרת, ולא אביא את הטבל שאינו בכרת?

תלמוד לומר: "תענו",

"ועניתם את נפשותיכם" (ויקרא טז, כט) - ריבה.

אביא הטבל שהוא במיתה, ולא אביא את הנבילה שאינה במיתה?

תלמוד לומר: "תענו ... ועניתם את נפשותיכם" ריבה.

אביא את הנבילה, שהוא בלאו, ולא אביא את החולין, שאינן בלאו?

תלמוד לומר: "תענו ... ועניתם את נפשותיכם" ריבה.

אביא החולין שאינן בקום אכול, ולא אביא את התרומה שהיא בקום אכול?

תלמוד לומר: "תענו ... ועניתם את נפשותיכם" ריבה.

אביא את התרומה שאינה ב"כל תותירו", ולא אביא את הקדשים שהם ב"כל תותירו",

תלמוד לומר: "תענו ... ועניתם את נפשותיכם" ריבה.

ואם נפשך לומר, הרי הוא אומר: "והאבדתי את הנפש ההוא" (ויקרא כג, ל) -

ענוי שהוא אבידת הנפש,

ואי זה זה?

זה אכילה ושתייה."

מאי "ואם נפשך לומר"?

וכי תימא: בעריות קא מישתעי קרא,

הרי הוא אומר: "והאבדתי את הנפש" - ענוי שיש בו אבידת נפש,

ואי זה זה?

זה מאכילה ושתייה.

דבי רבי ישמעאל תנא:

נאמר כאן "ענוי" ונאמר להלן "ענוי"²⁸² (דברים ח, ג),

²⁸¹ והיתה לכם לחוקת עולם בחודש השביעי בעשור לחודש תענו את נפשותיכם

²⁸² ויענך וירעיבך

כ"י

ונילף מואם תענה את בנותי.
 דמוקי ליה לקמן (שם).
 אתשמיש:
עינוי דרבים. יוה"כ לכל ישראל
 ואכילת המן לכל ישראל:
עינוי בידי שמים. יום הכפורים
 מצות מלך היא וכן עינוי המן:

מה להלן ענוי - רעבון,
 אף כאן ענוי - רעבון.

ונילף: מ"אם תענה את בנותי" (בראשית לא, ג)!

דנין ענוי דרבים, מענוי דרבים,
 ואין דנין ענוי דרבים מענוי דיחיד.

ונילף מענוי דמצרים,
 דכתיב: "וירא את ענינו" (דברים כו, ז),
 ואמרנו: זו פרישות דרך ארץ!

אלא: דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי שמים,
 ואין דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי אדם.

רס"י

ה"ג המאכילך מן במדבר וגו'
 רבי אמי ורבי אסי וכו'. ולית
 הכא רומיא דקראי אלא קרא
 מפרש המאכילך למען ענותך
 אוכל ומעונה:
 אין לו פת בסלו. אוכל היום
 ודואג על למחר:
 אינו רואה ואוכל. אכילת המן
 טועם טעם כל המינים ואינו
 רואה אלא מן:

252. עד, ב

"המאכילך מן במדבר ... למען ענותך"²⁸³ (דברים ח, טז).

רבי אמי ורבי אסי,
 חד אמר: אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו.
 וחד אמר: אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל.

אמר רב יוסף:
 מכאן, רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין.

אמר אביי:
 הלכה, מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא ביממא.

אמר רבי זירא:
 מאי קרא?
 "טוב מראה עינים מהלך נפש" (קהלת ו, ט).

אמר ריש לקיש:
 טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה,
 שנאמר: "טוב מראה עינים מהלך נפש".

253.עד, ב - עה, א

כ"י

"כי יתן בכוס עינו יתהלך במישורים" (משלי כג, לא).

רבי אמי ורבי אסי:

עה, א חד אמר: כל הנותן ^עינו בכוסו - עריות פולן דומות עליו כמישור.
 וחד אמר: כל הנותן עינו בכוסו - כל העולם פולו דומה עליו כמישור.

"דאגה בלב איש ישחנה" (משלי יב, כה).

רבי אמי ורבי אסי:

חד אמר: ישחנה מדעתו.
 וחד אמר: ישחנה לאחרים.

"ונחש עפר לחמו" (ישעיה סה, כה).

רבי אמי ורבי אסי:

חד אמר: אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר,
 וחד אמר: אפילו אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר.

תניא:

"אמר רבי יוסי:

בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם.
 מדת בשר ודם - מקניט את חבירו, יורד עמו לחיו.
 אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן,
 קלל את הנחש, עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו.
 קלל את בנען, אוכל מה שרבו אוכל, ושותה מה שרבו שותה.
 קלל את האשה - הכל רצין אחריה.
 קלל את האדמה - הכל נידונין הימנה".

עינו בכוסו. אוהב שכרות :
 כל העולם דומה עליו כמישור.
 ממון אחרים דומה לו היתר :
 ישיחנה לאחרים. שמא
 ישיאוהו עצה :
 דאגה. פחד שדואג על הפסד
 שום דבר פן יבואהו :
 יורד עמו לחייו. בכל דבר שהוא
 יכול להקניטו ולהפסידו הוא
 יורד :

254. עה, א

"וְכָרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בַּמַּצְרִים הַנֶּחֱמִים" (במדבר יא, ה).

רַב וְשִׁמוּאֵל:

חַד אָמַר: דְּגִים.

וְחַד אָמַר: עֲרִיּוֹת.

מֵאן דְּאָמַר: "דְּגִים", דְּכֵתִיב: "נֹאכַל".

וּמֵאן דְּאָמַר: "עֲרִיּוֹת", דְּכֵתִיב: "הַנֶּחֱמִים".

וְלִמָּאן דְּאָמַר "עֲרִיּוֹת",

הָא כֵּתִיב: "נֹאכַל"!

לִישְׁנָא מְעַלְיָא נְקֻט,

דְּכֵתִיב: "אֶכְלָה וּמָחַתָּה פִּיהָ וְאָמְרָה לֹא פְעַלְתִּי אֲוֹן"²⁸⁴ (משלי ל, כ).

וְלִמָּאן דְּאָמַר: "דְּגִים", מֵאִי "הַנֶּחֱמִים"?

דְּהוּ מֵייתִין לְהוּ מִהֶפְקִירָא.

דְּאָמַר מֶר:

כִּשְׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲבִין מֵיָם, הֶקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּין לָהֶם בְּתוֹךְ הַמַּיִם דְּגִים קְטַנִּים בְּכַדְיָהוּ.

בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר: "דְּגִים", אֶכְלָ עֲרִיּוֹת לָא פְרִיצֵי בְּהוּ,

הֵינּוּ דְכֵתִב: "גֵּן נְעוּל אַחֲתֵי כְלָה"²⁸⁵ (שיר השירים ד, יב).

אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר "עֲרִיּוֹת", מֵאִי "מְעַיֵן הַתּוֹם"?

מִהֶנֶךְ דְּאָסִירִין לָא פְרִיצֵי בְּהוּ.

בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר: "עֲרִיּוֹת", הֵינּוּ דְכֵתִיב: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכָה לְמִשְׁפָּחוֹתָיו"^(במדבר יא, ט),

עַל עֶסְקֵי מִשְׁפָּחוֹתָיו, שְׁנֹאֲסְרוּ לָהֶם לְשֹׁכֵב אֶצְלָם.

אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר: "דְּגִים", מֵאִי "בּוֹכָה לְמִשְׁפָּחוֹתָיו"?

הָא וְהָא הוּאִי.

²⁸⁴ כן דרדך אשה מנאפת אכלה ומחיתה פיה ואמרה לא-פעלתי און

²⁸⁵ גן נעול אחתי כלה גל נעול מעין התום

255. עה, א-ב

רש"י

הללו לא טעמו. שהן קשין לעוברות ומיניקות כדאמרין בספרי משל אומר לאשה לא תאכלי בצל מפני התינוק: והוא כזרע גד לבן אמר רבי אסי. זרע הגד אינו לבן אבל עגול הוא והכי קאמר קרא והוא עגול כזרע גד ולבן כמרגלית: כגידא. גרעין של אלינדר: שדומה לזרע פשתן. שגם הוא עגול: שמלבין עונותיהן. מתוך שהיו דואגים שמא לא ירד מן למחר היו משעבדים לבם למקום: אם בן תשעה וכו'. לפי שנאמר (שמות טז) וימודו בעומר בין שליט הרבה בין שליט מעט מוצא עומר לגולגולת ואם נמצא יתר בבית הראשון בידוע שכן תשעה לראשון הוא ואם בבית האחרון בידוע שכן האחרון הוא: הוא סרח עלי. ותובעתו כתובתה: ירד המן עליו. אלמא בתוך המחנה יורד וכתב ויצא העם ולקטו יציאה מחוץ למחנה משמע וכתב שטו משמע למקום רחוק כמו משוט בארץ (איוב א):

"את הקשאים ואת האבטחים" ²⁸⁶ (במדבר יא, ח).

רבי אמי ורבי אסי:

חד אמר: טעם כל המינין טעמו כמון,

טעם חמשת המינין והללו, לא טעמו בו.

וחד אמר: טעם כל המינין טעמו וממשן, והללו טעמן ולא מממשן.

"והוא כזרע גד לבן וטעמו" ²⁸⁷ (שמות טז, לא).

אמר רבי אסי:

עגול - כגידא,

ולבן - כמרגלית.

תנו רבנן:

"גד" שדומה לזרע פשתן בגבעוליו.

אחרים אומרים:

"גד" - שדומה להגדה, שמושכת לבו של אדם במים."

תניא אידך:

"גד" - שמגיד להם לישראל.

אי בן תשעה לראשון ואי בן שבעה לאחרון.

"לבן" - שמלבין עונותיהן של ישראל."

תניא:

"רבי יוסי אומר:

נשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין,

כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין.

ביצד?

שנים שבאו לפני משה לדין,

זה אומר: עבדי גנבת,

וזה אומר: אתה מכרתו לי.

אמר להם משה: לבקר משפט.

למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו.

ואם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו.

וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין, זה אומר היא סרחה עלי, והיא אומרת הוא סרח עלי.

אמר להם משה: לבקר משפט.

למחר, אם נמצא עומרה בבית בעלה - בידוע שהיא סרחה עליו,

נמצא עומרה בבית אביה - בידוע שהוא סרח עליה."

כתב: "וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו" (במדבר יא, ט),

וכתיב: "ויצא העם ולקטו" (שמות טז, ד),

וכתיב: "שטו העם ולקטו" (במדבר יא, ח),

הא כיצד?

צדיקים - ירד על פתח בתיהם.

בינונים - יצאו ולקטו.

רשעים שטו ולקטו.

²⁸⁶ וזכרנו את-הדגה אשר-נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת-החציר ואת-הבצלים ואת-השומים
²⁸⁷ והוא כזרע גד לבן וטעמו כמרגלית כדבש

רס"ז

לחם. משמע אפוי:

עוגות. משמע קודם אפייה:

תכשיטי נשים. בשמים שהן

דוכות במדוכה ומתקשטות בהן

להיות ריחן ערב לבעליהן:

ציקי קדירה. תבלין לתבשיל

ערב ומבושם:

שירדו להן אבנים טובות.

הביאו נדבה ממה שמוצאין

בבקר בבקר כשיוצאין ללקוט

את המן שנאמר וילקטו אותו

בבקר בבקר:

נשיאים ממש. עננים היו:

שד זה תינוק מוצא בו כל מיני

טעמים. שהאם אוכלת:

כתיב: **"לחם"**²⁸⁸ (שמות טז, ד),

וכתיב: **"עגות"**²⁸⁹ (במדבר יא, ח),

וכתיב: **"וּטְחָנוּ"** (במדבר יא, ח)!

הא כיצד?

צדיקים - לחם.

בינונים - עוגות.

רשעים - טחנו בריחים.

"או דכו במדכה" (במדבר יא, ח).

אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא:

מלמד שירד להם לישראל עם המן תכשיטי נשים,

דבר שנידון במדוכה.

"ובשלו בפרור" (במדבר יא, ח).

אמר רבי חמא:

מלמד שירד להם לישראל עם המן ציקי קדירה.

"והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" (שמות לו, ג).

מאי **"בבקר בבקר"**?

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

מדבר שירד להם **"בבקר בבקר"**.

מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן.

שנאמר: **"והנשאם הביאו את אבני השיהם"** (שמות לה, כז).

תנא:

"נשיאים ממש".

וכן הוא אומר: **"נשיאים ורוח וגשם אין"** (משלי כה, יד).

"והיה טעמו פטעם לשיד השמן" (במדבר יא, ח).

אמר רבי אבהו:

מה שד זה תינוק טועם בה פמה טעמים,

אף המן, כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו פמה טעמים.

איכא דאמרי:

לישד ממש,

מה שד זה מתהפך לכמה גוונים - אף המן מתהפך לכמה טעמים.

"ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע" (שמות טז, ח).

תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה:

"בשר ששאלו שלא כהוגן, - ניתן להם שלא כהוגן."

²⁸⁸ ויאמר ה' אל-משה הנני ממטיר לכם לחם מן-השמים ויצא העם ולקטו דבר-יום ביומו למען אנסנו הילך בתורת אי-לא

²⁸⁹ שטו העם ולקטו וטחנו בריחים או דכו במדכה ובשלו בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו פטעם לשיד השמן

ע,ב

לחם ששאלו כהוגן, - ניתן להם כהוגן.

מכאן למדה תורה דרך ארץ: שלא יאכל אדם בשר אלא בליטה²⁹⁰.

והאמר אביי:

האי מאן דאית ליה סעודתא, לא לאכליה אלא ביממא!

כעין וממא קא אמרינן.

אמר רב אחא בר יעקב:

בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה,

עד שבא משה וקבע להן זמן סעודה.

רש"י

לחם ששאלו כהוגן. שאי אפשר

להיות בלא לחם:

ניתן להם כהוגן. בבוקר שיש

שהות להכינו:

בשר שאלו שלא כהוגן. מתוך

כרס מלאה שהרי מקנה רב היה

להם:

שלא כהוגן. ירד להם עם

חשיכה שעה שאינה ראויה

לתקן אותה עד שעת הסעודה:

כעין יממא. באור האבוקה:

וקבע להם זמן סעודה. בבקר

ובערב:

רס"י

256. עה, ב

שירד להם דבר שטעון שחיטה.
ומלמד שהשליח דבר שטעון
שחיטה היה:
וזבחת כאשר צויתך. ולא מצינו
בתורה ציווי הזביחה היאך
מכאן אתה למד שנמסרו לו
הלכות שחיטה על פה:
משטיחין. השליו היה עשוי
לפניהן על הארץ משטיחין
ליטרידייש בלעז: לחם יפה
לבחורים ושמן לזקנים ודבש
לתינוקות כתיב שמן כטעם לשד
השמן ואין זה לשון שומן אלא
לשון שמן לפיכך טעמו נקוד
למעלה ומי"ם שלו נקוד פתח
קטן ולפי שהוא סוף פסוק נהפך
השי"ן לינקד בקמץ גדול:
כסילום. קוצים בלשון ארמי:

"הבשר עודנו בין שניהם"²⁹¹ (במדבר יא, לג).
וקתיב: "עד חדש ימים"²⁹² (במדבר יא, כ).
הא כיצד?

בינונים - לא לתר מתו.
רשעים - מצטערין והולכין עד חדש ימים.

"וישטחו"²⁹³ (במדבר יא, לב).

אמר ריש לקיש:
אל תקרי "וישטחו" אלא "וישחטו" - מלמד שנתחייבו שונאיהן של ישראל שחיטה.

"שטוח" (במדבר יא, לב).

תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה:
"אל תיקרי "שטוח" אלא 'שחוט',
מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שטעון שחיטה.
אמר רבי:
וכי מבאן אתה למד?
והלא כבר נאמר: "וימטר עליהם פעפר שאר וכחול ימים עוף כנף" (תהלים עח, כז).

ותניא:

"רבי אומר:
"וזבחת ... כאשר צויתך"²⁹⁴ (דברים יב, כא) - מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה,
על רוב אחד - בעוף,
ועל רוב שנים - בבמה.
אלא מה תלמוד לומר "שטוח"?
מלמד שירד להם משטיחין משטיחין".

כתיב "לחם" (שמות טז, ד),

וקתיב: "שמן" (במדבר יא, ח),

וקתיב: "דבש" (שמות טז, לא)!

אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

לנערים - לחם,

לזקנים - שמן,

לתינוקות - דבש.

כתיב: "שליח" וקרינו: סליו!

אמר רבי חנינא:

צדיקים - אוכלין אותו בשלוחה,

רשעים - אוכלין אותו ודומה להן כסיליון.

אמר רב חנין בר רבא:

ארבעה מיני סליו הן, ואלו הן:

²⁹¹ הבשר עודנו בין שניהם ויד ה' בעם מכה רבה מאד

²⁹² עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא

²⁹³ ויקם העם כל-היום ההוא וכל-הלילה וכל יום המתרת ויאספו את-השלו הממעיט אסף עשרה חמרים וישטחו להם שטוח סביבות המוקנה.

²⁹⁴ וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך

רש"י

ומותבינן לה בתנורא. כך מנהגם לצלות שפודיהם בתנור:
ותפח. מרוב שומנו הוא נתפח ונעשה עב:
אתליסר ריפי. זו על זו ריפי ככרות:
ותחתונה אינה נאכלת. מרוב השומן הנבלע בה וכל שכן העליונות:
משתכח ליה. היו נמצאות לו בין חביותיו שהיו ממציאין לו מן השמים:
רב חסדא. חמוה דרבא הוה ורבו הוה:
ובדיל רבה. בזכות הרב היה אוכל התלמיד:
כתיב ותעל שכבת הטל. והנה על פני המדבר כשהיה הטל עולה מן הארץ לקראת החמה כדרכו היה נראה על פני המדבר דק מחספש למדנו שהיה הטל מכסה את המן עד שעה שהטל עולה לקראת החמה וכתיב ירד המן עליו אלמא טל מלמטה:
קופסא. אשקרוין בלעז:

שיכלי,
 וקיבלי,
 ופסיוני,
 ושלייו.

מעליא דכולהו - שיכלי,
 גריעא דכולהו - שלייו.

והוּו כְּצִיפּוֹרְתָא, וּמוֹתְבִינָן לָהּ בְּתַנּוּרָא, וְתַפַּח וְהָוָה מְלֵי תַנּוּרָא. וּמִסְקִינָן לִיה אֶתְלִיסֵר רִיפֵי, וְאַחֲרוֹנָה אֵינָה נֹאכְלֵת אֶלְאָ עַל יְדֵי תַעְרוּכָת.

רב יהודה משתכח ליה בי דיני.

רב חסדא משתפח ליה בי ציבי.

רבא מיייתי ליה אריסיה כל יומא. יומא חד לא אייתי.

אמר: מאי האי?

סליק לאיגרא, שמעיה לינוקא דקאמר: **"שמעתי ותרננו בטני"**²⁹⁵ (חבקוק ג, טז).

אמר: שמע מניה נח נפשיה דרב חסדא, בדיל רבה אכיל תלמידא.

כתיב: **"ותעל שכבת הטל"**²⁹⁶ (שמות טז, יד),

וכתיב: **"וברדת הטל"**²⁹⁷ (במדבר יא, ט).

אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

טל מלמעלה, וטל מלמטה,

ודומה כמו שמונח בקופסא.

²⁹⁵ שמעתי ותרננו בטני לקול צללו שפתי יבוא רקב בעצמי ותחתתי ארגו אשר אנוח ליום צרה לעלות לעם יגודנו

²⁹⁶ ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר דק מחוספס דק ככפור על הארץ

²⁹⁷ וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו

257. עה, ב

רס"י

נימח על פיסת היד. מחוספס נטריקון:
 נבלע באיברים. אינו יוצא מן המעיים:
 לאחר שסרחו. שנתלוננו על כך שאמרו בלחם הקלוקל (במדבר כא):
 לא לפניהם ולא לצדיהם. שאין יודעים לאיזה צד עננים הולכים:
 אלא לאחוריהם. דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהן ואתן שלפנים צריכין לצאת לסוף המחנה מאחור:

"דק מחספס" (שמות טז, יד).

אמר ריש לקיש:

דבר שנימוח על פיסת היד.

רבי יוחנן אמר:

דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים.

"מחוספס" - טובא הוי!

אמר רב נחמן בר יצחק:

"מחוספס" כתיב!

תנו רבנן:

"לחם אברים אכל איש"²⁹⁸ (תהלים עח, כד-כה) - לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו,

דברי רבי עקיבא.

ובשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל,

אמר להם: צאו ואמרו לו לעקיבא: עקיבא טעית!

וכי מלאכי השרת אוכלין לחם?!

והלא כבר נאמר: "לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי" (דברים ט, ט)!

אלא, מה אני מקיים "אברים" - לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים.

אלא מה אני מקיים: "ויתד תהיה לך על אונג" ²⁹⁹ (דברים כג, יד),

"ויצאת שמה חוץ" ³⁰⁰ (דברים כג, יג)!

דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם.

רבי אלעזר בן פרטא אומר:

אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן.

אלא מה אני מקיים: "ויתד תהיה לך על אונג"?

לאחר שסרחו.

אמר הקדוש ברוך הוא:

אני אמרתי יהיו במלאכי השרת, עכשיו אני מטריח אותם שלש פרסאות,

דכתיב: "ויוחננו על תירדן מבית הישימות עד אבל השטים" (במדבר לג, מט).

ואמר רבה בר בר חנה:

לדידי חזי לי ההוא אתרא והויא תלתא פרסי.

ותנא:

"בשנפניו, אין נפניו לא לפניו, ולא לצדיהו, אלא לאחוריהו".

"ועתה נפשנו יבשה אין כל" ³⁰¹ (במדבר יא, ו).

"אמרו: עתיד מן זה שתיפח במעיהם,

בלום יש ילוד אשה שמכניס אוכל ואינו מוציא?

ובשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל,

אמר להם: אל תקרי "אברים" אלא "איברים" שהוא דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים.

אלא מה אני מקיים: "ויתד תהיה לך על אונג"?

²⁹⁸ ימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו לחם אברים אכל איש

²⁹⁹ ויתד תהיה לך על אונג והיה בשבתך חוץ וחפרת בה ושבת וכיסית את צאתך

³⁰⁰ ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ

³⁰¹ ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עיינו

רס"י

זה יהושע. שעלה עם משה עד תחומי ההר שנאמר (שמות כד) ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר סיני והמתין לו יהושע שם כל מי יום שנאמר וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה עמהם ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל:

עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו. מאין לך:
חמש עשרה אמה מלמעלה. אם תאמר מלמעלה לארץ ולא פירש בהר או בבקעה וכי חמש עשרה בהר וכו':

תיבה היכי סגיא. היאך עלתה לראשי ההרים אלא על כרחך מלמעלה דקרא מן השמים הוא והכי קאמר על ידי גשמים גברו ט"ו אמה ומן התהום יצאו תחלה למלאות הבקעות והשפלות עד שהשוו לראשי ההרים:

מרובה. רבה על חברתה מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה שבמדה טובה נאמר (שם לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים אף כאן מדת הטוב של ירידת המן רבתה על ירידת המבול: במדת פורענות הוא אומר וארובות השמים לא ירד מבול אלא דרך שתי ארובות ובמדה טובה הוא אומר דלתי שמים פתח. ותנא כמה ארובות יש באורך דלת ארבע הרי לבי דלתות ח' ארובות ואחרי ששתי ארובות הורידו גשמים גובה ט"ו אמה ח' ארובות הורידו מן ששים אמות שהרי אמרת מדה טובה מרובה על של פורענות וכ"ש שאינה ממועטת הימנה:

בדברים שבאין להם ממדינת הים.

דבר אחר: **"להם אפירים אכל איש"** (תהלים עח, כה).

זה יהושע שיירד לו מן כנגד כל ישראל.

בתיב הכא: **"איש"**,

ובתיב התיב: **"קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו"**³⁰² (במדבר כו, יח).

ואימא משה,

דכתיב: **"והאיש משה ענו מאד"** (במדבר יב, ג)?

דנין **"איש"** מ"איש",

ואין דנין **"איש"** מ"והאיש".

"שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי:

מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה?

אמר להם: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה?

למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה,

ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה.

עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום.

אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג,

ואומר: שמא לא ירד מן למחר, ונמצאו נוילן מתים ברעב,

נמצאו נוילן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים.

דבר אחר: שהיו אוכלין אותו בשהוא חם.

דבר אחר: מפני משאוי הדרך".

"וכבר היה רבי טרפון ורבי ישמעאל וזקנים יושבין ועוסקין בפרשת המן,

והיה רבי אלעזר המודעי יושב ביניהן.

נענה רבי אלעזר המודעי ואמר:

מן שיירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה.

אמר לו רבי טרפון: מודעי, עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו?

אמר לו: מקרא אני דורש: **"חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים"** (בראשית ז, כ),

וכי חמש עשרה אמה בעמק, חמש עשרה בשפלה, חמש עשרה בהרים?

וכי מיא שורי שורי קיימי?

ועוד: תיבה היכי סגיא?

אלא, **"נבקעו כל מעינות תהום רבה"** עד דאשוו מיא בהדי טורי,

והדר **"חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים"**.

וכי אי זה מדה מרובה, מדה טובה או מדת פורענות?

הוי אומר: מדה טובה מרובה ממדת פורענות,

במדת פורענות הוא אומר: **"וארבת השמים נפתחו"** (בראשית ז, יא).

במדה טובה הוא אומר: **"ויצו שחקים ממעל,**

ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכל, ודגן שמים נתן למז" (תהלים עח, כג-כד).

ותנא³⁰³:

"כמה ארובות יש בדלת?

ארבע ארבע - הרי כאן שמונה,

ונמצא מן שיירד להם לישראל גבוה ששים אמה".

תניא:

"איסי בן יהודה אומר:

³⁰² קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ירך עליו

³⁰³ ע"פ גירסת הגהות הב"ח, רשי.

רס"י

הא לא דמיא. אדר' אלעזר המודעי קאי:
פתיחה פתיחה גמר. מה פתיחה האמורה בארובות המבול ט"ו לבי ארובות אף פתיחה האמורה בדלתות המן ט"ו אמה לכל בי ארובות:

מִן שִׁירֵד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל הִיָּה מִתְגַּבֵּר וְעוֹלָה עַד שְׂרֹאִין אוֹתוֹ כָּל מַלְכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב, שְׁנֵאמַר: **"תַּעֲרֹף לְפָנַי שְׁלֶחֶן נֶגֶד צַרְדֵּי"**³⁰⁴ (תהלים כג, ה).

"כּוֹסֵי רוּיָה".

אָמַר אַבְיִי:

שְׁמַע מִיָּנָה: כֶּסֶף דְּדוֹד לְעֶלְמָא דְאַתִּי,

מֵאֲתָן וְעִשְׂרִין וְחָד לֹגָא מְחִזְיק,

שְׁנֵאמַר: **"כּוֹסֵי רוּיָה"**,

"רוּיָה" - בְּגִימְטְרִיא הִכִּי הוּי.

הא לא דמיא,

הָתָם - בְּאַרְבַּעִין יוֹמִין,

הָכָא - חֲדָא שְׁעֵתָא.

הָתָם - לְכוּלֵי עֶלְמָא,

הָכָא - לְיִשְׂרָאֵל לְחֻנְדְיָה, וְנִפְיֵשׁ לְהוּ טְפִי!

רבי אלעזר המודעי **"פתיחה" "פתיחה"** גמר.

258. עו, א-ב

רס"י

ובעשור. דחומש הפקודים ואך בעשור דשור או כשב שבת שבתון וגוי בכולהו כתיב תענו ועניתם:
אניגרון. מין מאכל שנותנין בו יין ובכמה מקומות שנינו בתוספי אניגרון ואכסיגרון שנותנין בו יין ושמן:
מיא דסילקא. מים ששלקו בהן תרדין:
דכולהו שלקי. של שאר מיני ירקי:
מידי דמשכר. ואין שכרות דרך אכילה:
קעילית. שם מקום:
חייב. משום שכר אל תשת (ויקרא י):
אף כאן יין. וביין אין שכרות אלא בשתייתו:

["יום הנפורים] אסור:

באכילה ובשתיה, ובחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה"]

הני חמשה ענויין כנגד מי?

אמר רב חסדא:

כנגד חמשה ענויין שבתורה,

"ובעשור"³⁰⁵ (במדבר כט, ז).

ו"אף פעשור"³⁰⁶ (ויקרא כג, כז).

"שבת שבתון"³⁰⁷ (ויקרא כג, לב).

"שבת שבתון"³⁰⁸ (ויקרא טז, לא).

"והיתה לכם"³⁰⁹ (ויקרא טז, כט).

הני חמשה הוו, ואנן שיתא תנן!

שתיה בכלל אכילה היא.

דאמר ריש לקיש:

מנן לשתיה שהיא בכלל אכילה?

שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך ... מעשור דגגך תירשך ויצהרך"³¹⁰ (דברים יד, כג),

"תירוש" - חמרא הוא, וקרי ליה "ואכלת".

ממאי? ודילמא דאכליה, על ידי אניגרון!

דאמר רבה בר שמואל:

אניגרון - מיא דסילקא,

אכסיגרון - מיא דכולהו שלקי.

אלא, אמר רב אחא בר יעקב:

מהכא: "ונתתה הפסח בכל אשר תאנה נפשך, בבקר ובצאן ובין ובשכר"³¹¹ (דברים יד, כו),

שכר שתיה הוא, וקרייה רחמנא "ואכלת" (דברים יד, כו).

ממאי? ודילמא הכא נמי דאכליה על ידי אניגרון!

"שכר" כתב - מידי דמשכר.

ודילמא דבילה קעילית!

דתניא:

עוב, "אכל דבילה קעילית, ושתה דבש וחלב, וננס למקדש" - חייב³¹².

אלא ליה "שכר" "שכר" מנזיר,

מה להלן יין, אף כאן יין.

³⁰⁵ ובפעשור לחודש השביעי הזה מקרא קודש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם
³⁰⁶ אך בפעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא מקרא קודש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם
³⁰⁷ שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשותיכם
³⁰⁸ שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם
³⁰⁹ והיתה לכם לחוקת עולם בחודש השביעי בעשור לחודש תענו את נפשותיכם
³¹⁰ ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכון שמו שם מעשור דגגך תירשך ויצהרך
³¹¹ ונתתה הפסח בכל אשר תאנה נפשך בבקר ובצאן ובין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם
³¹² יין ושכר אל תשת (ויקרא יט)

259. עו, ב

רס"י

אסור בכל מיני מתיקה. בפירות
חדשים בתפוחים בענבים:
ומותר ביין בן ארבעים:
ותירוש ינובב בתולות. זה יין
טוב שהוא משכר את האדם
לגלות סתרי לבו האטומים
כבתולה:
הבא מן התירוש. מן הענבים
והכי קאמר קרא הענבים
יוציאו לכם דבר אשר ינובב
בתולות:
ותירוש יקביך יפרוצו. וכל יקב
שבמקרא הוא הבור שלפני הגת
ושם אין הענבים נתונים אלא
היין:
דבר הבא מתירוש וכו'. והכי
קאמר קרא ענבים יהיו לך
המפריצים יקביך ביין ולעולם
אין היין נקרא תירוש אלא
הענבים:
והכתיב יין ותירוש יקח לב.
ואכילת ענבים אינה משכרת:
הלך אחר לשון בני אדם. ואין
דרכן לקרות את היין תירוש
לכך מותר ביין:
שמביא יללה. ע"י היין רב
הניאוף ופורענות באה לעולם.
יין לשון תאניה ויללה:
זכה. לשתות לפי מדה:
נעשה ראש. שמפקח לבו
בחכמה:
כתיב ישמח. בשי"ן לשון שממה
וקרינן יין ישמח לשון שמחה:
פקחין. פקחוני עשאוני פח:

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ:

מַנֵּין לְשִׁתְיָה שֶׁהִיא בְּכֻלָּא אֲכִילָה?

שָׁנְאָמַר: "וְאֲכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ ... מַעֲשֵׂר דְגָנְךָ תִירֶשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ"³¹³ (דברים יד, כג),
"תִירֹשׁ" - חֲמָרָא הוּא, וְקָרִי לִיה "וְאֲכַלְתָּ".

וְתִירֹשׁ חֲמָרָא הוּא?!

וְהִתְנִיא:

"הַנּוֹדֵד מִן הַתִירֹשׁ - אָסוּר בְּכָל מִינֵי מְתִיקָה, וּמוֹתֵר בְּיִין"!

וְלָאוּ חֲמָרָא הוּא?!

וְהִכְתִיב: "וְתִירֹשׁ יְנוּבֵב בְּתוֹלוֹת" (זכריה ט, ז)!

דְּבַר הַבָּא מִן הַתִירֹשׁ, יְנוּבֵב בְּתוֹלוֹת.

וְהִכְתִיב: "וְתִירֹשׁ יְקָבִיךָ יִפְרֹצוּ" (משלי ג, י)!

דְּבַר הַבָּא מִן הַתִירֹשׁ יְקָבִיךָ יִפְרֹצוּ.

וְהִכְתִיב: "זִנוֹת וַיִין וְתִירֹשׁ יִקַח לֵב" (הושע ד, יא)!

אֵלָא, דְכוּלֵי עֲלָמָא: תִירֹשׁ חֲמָרָא הוּא,

וּבְנֵדְרִים הִלְךְ אַחֲרֵי לְשׁוֹן בְּנֵי אַדָם.

וְאִמָּאי קָרִי לִיה יִין, וְאִמָּאי קָרִי לִיה תִירֹשׁ?

יִין - שְׁמֵבִיא יְלֵלָה לְעוֹלָם.

תִירֹשׁ - שְׁכַל הַמְתַגֶּרָה בּוּ נַעֲשֶׂה רִשׁ.

רַב פְּהֵנָא רַמִי:

כְּתִיב: "תִירֶשׁ" וְקָרִינָן "תִירֹשׁ"!

זָכָה - נַעֲשֶׂה רִאשׁ,

לֹא זָכָה - נַעֲשֶׂה רִשׁ.

³¹⁴ רַבָּא רַמִי:

כְּתִיב: "יִשְׁמַח" וְקָרִינָן "יִשְׁמַח".

זָכָה - מְשֻׁמָּחוּ,

לֹא זָכָה - מְשֻׁמָּמוּ.

וְהִינְנוּ דְאָמַר רַבָּא:

חֲמָרָא וְרִיחֵי פְקָחִין.

³¹³ וְאֲכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁם מַעֲשֵׂר דְגָנְךָ תִירֶשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ

³¹⁴ גִירְסַת מְסוֹרֶת הַש"ס, וְכִן הוּא בַמְקַבִּילָה סְנֵהֲדָרִין ע.

260. עו, ב

כ"י

דחיטי דכיתא. חטים נאות ונקיות כדמתרגמינן את בגדי עשו החמודות (בראשית כז) דכיתא:

דומיא דשמן. מים בקרבו דכתיבי בקרא דומיא דכשמן בעצמותיו מה שמן מבחוץ סכין אותו ונבלע בעצמותיו אף מים בקרבו הנבלעות דרך החוץ על ידי רחיצה:

שהיא כשתיה. אלמא מים דקרא שתיה הוא ושמן הוא דיליף ממים ואת ילפת מים משמן:

אלא אמר רב אשי רחיצה מגופיה דקרא. דדניאל דגבי סיכה נפקא לן מריבויא דלישנא וסודך לא סכתי ומצי למכתב ולא סכתי:

[**ייום הנפורים, אסור: באכילה ובשתיה, וברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה**].

"רחיצה וסיכה", מנא לן דאיקרי עינוי?

דכתיב: **"לחם חמדות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסודך לא סכתי"** (דניאל י, ג).

מאי **"לחם חמדות לא אכלתי"**?

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת: אפילו נהמא דחייטי דכיתא, לא אכל.

ומנא לן דחשיב כעינוי?

דכתיב: **"ויאמר אלי אל תירא דניאל, כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך, ואני באתי בדבריך"**³¹⁵ (דניאל י, ב).

אשכחן **"סיכה", "רחיצה"** מנא לן?

אמר רב זוטרא ברבי טוביה:

אמר קרא:

"ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (תהלים קט, יח).

ואימא: כשתיה!

דומיא דשמן,

מה שמן מאבראי, אף מים מאבראי.

והא תנא איפכא קא נסיב לה,

דתנן:

"מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הנפורים?

אף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר,

שנאמר: "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (תהלים קט, יח)!

אלא אמר רב אשי:

רחיצה מגופיה דקרא שמיע ליה,

דכתיב: **"וסודך לא סכתי"** (דניאל י, ג).

³¹⁵ וילנא שם בסוגרים כי זה לא המשך הפסוק: "כי חמדות אקתה" (דניאל ט, כג)

261. עו, ב - עז, א

רפ"י

ואני באתי בדבריך. סיפיה דההוא קרא דלעיל אל תירא דניאל וגוי ואני באתי בדבריך נכנסתי לתוך הפרגוד בשבילך: מאי ואני באתי. מתי נגרש מתוכו שהוצרך ליכנס: לבוש הבדים. הוא גבריאל בספר דניאל: פולסא דנורא. מקלות של אור: אי לא עבדת. כלל: לא עבדת. והיינו מצדיקים אותך לומר דוחה הוא את הדבר אולי ישוב הקב"ה מחרונו ויתרצה להם: כדפקדון. שתהא אתה נוטל הגחלים מבינות לכרובים ואתה אמרת אל הכרוב לתתם לך: בחריקה. במקומו: עומד לנגדי. גבריאל אמר כן לדניאל: ופרוותא דמשמהיג. נמל שקורין פורט: דמשמהיג. דבר מלכות בלשון פרסי לפי שהוא מעלה שם מרגליות כדאמרינן בר"ה: אכרגא. כסף גולגלתא: שוא לכס וכו'. כלומר כלום הגונים האומות להיות החכמים מסורים בידם והלא המקרא משבחן שאף נשותיהם מנדדות שינה מעניהן שוא לכס בעלי אומנות המשכימים ומאחרים למלאכתם אוכלי לחם בעצב וביגיעה כן יתן הזן את העולם מזונות ופרנסה לידידו שוא למי שנדד שינה בשבילו:

מאי "ואני באתי בדבריך" (דניאל י, יב)?

היינו דכתיב: "ושבעים איש מזקני בית ישראל ויאזניהו בן שפן עמד בתוכם, עמדים לפניהם, ואיש מקטרתו בידו, ועתר ענו הקטרת עלה" (יחזקאל ח, יא). וכתב³¹⁶: "וישלח תבנית יד ויקחני בציצת ראשי, ותשא אתי רוח בין הארץ ובין השמים, ותבא אתי ירושלימה במראות אלהים, אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה, אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה" (יחזקאל ח, ג),

עז, א

"ויבא אתי אל חצר בית ה' הפנימית, והנה פתח היכל ה', בין האולם ובין המזבח, כעשרים וחמשה איש, אחריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחוותים קדמה לשמש" (יחזקאל ח, טז). ממשמע שנאמר: "ופניהם קדמה" איני יודע ש"אחוריהם אל היכל ה'"? אלא מה תלמוד לומר: "אחריהם אל היכל ה'"? מלמד שהיו פורעין והיו מתרזין כלפי מטה. אמר לו הקדוש ברוך הוא למיכאל: מיכאל! סרחה אומתך. אמר לפניו: רבוננו של עולם דיו לטובים שבהם! אמר לו: אני שורף אותם ולטובים שבהם, מיד: "ויאמר אל האיש לבש הבדים ויאמר: בא אל בינות לגלגל, אל תחת לכרוב, ומלא חפניך גחלי אש מבינות לכרובים, וזרק על העיר, ויבא לעיני" (יחזקאל י, ב). מיד: "וישלח הכרוב את ידו מבינות לכרובים אל האש אשר בינות הכרובים, וישא ויתן אל חפני לבש הבדים ויקח ויצא" (יחזקאל י, ז).

אמר רב תנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: אילמלא לא נצטננו גחלים מידו של כרוב לידו של גבריאל, לא נשתתירו משונאייהו של ישראל שריד ופליט. וכתב: "והנה האיש לבוש הבדים אשר הקסת במתניו משיב דבר לאמור: עשיתי כאשר צויתני" (יחזקאל ט, יא).

אמר רבי יוחנן: באותה שעה הוציאו לגבריאל מאחורי הפרגוד, ומחזיהו שיתין פולסי דנורא, אמרו ליה: אי לא עבדת - לא עבדת, אי עבדת - אמאי לא עבדת כדפקדון? ועוד: דעבדת, לית לך: אין משיבין על הקלקלה? איתיה לדוביאל שרא דפרסאי, ואוקמיה בחריקה, ושמש עשרים ואחד יום. היינו דכתיב: "ושר מלכות פרס עמד לנגדי עשרים ואחד יום, והנה מיכאל אחד השרים הראשונים, בא לעזרני, ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס" (דניאל י, ג). יתנו ליה עשרין וחד מלכי, ופרוותא דמשמהיג. אמר: פתיבו לי לישראל באכרגא - כתבו ליה. כתבו לי רבנן באכרגא - כתבו ליה. בעידנא דבעו למיחתם - עמד גבריאל מאחורי הפרגוד, ואמר: "שוא לכם משימי קום, מאחרי שבת, אכלי לחם העצבים, מן יתן לידידו שוא" (תהלים קכו, ב).

מאי "מן יתן לידידו שוא"?

אמר רבי יצחק: אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנדדות שינה בעולם הזה, וזכות לעולם הבא.

ולא השגיחו עליו.

כ"י

באתי בדבריך. על שדברתי בך:
 אשכחיה לדוביאל דהוה נקט
 איגרתא:
ואני יוצא והנה שר יון בא.
 וכשהגיע זמן מלכות יון לבא
 אצא על כרחי שכבר נגזרה גזרה
 ושר יון יבא במקומי:
עוי עוי. צעק וצוח גבריאל על
 זאת שלא ימשלו מלכי יון
 בישראל:

אמר לפניו: רבונו של עולם! אם יהיו כל חכמי אומות העולם ככף מאזנים,
 ודניאל איש חמודות ככף שניה לא נמצא מקריע את כולם!?
 אמר הקדוש ברוך הוא: מי הוא זה שמלמד זכות על בני?
 אמרו לפניו: רבונו של עולם, גבריאל.
 אמר להם: יבא.
 שנאמר: **"ואני באתי בדבריך"** (דניאל י, ב).
 אמר להו: ליעול.
 אעילוהו.

אתא אשכחיה לדוביאל הנקט ליה לאיגרתיה בידיה,
 בעא למרמא מיניה, בלעה.
 איכא דאמרי: מיכתב הוה פתיבא, מיחתם לא הוי חתמא.
 איכא דאמרי: אף מיחתם נמי הוה חתמא, כדבלעיה מחיק לה מיניה.

היינו דבמלכותא דפרס, איכא דיהיב פרגא ואיכא דלא יהיב פרגא.

"ואני יוצא והנה שר יון בא" (דניאל י, כ) - עוי עוי וליכא דאשגח ביה.

רש"י

ולאביתר הכהן וגו' כי נשאת את ארון ה' לפני דוד אבי. כשהיה בורח מפני אבשלום: וכי התענית בכל אשר התענה אבי. למדנו שנקראת בריחתו של דוד מפני אבשלום עינוי וכתוב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר: מים קרים על נפש עיפה. אלמא מרחיצה מיקרי עיף ולא מנעילת הסנדל וקרי ליה עינוי דכתיב בכל אשר התענה אבי:

262. עז, א

[רְחִיצָה וְסִיכָה, מָנָא לֵן דְּאִיקְרִי עֵינוּי?].

ואי בעית אימא:

"רְחִיצָה" דְּאִיקְרִי עֵינוּי מָנָא לֵן?

דְּכָתִיב: "וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן אָמַר הַמֶּלֶךְ: עָנֹתָ לִי עַל שִׁדְיָי, מִי אִישׁ מֵוַת אֲתָה, וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא אֲמִיתָה, מִי נִשְׂאתָ אֶת אֲרוֹן ה' אֱלֹהִים לְפָנַי דָּוִד אָבִי, וְכִי הִתְעַנִּיתָ בְּכָל אֲשֶׁר הִתְעַנָּה אָבִי" (מלכים א' ב, כו).
וְכָתִיב בֵּיהּ בְּדוֹד: "מִי אָמְרוּ הָעָם רָעַב וְעִיף וְצָמָא בְּמַדְבָּר" (שמואל ב' ז, כט).

"רָעַב" - מְלָחָם,

"וְצָמָא" - מְמִיִּם,

"עִיף" - מְמָאִי? לָאוּ מְרַחֲצָה?

וְדִילְמָא מְנַעִילַת הַסַּנְדָּל?

אָלָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק:

מִהָכָא: "מִיָּמִים קָרִים עַל נַפְשׁ עֵיפָה" (משלי כה, כה).

וְדִילְמָא מִשְׁתִּיָּה?

מִי כְּתִיב: "מִיָּמִים קָרִים בְּנַפְשׁ עֵיפָה"? "עַל נַפְשׁ עֵיפָה" כְּתִיב.

263. עז, א

רפ"י

מרטקא. שוט הסוס :
ויעש כן. בישעיה כתיב ישעיה
לא היה רגיל במרכבת סוסים
ויחף ידיה בנעילת סנדל הוא
והוא יגלה על יחוף דוד נמי
דמנעילת הסנדל הוא :
שלא יבוא רגלך לידי יחוף.
בצאתך בגולה :

"ונעילת הסנדל" מנא לן?

דכתיב: **"וידוד עלה במעלה הזיתים, עלה ובוכה, וראש לו חפוי והוא הלך יחף"** (שמואל ב' טו, ל).
"יחף" - ממאי? לאו מנעילת הסנדל?

ודילמא מסוסיא ומרטקא.

אלא אמר רב נחמן בר יצחק:
מהכא: "לך ופתחת השיק מעל מתניך ונעלך תחליץ מעל רגלך" (ישעיה כ, ב),
וכתיב: "ויעש פן הלך ערום ויחף" (ישעיה כ, ב).

"יחף" - ממאי? לאו מנעילת הסנדל?

ואימא במנעלים המטולאים?
דאי לא תימא הכי, **"ערום" ממוש?**
אלא בבגדים בלויים,
הכא נמי במנעלים המטולאים.

אלא אמר רב נחמן בר יצחק:
מהכא: "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה" (ירמיה ב, כה)
מנעי עצמך מן החטא, כדי שלא יבא רגלך לידי יחוף,
מנעי לשונך מדברים בטלים, כדי שלא יבא גרונך לידי צמאה.

264. עז, א-ב

רפ"י

אם תענה מתשמיש. להשביט

עונתך:

ואם תקח מצרות. השביעו

כמשמעו שלא יוסיף להן צרות:

ה"ג ואימא אידי ואידי מצרות

מי כתיב אם תקח ואם תקח

כתיב ואימא אידי ואידי מצרות

חד לצרות דידיה וחד לצרות

דאתיין ליה מעלמא דומיא

דואם תקח מי כתיב אם תקח

ואם תענה אם תענה ואם תקח

כתיב. והכי פירושא ואימא אידי

ואידי מצרות וה"ק אם תענה

את בנותי ליקח נשים עליהן מי

כתיב אם תענה אם תקח דליהוי

אם תקא פי' דאם תענה ואם

תקח כתיב מילתא אחריתי

היא:

ואימא אידי ואידי מצרות חד

לצרות דידים. שלא יעשה בלהה

וזלפה גבירות שוות להן והדר

אשבעיה אם תקח נשים דהיינו

צרות דאתיין להו לבתר הכי

מעלמא והכי מסתברא דומיא

דואם תקח:

מי כתיב אם תקח ואם תענה.

צרות דעלמא קשות להן מן

הראשונות וברישא הוה ליה

לאשבועיה אצרות דעלמא והדר

הוה ליה לאשבועיה אצרות

דידיה דלא מישתעי איניש הכי

להזהירו תחילה על הקל

ולבסוף על הקשה:

מביאות אחרות. שהיתה

מתאוה לו ולא בא עליה בעונתה

בימים שעמדה אצלו ואני

שמעתי שעינה מביאות אחרות

שבא עליה שלא כדרכה וקשיא

לי אי"כ אימא אם תענה את

בנותי נמי הכי אשבעיה שלא

יענה אותן מביאות אחרות ועוד

שעינה מביאות אחרות מיבעי

ליה:

"תשמיש המטה" דאיקר' ענני - מנא לן?

דכת'ב: **"אם תענה את בנותי ואם תקח נשים"** (בראשית לא, ג).

"אם תענה" - מתשמיש,

"ואם תקח" - מצרות.

עזב

ואימא אידי ואידי מצרות?

מי כתיב "אם תקח"? **"ואם תקח" כתיב.**

ואימא אידי ואידי מצרות,

חד - לצרות דידיה,

וחד - לצרות דאתיין ליה מעלמא, דומיא ד**"אם תקח"**!

מי כתיב 'אם תקח' ואם תענה'?

"אם תענה ואם תקח" כתיב.

אמר ליה רב פפא לאביי:

הא תשמיש גופה איקר' ענני,

דכת'ב: **"וישפב אתה ויענה"** (בראשית לד, ב)!

אמר ליה:

התם שעינה מביאות אחרות.

265. עז, ב

כ"י

מדיחה את ידה. לפי שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידיים שלא נטלן שחרית ושם השד שיבתא:
שלא רצה להאכיל בידו אחת. אפי' ידו אחת לא היה נוטל לתת פת לבנו קטן ביום הכפורים:

תנו רבנן:

"אסור לרחוק מקצת גופו - ככל גופו,
 ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה - רוחך בדרבנו ואינו חושש.
 אסור לסוך מקצת גופו - ככל גופו,
 ואם היה חולה, או שהיו לו חטטין בראשו - סך בדרבנו ואינו חושש".

תנא דבי מנשה:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:
 מדיחה אשה ידה אחת בפנים,
 ונותנת פת לתינוק, ואינה חוששת.
 אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת,
 וגזרו עליו להאכיל בשתי ידים".

מאי טעמא?

אמר אביי:

משום שיבתא.

266. עז, ב - עח, א

רפ"י

ואינו חושש. משום רחיצה:
 לנטורי פירי. שהיו להם
 פרדסים בעבר הנהר:
 בי תרבו. שם הכפר:
 לפירקא. שהיו דורשין ביוה"כ:
 לעתיד לבא. לשנה אחרת לא
 יבואו הואיל ולא התרת לעבור
 את המים ולחזור:
 אמברא דחצדד. מקום מעבר
 הנהר מול חצדד:
 מתחת חפת. שפת חלוקו
 להגביה שולי חלוקו על זרועו
 דאינו נראה כמלבוש אלא
 כנושא על כתיפו ואמר מר (שבת
 דף קמז.) היוצא בטלית
 מקופלת על כתיפו בשבת חייב
 חטאת:

תנו רבנן:

"ההולך להקביל פני אביו או פני רבו, או פני מי שגדול ממנו,
 עובר עד צוארו במים ואינו חושש".

איבעיא להו:
 הרב אצל תלמיד מאי?

תא שמע:

דאמר רב יצחק בר בר חנה:
 אָנָּא חזיתיה לזעירי דאזל לגבי רב חייא בר אשי תלמידיה.

רב אשי אמר:
 ההוא, רב חייא בר אשי הוא דאזל לגביה דזעירי רביה.

רבא שרא לבני עבר ימינא למעבר במיא לנטורי פירי.

אמר ליה אבני לרבא:

תניא דמסייע לך:

"שומרי פירות עוברין עד צוארן במים ואין חוששין".

רב יוסף שרא להו לבני בי תרבו למיעבר במיא למיתי לפירקא,
 למיזל לא שרא להו.

אמר ליה אבני:

אם פן אתה מכשילן לעתיד לבא!

איכא דאמרי:

שרא להו למיתי ושרא להו למיזל.

אמר ליה אבני:

בשלא למיתי - לחיי,

אלא למיזל מאי טעמא?

כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא.

רב יהודה ורב שמואל בר יהודה הוו קיימי אגודא דנהר פפא, אמברא דחצדד,
 והוה קאי רמי בר פפא מהך גיסא,
 רמא להו קלא: מהו, למיעבר למיתי לגבייכו למישאל שמעתא?

אמר ליה רב יהודה:

רב ושמואל דאמרי תרוניהו: עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו.

איכא דאמרי:

אמר ליה רב שמואל בר רב יהודה:

תנינא:

"עובר, ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו".

רש"י

כי האי גוונא. דקתני לעיל עד צוארו במים והאיכא סכנה שלא ישטפוהו המים: **וימד אלף.** המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קה"ק תחילתו כחוט והולך וגדל וכל אלף אמה אורך משיצא חוץ לירושלים לא היה עמוק אלא מי אפסים מי קרצולין: **וימד אלף.** שניות והעמיקו עד ברכים: **מכאן ואילך.** קרי ליה אשר לא אוכל לעבור אלמא אסור לעבור למעלה ממתנים: **שאני נחל.** היוצא מבית קה"ק שהיו מימיו רודפים הולכים מהר ושוטפים: **בסיחוי.** בשייט: **ת"ל כי גאו המים מי שחו.** ראויות לשוט: **לפתח בית דוד.** היא ציון חוץ לירושלים: **מפכין.** כמין הפך הן כשמגיעין למפתן ההיכל: **מכאן רמז לנדה.** מדלא קרי ליה ראוי לנדה עד שמתגבר כנחל שוטף שמגיע לפתח בית דוד רמז שצריכה לטבילת מים עמוקים שתשב בהן עד צוארה ואע"ג דלא רמיז קרא עד צוארה רמיז מיהא דניהוו עמוקים עומק הראוי וזה כראוי:

מתקיף לה רב יוסף:
ובחול כי האי גוונא מי שרי?!
והקתיב:

"וימד אלף באמה ויעברני במים מי אפסים" (יחזקאל מז, ג) - **מכאן שמוותר לעבור עד "אפסיים"**.
"וימד אלף ויעברני במים מים ברכים" (יחזקאל מז, ד) - **מכאן שמוותר לעבור עד ברכים**.
"וימד אלף ויעברני מי מתנים" (יחזקאל מז, ד) - **מכאן שמוותר לעבור עד מתנים**.
מכאן ואילך "וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור" (יחזקאל מז, ה)!

אמר אביי:
שאני נחל הדיפי מ'א.

"יכול יעברנו בסיחוי?"
תלמוד לומר: "כי גאו המים מי שחו" (יחזקאל מז, ה).

מאי "מי שחו"?

שיוטא,
שכן קורין לשיוטא - סייחא.

"יכול יעברנו בבורני קטנה?"
תלמוד לומר: "בל תלך בו אני שיט" (ישעיה לג, כא).
יכול יעברנו בבורני גדולה?"
תלמוד לומר: "וצי אדיר לא יעברנו" (ישעיה לג, כא).

מאי משמע?

כדמתרגם רב יוסף:
לא תזיל ביה בספינת ציידין, ובורני רבתי לא תגוזינה.

אמר רבי יהודה בן פזי:
אף מלאך המות אין לו רשות לעבור בתוכו,
כתוב הכא: **"בל תלך בו אני שיט"**,
וכתיב התם: **"משוט בארץ"**³¹⁷ (איוב א, ז).

אמר רבי פנחס משום רב הונא צפוראה:
מעון היוצא מבית קדשי הקדשים - בתחילה ודומה לקרני חגבים,
כיון שהגיע לפתח היכל - נעשה כחוט של שתי,
כיון שהגיע לאולם - נעשה כחוט של ערב,
כיון שהגיע אל פתח עזרה - נעשה כפי פך קטן,
והיינו דתנו:

"רבי אליעזר בן יעקב אומר:

מים ^מפכין עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית.
מכאן ואילך ה'ה מתגבר ועולה, עד שמגיע לפתח בית דוד.
כיון שמגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף, שבו רוחצין זבין וזבות נדות ויולדות,
שנאמר: "ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד ולישבי ירושלם לחטאת ולנדה" (זכריה יג, א) " (מידות ב, ו).

אמר רב יוסף:
מכאן רמז לנדה שצריכה לישב עד צוארה במים.

ולית הילכתא כנותיה.

³¹⁷ ויען השטן את ה' ואמר משוט בארץ ומהתהלך בה

267. עה, א

רש"י

התינח יום הכפורים לא גרסינן
 וה"ג שבת דאיכא מנעל מאי.
 מי שרי לעבור במים או דילמא
 חיישינן דילמא נפקי מכרעיה
 ואתי לאיתויינהו:
 ועברוה דרך מלבוש. בעליהם
 עברו אותן:
 סנדל מאי. שאינו יכול להדקו
 ולקשרו יפה ברגלו כמו מנעל:
 איקלע להגרוניא. ושבתי שם:
 לפירקא. לדרשא דריש גלותא:
 מדעתיה דריש גלותא. שלא
 ישנאהו:
 איבעי לך למירמא סנדל. שהוא
 רחב:

תינח יום הכפורים דליכא מנעל,
 שבת, דאיכא מנעל, מאי?

אמר נחמיה חתניה דבי נשיאה:
 אנא חזיתיה לרבי אמי ורבי אסי דמטו עורקומא דמיא ועברוה דרך מלבוש.

תינח מנעל, סנדל מאי איכא למימר?

אמר רב ריחומי:
 אנא חזיתיה לרבינא דעבר דרך מלבוש.

רב אשי אמר:
 סנדל לכתחלה לא.

ריש גלותא איקלע להגרוניא לבי רב נתן, רפרם וכולהו רבנן אתו לפירקא,
 רבינא לא אתא.

למחר, בעי רפרם לאפוקי לרבינא מדעתיה דריש גלותא.

מאי טעמא לא אתא מר לפירקא?

אמר ליה: הוה כאיב לי כרעאי.

איבעי לך למיסם מסאני.

גבא דכרעא הוה.

איבעי לך למרמא סנדלא.

אמר ליה: עורקמא דמיא הוה באורחא.

אמר ליה: איבעי לך למעבריה דרך מלבוש.

אמר ליה: לא סבר ליה מר להא דאמר רב אשי: סנדל לכתחלה לא?

268. עה, א

רפ"י

על גבי טינא. שלחלוח הטיט
 הוי עונג קרוב לרחיצה:
 מטפחת. מקיאה מים:
 מלא אסור. שמא ישפכו מים על
 בשרו:
 משחל שחיל. פולט מים שבולע
 טרישטריש"א בלע"ז:
 דמזדריב. מחליק ונשמט מידו
 וישפכו המים עליו:

תני יהודה בר גרונרות:
 "אסור ליטב על גבי טינא ביום הפורים".

אמר רבי הושע בן לוי:
 בטינא מטפחת.

אמר אב"י:
 בטופח על מנת להטפוח.

אמר רב יהודה:
 מותר להצטנן בפירות.

רב יהודה מצטנן בקרא.
 רבה מצטנן בינוקא.
 רבא מצטנן בכסא דכספא.

אמר רב פפא:

כסא דכספא:

מלא - אסור,

חסר - שרי.

דפחרא:

אידי ואידי - אסור,

משום דמישחל שחיל.

רב אשי אמר:

כסא דכספא חסר - נמי אסור,

משום דמזדריב.

269. עה, א

זְעִירָא בַר חֲמָא אוֹשְׁפִיזְכֵּינִין דְּרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְדְכוּלְהוּ רַבֵּנּוּ דְקִיסְרֵי הָוּה.
 אָמַר לִיה לְרַב יוֹסֵף בְּרִיה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי:
 בַּר אַרְיָא! תָּא אֵימָא לָךְ מִלְתָּא מְעַלְיָתָא דְהוּה עֵבִיד אָבוּךְ:
 מְטַפַּחַת הֵיחָה לֹו בְעָרְב יוֹם הַכְּפוּרִים, וְשׁוֹרְהָ אוֹתָהּ בְּמִים וְעוֹשָׂה אוֹתָהּ כְּמִין כְּלִים נְגוּבִין,
 וְלְמַחַר מְקַנְחָ בַּה פְּנִיּוֹ יְדִיו וְרַגְלֵיו.
 עָרַב תְּשַׁעָה בָּאָב, שׁוֹרְהָ אוֹתָהּ בְּמִים וְלְמַחַר מְעַבְרָהּ עַל גְּבֵי עֵינָיו.

וְכֵן כִּי אֲתָא רַבָּה בַּר מְרִי אָמַר:
 בְּעָרַב תְּשַׁעָה בָּאָב - מְבִיאִין לֹו מְטַפַּחַת וְשׁוֹרְהָ אוֹתָהּ בְּמִים וּמְנִיחָהּ תַּחַת מְרָאֲשׁוֹתָיו,
 וְלְמַחַר מְקַנְחָ פְּנִיּוֹ יְדִיו וְרַגְלֵיו.
 בְּעָרַב יוֹם הַכְּפוּרִים - מְבִיאִין לֹו מְטַפַּחַת וְשׁוֹרְהָ אוֹתָהּ בְּמִים, וְעוֹשָׂה אוֹתָהּ כְּמִין כְּלִים נְגוּבִין,
 וְלְמַחַר מְעַבְרָהּ עַל גְּבֵי עֵינָיו.

אָמַר לִיה רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יְרֵמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא:
 אֵיפְכָא אֲמַרְתָּ לֹו,
 וְאוֹתִיבְנָה סְחִיטָה.

רש"י

מטפחת. סודר כמין כלים גובים ואני שמעתי דה"ג ערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ומקנח בה ידיו ולמחר פושטה ומעבירה על עיניו והיא לחה קצת מקינוח הידים דאתמול:
איפכא אמרת לן. בתשעה באב עושה אותן כמין כלים גובים ובערב יוה"כ לא אמרת עושה אותן כמין כלים גובים ואותיבנך סחיטה לשון ששמעתי הכי קאמר איפכא אמרת לן ערב תשעה באב מקנח בה ידיו ולמחר פושטה וכי ערב יום הכפורים שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים גובים ואותיבנך סחיטה דכמין כלים גובים עדיין יש כדי לסחוט:

270. עה, א

אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב עמרם אמר רבה בר בר חנה:
שאלו את רבי אלעזר:

זקן ויושב בשיבה, צריך ליטול רשות להתיר בכורות, או אינו צריך?

מאי קא מיבעי להו?

הכי קא מיבעי להו:

כי הא דאמר רב אידי בר אבין: דבר זה, הניחו להם לבי נשיאה כדי להתגדר בו,
צריך ליטול רשות, או דילמא כיון דזקן ויושב בשיבה, אין צריך?

עמד רבי צדוק בן חלוקה על רגליו, ואמר:

אני ראיתי את רבי יוסי בן זמרא שזקן ויושב בשיבה היה ועמד במעלה מזקנו של זה,
ונטל רשות להתיר בכורות.

אמר ליה רבי אבא:

לא כך היה מעשה, אלא כך היה מעשה:

רבי יוסי בן זמרא כהן היה,

והכי קא מיבעיא ליה: הלכה פרבי מאיר דאמר: החשוד בדבר לא דנו, ולא מעידו.

או דילמא הלכה פרבן שמעון בן גמליאל דאמר: נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו.
ופשט ליה: הלכה פרבן שמעון בן גמליאל.

רפ"י

שאלו את רבי אלעזר. גרסינן
והוא רבי אלעזר בן פדת:

זקן ויושב בשיבה וכו'. אמרינן
בסנהדרין (דף ה.) שאין חכם
מתיר את הבכור ביחיד לראות
את מומו אלא אם כן נטל רשות
מן הנשיא פעם אחת והכא
מיבעיא להו דאם זקן יושב
בישיבת סנהדרין הוא מי צריך
רשותי או לא והא דנקט לה
הכא משום דבעי למימר ותו
קמבעיא להו מהו לצאת בסנדל
של שעם ביוה"כ:

דבר זה. נטילת הרשות:

להתגדר. לשון גדולה:

למעלה מזקנו של זה. לפני
זקינו של נשיא זה שבדורנו:
כהנים חשודין על מומי הבכור
להתיר את האסור ואף להטיל
בו מום לפי שהבכור בזמן הזה
אין לו תקנה אלא אם כן יש בו
מום ועל הכהן ליטפל בו
משנתנוהו לו לשומרו ולזוננו
דרבי מאיר ודרבן שמעון
במסכת בכורות (דף לה.):

271. עח, א-ב

רש"י

ותו קמבעיא להו. קמיה דרבי אלעזר:
שעם. מין גומא שקורין פוי"י:
בתענית צבור. הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית (דף יב:). אסור בנעילת הסנדל:
בדהיטני. מין שעם:
בדהוצי. סנדל של כפות תמרים:
בדיבלי. של עשבים:
יוצא בקב שלו. בשבת קב אשקצ"א:
ורבי יוסי אוסר. קסבר לאו מנעל הוא הואיל ואינו שוה בכל ואפילו הכי שוין שאסור לצאת בו ביום הכפורים אלמא אף על גב דלרבי יוסי לאו מנעל הוא אפי' הכי אסיר והוא הדין לשל שעם:
כתייתין. חתיכות בגדים קטנות שהם נוחות לו לסמוך שוקו עליהם:
טמא. מקבל טומאה דלאו פשוטי כלי עץ הוא:
מנעל הוא. הלכך ביוה"כ אסור אבל דהיטני ודהוצא לאו מנעל נינהו:

ותו קא מבעיא להו: מהו לצאת בסנדל של שעם ביום הכפורים? עח,ב

עמד רבי יצחק בן נחמני על רגליו, ואמר: אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים. ואמינא ליה: בתענית צבור, מאי? אמר לי: לא שנא.

אמר רבה בר בר חנה: אני ראיתי את רבי אלעזר דמון נגוה, שיצא בסנדל של שעם בתענית צבור, ואמינא ליה: ביום הכפורים מאי? אמר לי: לא שנא.

רב יהודה נפק בדהיטני.
 אבוי נפק בדהוצי.
 רבא נפק בדיבלי.

רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק.

מת"כ רמי בר חמא:
"הקישע יוצא בקב שלו, דברי רבי מאיר.
ורבי יוסי אוסר" (שבת סה:).
 ותני עלה:
"ושוין שאסור לצאת בו ביום הכפורים!"

אמר אבוי:
 ה"תם דאית ביה כתייתין, משום תענוג.

אמר ליה רבא:
 ואי לאו מנא הוא, כתייתין משוי ליה מנא!?

ועוד:
 כל תענוג דלאו מנעל הוא, מי אסור ביום הכפורים?

והא רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק!

ועוד:
 מדקתני סיפא:
"אם יש לו בית קבול כתייתין טמא",
 מכלל דרישא לאו בדאית ליה כתייתין עסקינן!

אמר רבא:
 לעולם דכולי עלמא כמנעל הוא, ובשבת בהא פליגי,
 מר סבר: גזרינן דילמא משתמיט ואתי לאתויי ארבע אמות.
 ומר סבר: לא גזרינן.

272. עח, ב

רס"י

מותרין בכולן. בכל הני דמתניתין אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה:
אינשי עבדו ליה. גדולים עשו לו והתורה הזהירה גדולים על הקטנים שלא יעשו להם בידים דבר האסור כדאמרינן במסכת יבמות (דף קיד.) לא תאכלום לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים:
לא אפשר מאתמול. ויהא ישן כל הלילה והם ברגליו:
הא מותרין לכתחלה קתני. שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו ורחוץ אותו והאי שפיר ידע דהיום עשאו לו:
מיא חמימי. לרחיצה:
ומשחא. לסוך:
ביעתא בכותחא. ביצים בכותח:
תבורי מאני. להפקיר לו כלים לשבר ולמלאות תאותו:
מאני גזיזי דפחרא. כלים סדוקים של חרס בדמים קלים:

תנו רבנן:

"תינוקות מותרין בכולן, חוץ מנעילת הסנדל".

מאי שנא נעילת הסנדל?

דאמרי: אינשי עבדו ליה,

הנהג נמי אמרי: אינשי עבדו ליה רחיצה וסיכה!

אימר מאתמול עבדי ליה.

סנדל נמי אימר מאתמול עבדי ליה!

סנדל, לא אפשר דמאתמול עבדי ליה.

דאמר שמואל:

האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמיתותא ליסים מסאני וליגני.

והא "מותרין" לכתחלה קתני!

אלא, הנהג דלאו רביתיהו גזרו בהו רבנן,

הנהג דרביתיהו לא גזרו בהו רבנן.

דאמר אבוי:

אמרה לי אם:

רביתיה דינוקא - מיא חמימי ומשחא.

גדל פורתא - ביעתא בכותחא.

גדל פורתא - תבורי מאני.

כי הא דרבה ובין להו מאני גזיזי דפחרא לבגיה ומתברי להו.

רש"י

273. עח, ב

אין מונעין תכשיטין וכו'.
 ברייתא היא ומייתנין לה בריש
 בתולה נישאת בכתובות הרי
 שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג
 ומת אביו של חתן או אמה של
 כלה מכניסין את המת לחדר
 ואת החתן ואת הכלה לחופה
 ובוכל בעילת מצוה ופורש ואחר
 כך קוברין את המת ואין מונעין
 תכשיטין מן הכלה מחמת האבל
 כל שלשים יום אלמא כל
 שלשים בעי נוי:
 אם מחמת סכנת עקרב. מקום
 שיש לחוש לעקרבים מותר כל
 אדם לנעול:

"המלך והכלה ירחצו את פניהם".

מתניתין מני?

רבי חנניא בן תרדיון היא,
 דתניא:

"המלך והכלה לא ירחצו את פניהם.

רבי חנניא בן תרדיון אומר משום רבי אליעזר:

המלך והכלה ירחצו את פניהם.

הקיה - לא תנעול את הסנדל.

רבי חנניא בן תרדיון אומר משום רבי אליעזר:

הקיה תנעול את הסנדל".

"מלך"³¹⁸ מאי טעמא?

משום דכתב: "מלך ביקו תחזינה עיניך" (ישעיה לג, יז).

"כלה" מאי טעמא?

כדי שלא תתגנה על בעלה.

אמר ליה רב לרבי חייא:

"כלה" עד כמה?

אמר ליה:

כדתניא:

"אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום".

"הקיה תנעול את הסנדל"?

משום צינה.

אמר שמואל:

אם מחמת סכנת עקרב - מותר.

274. עח, ב

רפ"י

בגרעינתה או שלא בגרעינתה.
 והא דקתני מתניתין וכגרעינתה
 מיבעיא ליה היכי קאמר כמוהו
 וכגרעינתה יחד או דלמא הכי
 קאמר כמוה כגרעינתה:
אושלא קרי לה. הלכך יבישה
 בקליפתה הוא דמקריי שעורה:

"האונל ככותבת הגסה".

בעי רב פפא:

עטא ככותבת שאמר בגרעינתה, או בלא גרעינתה?

בעי רב אשי:

כשעורה, בקליפתה או בלא קליפתה?
 בלחה או ביבשה?

רב אשי לא מבעיא ליה הא דרב פפא.
"גסה" איתמר, כל פמה דגסה.

רב פפא לא מבעיא ליה הא דרב אשי,
 'לחה' - שבולת מיקרי.
 'שלא בקליפתה' - אושלא מיקרי.

רס"י

275. עט, א-ב

קיים להו לרבנן וכו'. ואע"ג דכל שיעור אכילת איסור בכזית היא הני מילי היכא דכתיב אכילה אבל הכא אשר לא תעונה כתיב וכל כמה דלא מיתבא דעתיה ענוי הוא:

נטלו במפה ואכלו וכו'. שלשה קולין נהג בו אחת שלא נטל ידיו אלא במפה כרך ידיו משום אנינות הדעת וחוף לסוכה אכלו ולא בירך אחריו:

הא כביצה בעי סוכה. אלמא שתי כותבות דאמרן לעיל לא שהלכה כן פחותות הן מכביצה:

שתי כותבות בלא גרעינן. שאכלן רבן גמליאל בסוכה ואמרו עלייהו לא שהלכה כן:

תרי קבי דתמרי. בגרעינהון הוו קבא דקשייתא:

וסריח. יש בהן קב גרעינין ויותר אלמא הגרעינין יותר מן הכותבת וסריח לשון עודף כמו תסרח על אחורי המשכן (שמות כו):

אם השלים. י"ד סעודות שאדם חייב לאכול בסוכה לדברי רבי אליעזר במסכת סוכה: **תרגימא.** ליפתן:

אמר רבה אמר רב יהודה:

"**כותבת הגסה**" שאמרו,

יתירה מכביצה.

וקיים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה.

בציר מהכי - לא מיתבא דעתיה.

מיתבי:

"**מעשה והביאו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל,**

ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים.

ואמרו: העלום לסוכה" (סוכה כו):.

ותני עלה:

"**לא מפני שהלכה כן,**

אלא שרצו להחמיר על עצמן.

ובשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה,

נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה, ולא בירך אחריו."

הא כביצה בעי סוכה.

עט, ב

ואי סלקא דעתך: כותבת הגסה שאמרו יתירה כביצה,

השתא שתי כותבות בלא גרעינן לא הוו כביצה,

כותבת הגסה וגרעינתה מי הוי יתירה מכביצה?!

אמר רבי ירמיה:

אין,

שתי כותבות בלא גרעינתן לא הוו כביצה,

כותבת הגסה וגרעינתה הוי יתירה מכביצה.

אמר רב פפא:

היינו דאמרי אינשי:

תרי קבי דתמרי חד קבא דקשייתא וסריח.

רבא אמר:

התם - היינו טעמא משום דהוו ליה פירי, ופירי לא בעו סוכה.

מיתבי:

"**אמר רבי:**

בשהיינו לומדים תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע,

הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום אכילת ארעי לסוכה."

"**אכילת ארעי**" - אין,

אכילת קבע - לא!

אימא: אכלנום פאכילת עראי חוץ לסוכה.

אי בעית אימא:

אכלנום אכילת קבע,

ואכלנו פת אכילת עראי בהדייהו חוץ לסוכה.

לימא מסייע ליה:

"**לפיכך, אם השלים במיני תרגימא - יצא**" (סוכה כו).

ואי סלקא דעתך: פירי בעו סוכה ליתני פירות!

מאי "מיני תרגימא" פירות.

כ"י

שאר בכזית. לענין בל יראה ובל ימצא:
שיעורו של זה לא כשיעורו של זה. על כרחך דחמץ נפיש מכזית ולהכי כתב שאור דאי לא כתביה וגמר מחמץ הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא מיחייב עליה אלא בשיעורא רבה להכי כתביה רחמנא לחיוביה אכזית דאילו בפחות מכזית ליכא למימר דלא תהא ראייה חמורה מאכילה דסתם אכילה בכזית על כרחך החמור בכזית והקל ביותר מכזית:
מכדי בית שמאי. לא אמרו ככותבת אלא משום דבעו שיעור חמץ טפי משל שאור שהוא בכזית מדאיצטריך קרא למכתבינהו ואם מצאו שיעור פחות מככותבת והוא יתר על כזית היו משערין בו ואם כביצה פחותה מככותבת ליתני כביצה ואי נמי כי הדדי נינהו לימא כביצה שהוא שגור במשנה יותר מככותבת לענין טומאת אוכלין:
כותבת סתמא כביצה. ובית שמאי כותבת סתמא אמור:
מזמנין. מברכין על המזון אחריו:

ואיבעית אימא:
 באתרא דלא שכיחי פירי.

רב זביד אמר:
 כותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה,
 דתנן:

"בית שמאי אומרים

שאור - בכזית,

חמץ - בככותבת."

והוינון בה: מאי טעמיהו דבית שמאי?

נכתוב רחמנא **"חמץ"**, ולא בעי **"שאור"**,
 ואנא אמינא: ומה חמץ שאין חמוצו קשה אסור בכזית,
 שאור שחמוצו קשה - לא כל שכן?
 מדפלגינהו רחמנא - לימדה לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה.
 שאור בכזית, חמץ בככותבת.

ואי סלקא דעתך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה,
 מכדי בית שמאי אשיעורא דנפיש מכזית קא מהדרי,
 ליתני כביצה.
 ואי נמי כי הדדי נינהו, ניתני כביצה!

אלא לאו שמע מינה כותבת פחותה מכביצה.

ממאי?
 דילמא לעולם אימא לך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה,
 הא סתמא כביצה.

ואי נמי,
 כי הדדי נינהו,
 וחדא מינייהו נקט.
 אלא, מהכא:
"עד כמה מזמנין"
עד כזית,
דברי רבי מאיר.
רבי יהודה אומר:
עד כביצה (ברכות מה).

במאי קא מיפלגי?

רבי מאיר סבר:
"ואכלת"³¹⁹ (דברים ח, י) - זו אכילה,
"ושבעת" - זו שתיה.
 ואכילה - בכזית.

רבי יהודה סבר:
"ואכלת ושבעת" - אכילה שיש בה שביעה,
 ואי זה זה?
 כביצה.

ואי סלקא דעתך: כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה,
השתא כביצה שבועי משבעא, דעתא לא מיתבא!?

אלא לאו, שמע מינה:

כותבת הגסה שאמרו - פחות מכביצה.

כביצה משבעא.

ככותבת - מיתבא דעתיה.

276. עט, ב - פ, א

רס"י

כל השיעורין. האמורין באוכלין:
שנינה הכתוב. לקמן קמפרש ליה:
וראיה לדבר. למה שאמרת שלפי שנינה הכתוב במשמעו שינו חכמים בשיעורן יש ראייה מיום הכפורים שאף בו שינו חכמים בשיעורן מפני שנינה בו הכתוב במשמעו:
אשר לא תעונה. ולא כתיב אשר תאכל:
מאי ראייה. למה לו להביא ראייה מאי אולמא דהאי מהאי מה פורש ביום הכפורים במשנה להודיענו שהטעם משום דשינה הכתוב הוא יותר משלא פירשו התם בטומאה נמי חזינן דשינה הכתוב במשמעו ושינו חכמים בשיעורא:
אי מהתם. מדשינה הכתוב בטומאה הוה אמינא אין שם שינוי הכתוב דאורחיה הוא למיכתב מכל האוכל אשר יאכל כי היכי דכתיב גבי משקה אשר ישתה קא משמע לן יום הכפורים דהתם ודאי שינה הכתוב במשמעו ושינו חכמים בשיעורן אמור מעתה את שינוי בטומאה נמי משום טעמא דשינה הכתוב הוא דאשר יאכל שינוי משמעו חשיב להו:
מחוסר שחיטה. כשיצא מתוך האוכל שנוצר בו לאו אוכל מיקרי לענין טומאה לא הוא ולא אמו דהא מחסרי שחיטה:
ואימא בן פקועה. שנמצא בתוך בהמה שנשחטה דקיימא לן (חולין דף עד.) שחיתת אמו מטהרתו:
טעון קריעה. דתנן (שם) קורעו ומוציא את דמו:
דבר יוכני. עוף גדול הוא כדאמרינן בבכורות (דף נז:) שטבעה ביצתו ששים כרכים: זוטר טובא לא גרסינן אלא ה"ג ואימר כביעותא דציפרתא:
רבי אבהו דידיה אמר וכו'. פירש במשמעו של מקרא פירוש אחר שלא פירש בו ר' אלעזר רבו ואין להשיב עליו:

תניא:

"רבי אומר:

כל השיעורין כולן - בבבית, חוץ מטומאת אוכלין ששינה הכתוב במשמעו, ושינו חכמים בשיעורן. וראיה לדבר: יום הכפורים."

מאי "שינה הכתוב במשמעו"?

מ"לא תענה"³²⁰ (ויקרא כג, כט).

ומאי "שינו חכמים בשיעוריה"?

כפותבת.

ומאי "ראיה לדבר יום הכפורים"?

דאי מהתם, הוה אמינא אורחא דקרא הוא.

טומאת אוכלין כביעה, מנא לן?

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר:

דאמר קרא:

"מכל האכל אשר יאכל"³²¹ (ויקרא יא, לד), אוכל הבא מחמת אוכל, ואיזה זה? ביצת תרנגולת.

ואימא: גדי!

מחוסר שחיטה.

ואימא: בן פקועה!

טעון קריעה.

ואימא: ביצת בר יוכני!

תפסת מרובה - לא תפסת

תפסת מועט - תפסת.

ואימא ביעתא דציפורתא דזוטר טובא!

רבי אבהו דידיה אמר:

"מכל האכל אשר יאכל" - אוכל שאתה לאוכלו בבית אחת. ושיערו חכמים: אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת.

³²⁰ כי כל הנפש אשר לא תענה

³²¹ מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים ישמא

277. פ, א

רס"י

האוכל חלב בזמן הזה וכו'.
מפרש לה ואזיל:

אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קטן. והכי קאמר האוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב כשיעור זה אכלתי שמא יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרבן על כזית קטן ולקמן פריך א"כ ימעט בשיעורין מבעי ליה: והתניא וכו'. כלומר וכי אתי ב"ד ומחדש הלכה מי מחייב האי דאכל קודם שנתחדשה הלכה והא האידינא לאו שב מידיעתו הוא דאי נמי הוה ידע דחלב הוא הוה אכיל ליה דהא השתא קים לן (ברכות דף לט.). דלא חייבה תורה אלא על כזית איגורי שהוא כזית בינוני: אשר לא תעשינה. משמע שאילו ידע לא עשה אבל בשגגה עשה ואשם:

אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול. והכי קאמר האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחוייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמא יבא בית דין ויפטרנו מקרבן ונמצא מביא חולין לעזרה: ה"ג עונשין מיכתב כתיבי אלא הכי קאמר שיעורין של עונשין וכו'. שיעורי עונשין שעל ידן הוא ענוש הלכה למשה מסיני באיזה שיעור הוא ענוש:

אמר רבי אלעזר:

האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור, שמה יבא בית דין אחר ירבה בשיעורין.

מאי "ירבה בשיעורין"?

אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קטן, והתניא:

"אשר לא תעשינה בשגגה ואשם"³²² (ויקרא ד, כז. וראה גם כב).

השב מידיעתו - מביא קרבן על שגגתו.

לא שב מידיעתו - אין מביא קרבן על שגגתו!"

אלא, דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול.

ולמאי דסליק אדעתיה מעיקרא, דמחייבי קרבן אכזית קטן, מאי "ירבה בשיעורין"?

שמה ירבה בקרבנות מחמת שיעורין.

³²² ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה בשגגה ואשם

א.278 פ, א

רש"י

יעבץ. הוא עתניאל בן קנז :

אמר רבי יוחנן:
שעורין ועונשין - הלכה למושה מסיני.

"עונשין" מכתב כתיבי!

אלא, הכי קאמר:
אמר רבי יוחנן:
שיעורים של עונשין - הלכה למושה מסיני.

תניא נמי הכי:
"שיעורין של עונשין - הלכה למושה מסיני."
אחרים אומרים:
בית דינו של יעבץ תיקנום."

והכתיב: "אלה המצות" (ויקרא כז, לד),
שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה!

אלא,
שכחום, וחזרו ויסדום.

ב.279, א-ב

רס"י

כמה ישתה. מדבית הלל קפריך:

הכי גרסינן איכא בינייהו כמלא לוגמיו דחוק. לבית הלל בעינן כדי שישלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו בריוח ולרבי אליעזר כמלא לוגמיו דחוק:

אם כן. דלבית הלל מיחייב בכדי שישלקנו וכי הוה ליה בציר מרביעית והויא לה מקולי בית שמאי וליתנייה במסכת עדיות גבי קולי בית שמאי שכולן שנויות שם:

כי איתשיל. בבי מדרשא הך דלעיל כמה ישתה ויהא חייב לענין עוג מלך הבשן כלומר לענין אדם כענקים איתשיל והוה להו בית שמאי לחומרא דמחייבי ברביעית:

"השותה מלא לוגמיו [חייב]."

אמר רב יהודה אמר שמואל: לא "מלא לוגמיו" ממש, אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו.

והא אנו תנו: "מלא לוגמיו!"

אימא: כמלא לוגמיו.

מיתיבי:

"במה ישתה ויהא חייב?"

בית שמאי אומרים: רביעית,

ובית הלל אומרים: מלא לוגמיו.

רבי יהודה אמר משום רבי אליעזר: כמלא לוגמיו.

רבי יהודה בן בתירה אומר: כדי גמיעה!"

מי עדיפא ממתניתין דאוקימנא "כדי שיראה", הכי נמי, כדי שיראה!

אי הכי, היינו רבי אליעזר!

איכא בינייהו:

מלא לוגמיו דחוק.

מתקיף לה רב הושעיא:

אם כן, הוה ליה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל!

אמר ליה:

כי אתשיל בעוג מלך הבשן אתשיל,

דהוה ליה בית שמאי לחומרא.

פב

מתקיף לה רבי זירא:

מאי שנא אכילה דכל חד וחד בככותבת?

ומאי שנא שתיה, דכל חד וחד בדידיה?

אמר ליה אביי:

קים להו לרבנן בככותבת,

דבהכי מיתבא דעתיה,

בציר מהכי - לא מיתבא.

בשתיה, בדידיה מיתבא דעתיה,

בדחבריה - לא מיתבא דעתיה.

מתקיף לה רבי זירא:

וכל העולם כולו בככותבת, ועוג מלך הבשן בככותבת?

אמר ליה אביי:

קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה,

בציר מהכי - לא מיתבא דעתיה.

מיהו, כולי עלמא - טובא,

ועוג מלך הבשן - פורתא.

רפ"י

כזית בכדי אכילת פרס. קים לן (כריתות דף יב.) בכלל אותן איסורין ששיעורן בכזית שאם שהה בין תחילת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף עד שיאכל כל השיעור בתוך כדי שהיית סעודה והיא אכילת חצי ככר ששיערו בו את העירוב שהוא מזון ב' סעודות כדתנן חציה לבית המנוגע שתלה הכתוב שהייתו לטמא בגדים כשיעור אכילה:

ככותבת בכדי אכילת פרס. בתמיה יום הכפורים ששיעור אכילתו בככותבת אף הוא שיעורו צירוף אכילתו בכדי אכילת פרס ואם שהה יותר מכאן אין מצטרף ופטור והא כיון דשיעורו גדול בעי שהי"י טפי לצירוף אכילתו והשתא קולא דפטרי ליה:

בטפי מהכי. אם שהה יותר מיכן לא מייטבא דעתיה ויוה"כ ביישוב הדעת תליא מילתא דכתיב אשר לא תעונה (ויקרא כג):

חצי פרס. ששיעורו לפסול את הגויה לאוכל אוכלין טמאין חצי פרס נפסל גופו מלאכול בתרומה וחצי פרס שיעור גדול הוא כשתי ביצים שוחקות כדאמר'י בעירובין (דף פג.) ואף ביה משוינן שהיית צירופו בכדי אכילת פרס ותו לא כיון דשיעורא רבה הוא בטפי מהכי ליצטרף:

הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא. ואקילו רבנן בה: **ולא תטמאו בהם.** גבי אכילה כתיב אל תשקצו את נפשותיכם דהיינו אכילה ולא תטמאו בהם לא זו היא אזהרת טומאה שהרי אין ישראל מוזהרין מליטמא דכתיב אמור אל הכהנים וגוי (ויקרא כא) כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין אלא אזהרת אכילתן וכתוב ונטמתם בס משמע שעל ידי אכילתן תטמאו:

מכאן לטומאת גויה. על ידי אוכלין טמאין דאורייתא:

מדרבנן. דקרא לאו לטומאה אתא שאין לך דבר מטמא אדם על ידי אכילה אלא נבלת עוף טהור:

אלא אסמכתא בעלמא. ועיקר קרא דרשינן בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לט.) אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה:

מתקיף לה רבי זירא:
בשר ששמן בככותבת, לולבי גפנים בככותבת!?

אמר ליה אב"י:
קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי - לא מיתבא דעתיה.
מיהו בשר שמן - טובא, לולבי גפנים - פורתא.

מתקיף לה רבא:
כזית בכדי אכילת פרס,
וכותבת בכדי אכילת פרס!?

אמר ליה אב"י:
קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה, בטפי מהכי - לא מיתבא דעתיה.

מתקיף לה רבא:
ככותבת בכדי אכילת פרס,
וחצי פרס - בכדי אכילת פרס!?

אמר ליה רב פפא:
הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא היא.

ומי אמר רב פפא הכי?
והקתיב: "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם"³²³ (ויקרא יא, מג),
ואמר רב פפא: מכאן שטומאת גויה מ'דאורייתא'!

מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

³²³ אל תשקצו את נפשותיכם בכל שרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם

280. פ, ב - פא, א

רס"י

אומצא ומילחא. שעליה :
אכשורי אוכלא. משקה הבא למתק את האוכל אוכלא הוא :
אכילה גסה. שאכל לילי יום הכפורים על השבע שהיה שבע מסעודה שהפסיק בה וכל מה שאכל משחשיכה אכילה גסה היתה ושלא להנאה :
פרט למזיק. לזה שאינו מבטל ממנו שום עינוי על ידי אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו :
זר שאכל תרומה. בשוגג שחייבו הכתוב תשלומי קרן וחומש פטור אם אכלה על השבע :
פרט למזיק. את התרומה :
שכוסס. כל דבר שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו קרי ליה כוסס :
שזפין. פרוניש בלע"ז שבלע בלא כסיסה :
ראשון משלם קרן וחומש. שאף היא דרך אכילתו :
ושני משלם דמי עצים לראשון. שהרי קנאן הראשון ונתחייב בתשלומיהן והן אינן ראויות עוד אלא להסקה :

"כל האוכלין - מצטרפין לכנותבת".

אמר רב פפא:

אכל אומצא ומילחא - מצטרף. ואף על גב דלאו אכילה היא, כיון דאכלי אינשי מצטרפין.

אמר ריש לקיש:

ציר שעל גבי ירק - מצטרף לכנותבת ביום הכפורים.

פשיטא!

מהו דתימא: משקה הוא,

קא משמע לן: כל אכשורי אוכלא - אוכלא הוא.

אמר ריש לקיש:

האוכל אכילה גסה ביום הכפורים - פטור.

מאי טעמא?

"אשר לא תענה" (ויקרא כג, כט) כתיב,

פרט למזיק.

אמר רבי ירמיה אמר ריש לקיש:

זר שאכל תרומה אכילה גסה משלם את הקרן, ואינו משלם את החומש.

"כי יאכל" ³²⁴ (ויקרא כב, יד) - פרט למזיק.

אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן:

פא, א זר שכוסס שעורים של תרומה משלם את הקרן, ואינו משלם את החומש,

"כי יאכל" (ויקרא כב, יד) - פרט למזיק.

אמר רב שיזבי אמר רבי יוחנן:

זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן ואכלן אחר אחר, ראשון - משלם קרן וחומש,

שני - אין משלם אלא דמי עצים לראשון בלבד.

³²⁴ ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו ונתן לכהן את הקודש

281. פא, א

רש"י

במחלוקת. השנויה במקום אחר שנויה במשנתנו ולא דברי הכל היא אלא רבי יהושע היא: **שטומאתן ושיעורן שוה.** כגון שני חצאי זיתים משני מתים או משתי נבילות או שתי חצאי עדשה משני שרצים שזמן טומאתן שוה ושיעורן שוה לטמא בשיעור אחד: **טומאתו ולא שיעורו.** כגון שרץ ונבילה ששניהן טומאת ערב אבל אין שיעורן שוה לטמא שזה בכזית וזה בכעדשה: **שיעורו ולא טומאתו.** כגון מת ונבילה ששניהן בכזית וזה טומאת שבעה וזה טומאת ערב:

"האוכל והשותה אין מצטרפין".

מאן תנא?

אמר רב חסדא:
במחלוקת שנויה,
ורבי יהושע היא.

דתנן:

"כל אמר רבי יהושע:
כל שטומאתו ושיעורו שוה - מצטרף.
טומאתו ולא שיעורו,
שיעורו ולא טומאתו,
לא טומאתו ולא שיעורו - אין מצטרפין" (מעילה יז, א).

רב נחמן אמר:

אפילו תימא: רבנן,
עד כאן לא קא אמרי רבנן התם, אלא לענין טומאה,
דשם טומאה חד היא.
אבל הקא משום יתובי דעתא הוא, והאי לא מיתבא דעתיה.

וכן אמר ריש לקיש:

במחלוקת שנויה,
ורבי יהושע היא.

ורבי יוחנן אמר:

אפילו תימא רבנן,
עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין טומאה,
אבל הקא משום יתובי דעתיה הוא, והאי לא קא מיתבא דעתיה.

282. פא, א

רש"י

מתני'

אינו חייב אלא חטאת אחת. דחד שמא הוא דאכילה ושתיה מחד קרא נפקי: אכל ועשה מלאכה. תרי שמות נינהו דמתרי קראי נפקי:

גמ'

אכילה בכזית. משמע והתורה לא חייבה עליו אלא ביישוב הדעת:

השמר פן לא תעונה. השמר פן תבא לידי לא תעונה:

א"כ נפישו להו לאוי. השמר ופן ששניהן לא תעשה הן ואנן לאו אחד אמרינן שמא לא רצה להרבות בו לאוין:

השמר דלאו. כגון השמר בנגע הצרעת (דברים כד) שלא יקוץ בהרתו:

השמר דעשה. השמר שתתענה: ותנא מיייתי. אזהרה בעינאי מהכא:

על תוספת מלאכה. אם לא הוסיף מחול על הקודש להפסיק מן המלאכה מבעוד יום: יהא מוזהר. בלאו:

משנה

אכל ושתה בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה - חייב שתי חטאות. אכל אוכליו שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקיו שאינן ראויין לשתיה, ושתה ציד, או מורייס - פטור.

גמרא

אמר ריש לקיש:

מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינאי? משום דלא אפטר.

היכי נכתוב?

נכתוב רחמנא: 'לא יאכל' - אכילה בכזית?

נכתוב רחמנא: 'לא תענה' - וקום אכול משמע.

מתקיף לה רב הושעיא:

נכתוב רחמנא 'השמר פן לא תענה'!

אם כן נפישו להו לאוי.

מתקיף לה רב ביבי בר אביי:

נכתוב רחמנא: 'השמר במצות ענוי'!

אם כן 'השמר' דלאו - לאו,

'השמר' דעשה - עשה!

מתקיף לה רב אשי:

נכתוב 'אל תסור מן העינוי'!

קשיא!

ותנא מיייתי לה מהכא:

"וענייתם את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו"³²⁵ (במדבר כט, ז).

יכול יהא ענוש על תוספת מלאכה?

תלמוד לומר: "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה" (ויקרא כג, ל),

על עיצומו של יום - ענוש ברת,

ואינו ענוש ברת על תוספת מלאכה.

יכול לא יהא ענוש ברת על תוספת מלאכה, אבל יהא ענוש ברת על תוספת עינוי?

תלמוד לומר: "כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונקרתה" (ויקרא כג, כט),

על עיצומו של יום - ענוש ברת,

ואינו ענוש ברת על תוספת עינוי.

יכול לא יהא בכלל ענוש, אבל יהא מוזהר על תוספת מלאכה?

תלמוד לומר: "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה" (ויקרא כג, כח),

על עיצומו של יום הוא מוזהר,

ואינו מוזהר על תוספת מלאכה.

יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה, אבל יהא מוזהר על תוספת עינוי?

ודין הוא: ומה מלאכה שנוהגת בשבתות וימים טובים אינו מוזהר עליה,

³²⁵ כו אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא-קדש יהיה לכם וענייתם את-נפשתיכם והקרבתם אשה ליהוה. כח וכל-מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני יהוה אלהיכם. (ויקרא כג, כז-כח) ז ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא-קדש יהיה לכם וענייתם את-נפשתיכם כל-מלאכה לא תעשו. (במדבר כט, ז)

כ"י

מה לעינוי וכו'. כלומר עונש דמלאכה לאו מופנה הוא שאם באת ללמדו מעינוי יש להשיב מלאכה הותרה מקצתה אצל גבוה:

חמשה קראי כתיבי במלאכה. ארבעה לאוין וכתת אחד באחרי מות ובפי אך בעשור (שבחומש הפקודים):

וחד לעונש דליליא. דאם אינו ענין לאזהרה תנהו לענין עונש: ונאמר להלן עינוי. על דבר אשר ענה את אשת רעהו (דברים כב):

עינוי, שאינו נוהג בשבתות ויום טוב אינו דין שלא יהא מוזהר עליו? אבל אזהרה לעינוי של יום עצמו לא למדנו. מניין?

לא יאמר עונש במלאכה, דגמר מעינוי, ומה עינוי שאינו נוהג בשבתות וימים טובים עונש פרת, מלאכה שנוהגת בשבתות וימים טובים, לא כל שכן? למה נאמר?

מופנה להקיש ולדון ממנו גזרה שוה: נאמר עונש בעינוי, ונאמר עונש במלאכה, מה מלאכה לא ענש אלא אם כן הזהיר, אף עינוי לא ענש אלא אם כן הזהיר."

איכא למיפרך:

מה לעינוי שלא הותר מכללו, תאמר במלאכה שהותרה מכללה!

אלא, לא יאמר עונש בעינוי, דגמר ממלאכה. מה מלאכה שהותרה מכללה עונש פרת, עינוי שלא הותר מכללו לא כל שכן? למה נאמר?

מופנה להקיש ולדון ממנה גזירה שוה: נאמר עונש בעינוי ונאמר עונש במלאכה, מה מלאכה ענש והזהיר אף עינוי ענש והזהיר.

איכא למיפרך:

מה למלאכה שכן נוהגת בשבתות וימים טובים. תאמר בעינוי שאינו נוהג בשבתות וימים טובים!

אמר רבינא:

האי תנא: "עצם" ³²⁶ "עצם" גמר. מופנה.

דאי לא מופנה,

איכא למיפרך כדפרכינן.

לאי, אפנויי מופנה. חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, וחד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה, בין דיממא בין דליליא.

דכי רבי ישמעאל תנא:

"נאמר כאן 'עינוי', ונאמר להלן, 'עינוי' ³²⁷. מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר, אף כאן לא ענש אלא אם כן הזהיר."

רב אחא בר יעקב אמר:

³²⁶ כח וכל-מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני יהוה אלהיכם. כט כי כל-הנפש אשר לא-תענה בעצם היום הזה ונקרתה מעמיה.

ל וכל-הנפש אשר תעשה כל-מלאכה בעצם היום הזה והאבדתה את-הנפש ההוא מקרב עמה. ³²⁷ על דבר אשר עינה את אשת רעהו" (דברים כב, כד)

רס"י

היא גופה שבת איקרי. ובלאו ג"ש נמי נפקא מיניה וביה דכיון דאיקרי שבת לענין עינוי הוה ליה כשבת לעונש ואזהרה:

תשבתו שבתכם. ומשבת שבתון לא גמר דאיקרי שבת דאיצטריך ליה לרבווי כל הענין כדאמר בריש פרקין (דף עד.) שבתון שבות אי נמי שבת שבתון היא לאו יומא איקרי שבת אלא הכי קאמר מנוח' מרגוע היא לכם והיכא נמי דכתיב שבת שבתון הוא לשון זכר אף לשון מנוחה הוא לשון זכר אבל יומא לא איקרי שבת להכי נקט תשבתו שבתכם יתירא דהוא גופיה איקרי שבת: **מיבעיא ליה לכדתניא.** לשאר ימים טובים ולא איום כפורים קאי:

ותנא דעצם עצם. מדאיצטריך למעוטי לתוספת החול מעונש ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין והאי ועניתם בתשעה מאי עביד ליה:

כל האוכל ושותה וכו'. והכי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה ומדאפקיה קרא בלשון עינוי לומר לך הרי הוא כאלו מתענה בתשעה:

יליף "שבת שבתון" משבת בראשית, מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר, אף כן לא ענש אלא אם כן הזהיר.

רב פפא אומר:

פא,ב

הוא גופיה 'שבת' איקרי,

דכתיב: "תשבתו שבתכם"³²⁸ (ויקרא כג, לב).

בשלמא רב פפא לא אומר כרב אחא בר יעקב,

דקרא דכתיב בגופיה עדיף.

אלא רב אחא בר יעקב, מאי טעמא לא אומר כרב פפא?

מיבעי ליה לכדתניא:

"ועניתם את נפשתיכם בתשעה להדש"³²⁹ (ויקרא כג, לב),

יכול יתחיל ויתענה בתשעה?

תלמוד לומר: "בערב",

אי בערב יכול משתחשף?

תלמוד לומר: "בתשעה".

הא ביצד?

מתחיל ומתענה מבעוד יום.

מכאן שמוסיפין מחול על הקודש.

ואין לי אלא בבניסותו.

ביציאתו מנין?

תלמוד לומר: "מערב עד ערב" (ויקרא כג, לב).

ואין לי אלא ביום הכפונים, שבתות³³⁰ מניין?

תלמוד לומר: "תשבתו" (ויקרא כג, לב).

אין לי אלא ימים טובים, שבתות מנין?

תלמוד לומר: "שבתכם" (ויקרא כג, לב).

הא ביצד?

בל מקום שנאמר: 'שבות' - מוסיפין מחול על הקודש."

ותנא "עצם" "עצם", האי "בתשעה להדש" מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתני רב חייא בר רב מדיפתאי:

"ועניתם את נפשתיכם בתשעה" (ויקרא כג, לב),

וכי "בתשעה" מתענין? והלא בעשור מתענין!

אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשעה מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ונעשירי."

³²⁸ מערב עד ערב תשבתו שבתכם

³²⁹ ועניתם את נפשתיכם בתשעה להדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם

³³⁰ הגהת מסורת הש"ס.

283. כא, ב

רפ"י

כס פלפלין. אין זה יישוב הדעת שאין זה דרך אכילתו:
מיתבי וכו'. אלמא מאכל קרי ליה:
שהפלפלין חייבין בערלה. מין אילן הוא:
רטיבא. חזי למיכל:
הימלתא. ליטוריג"ה שמפטמים בשמים כתושים בדבש:
מבי הנדואי. מארץ כוש:
שריא. ואין בו משום בישולי נכרים שנאכל כמות שהוא חי ולא משום גיעולי נכרים דנותן טעם לפגם ומדקאמר אין בו משום בישולי נכרים ש"מ דרך אכילתו כשהוא חי:

"אכל אוכלין שאין ראויין לאכילה [... - פטור]"

אמר רבא:

כס פלפלי ביומא דכפורי - פטור.
 כס זנגבילא ביומא דכפורי - פטור.

מיתבי:

"היה רבי מאיר אומר:

ממשמע שנאמר: "וערלתם ערלתו את פרו"ו"³³¹ (ויקרא יט, כג) - איני יודע שעץ מאכל הוא!

אלא מה תלמוד לומר: "עץ מאכל"?

עץ - שטעם עצו ופריו שוה.

הוי אומר זה פלפלין.

ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה.

ואין ארץ ישראל חסדה בלום,

שנאמר: "לא תחסר כל בה" (דברים ח, ט)!"

לא קשיא:

הא - ברטיבתא,

והא - ביבשתא.

אמר ליה רבינא למרימר:

והאמר רב נחמן:

האי הימלתא דאתי מבי הנדואי שריא,

ומברכינן עליה: "בורא פרי האדמה!"

לא קשיא:

הא - ברטיבתא,

והא - ביבשתא.

³³¹ וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו שלוש שנים

רש"י

284. פא, ב

מר"ה עד יום הכפורים. אבל
לבלבו קודם ר"ה כבר נעשו
קשים ועץ בעלמא נינהו:

תנו רבנן:

"אכל עלי קנים - פטור.
ולולבי גפנים - חייב."

אלו הן "לולבי גפנים"?

אמר רבי יצחק מגדלאה:

כל שלבלבו מראש השנה ועד יום הכפורים.

ורב פהנא אמר:

כל שלשים יום.

תניא כוותיה דרבי יצחק מגדלאה:

"אכל עלי קנים - פטור,
ולולבי גפנים - חייב.

אלו הן לולבי גפנים?

כל שלבלבו מראש השנה ועד יום הכפורים."

רש"י

285. כא, ב

משיב את הנפש. ומבטל את
העינוי:
מזגו. נתנו בו מים להתיש כחו:

"שְׁתָּה צִיר או מוֹרִיס - פְּטוּר".

הא חומץ - תיב.

מתניתין מני?

רבי היא.

דתנא:

"רבי אומר:

חומץ משיב את הנפש".

דרש רב גידל בר מנשה מבירי דנרש:

אין הלכה כרבי.

לשנה נפקי כולי עלמא מזגו ושתו חלא,

שמע רב גידל ואיקפד.

אמר: אימר דאמרי אנא דיעבד, לכתחלה מי אמרי?

אימר דאמרי אנא פורתא,

טובא מי אמרי?

אימר דאמרי אנא חי, מזוג מי אמרי!?

286. פב, א

רס"י

מתני'

אין מענין אותן. אין חייבין למנוע מהן מאכל:

מחנכין אותן. לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפירקן פירקן הוי בן שלש עשרה לנקבה וארבע עשרה לזכר שדרך תינוקות להביא שתי שערות בשתים עשרה ויום אחד דהיינו בתוך שנת י"ג והיא פירקה לעונשין ותינוק ביי"ג ויום אחד נמצא שנת י"ד פרקו לעונשין ושנת י"ג היא שנה הסמוכה לפרקו ושנת י"ב היא שנה לפני שנה הסמוכה לפרקו:

או לפני שתי שנים. שהיא לפני שתי שנים סמוך לפרקו דהיינו שלש שנים לפני פרקו ובגמרא פריך השתא לפני שתיים דהיינו ג' שנים אמרת מחנכין לפני שנה דהיינו שתיים מיבעיא:

גמ'

בחולה. כחוש ותשוש כח:

פב, א משנה

התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים,
אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שנתים, בשביל שיהיו רגילין במצות.

גמרא

השתא בפני שתיים מחנכין להו בפני שנה מבעיא!?

אמר רב חסדא:

לא קשיא:

הא - בחולה,

הא - בבריא.

287. כב, א

רס"י

אמר רב הונא בן שמונה. לבריא שעברה שנה ונכנסת לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה דהוי שנת תשע ארבע שנים לפני פרקה:

ובן תשע. לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך עשר דהיינו ג' שנים לפני פרקה מחנכין לשעות:

בן עשר. לבריא שעברה עשר ונכנסה לאחד עשר וכן אחת עשרה לתינוקת חולה ונכנסה ליי"ב משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנסה ליי"ג משלימין מדאורייתא שהיא פירקן בתינוקת הבריא והחולה שוות בו:

ורב נחמן אומר וכו'. לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוקת ומר פירש מילי דתינוק:

תנן. מחנכין אותו לשעות לפני שנה דהיינו שתי שנים ולפני שתיים דהיינו שלש בשלמא לרב נחמן ולרב הונא דאמרי איכא השלמה מדרבנן כדקאמר אע"ג דלדידהו הוי חינוך הבריא ארבע שנים מצי לתרוצי למתני כולה בחולה וה"ק מחנכין אותו לשעות שתי שנים לפני השלמת דבריהם שהם שלש לפני השלמת דד"ת כדקאמר רב הונא דשנה עשירית מחנכין את התינוקת החולה לשעות שהיא לפני שנה הסמוכה לפרק השלמת דבריהם שהיא בשנת י"ב לחולה דהיינו לפני שתיים הסמוכים לפרק דאורייתא:

אלא לר' יוחנן קשיא. לדידה לא מיתוקמא מתניתין כלל דהא אמרינן השלמה מדרבנן ליכא דתימא מתניי חדא קתני כדאוקימנא אליבא דרב הונא ורב נחמן ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקימא רב חסדא נמי לא תוקמא דמתניי קתני שלש לבריא ושתיים לחולה ור' יוחנן אמר שתיים לבריא ואחת לחולה:

אמר לך רבי יוחנן. לא תתני לפני שנה דמשמע שתיים ולפני שתיים דמשמע ג' שנים אלא אימא מחנכין אותה שנה סמוך לפרק בחולה ושתיים לבריא:

תא שמע דתנא רבה בר שמואל. שנה או שתיים כר' יוחנן ולא תני לפני שנה ולפני שתיים:

לר' יוחנן ניחא. ומוקי לה שנה לחולה ושתיים לבריא:

אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא. דהא חינוך לשעות הוא ופחות שבחינוכין לשעות לדידהו ג' שנים הוי דהא אמר רב הונא בתינוקת חולה שמחנכין אותה בעשירית וברייתא קתני גדול שבחינוכין שתי שנים:

מאי חינוך דקתני השלמה. דדבריהם ולדידן נמי השלמה דדבריהם שתיים לבריא לפני השלמה דאורייתא אחת לחולה:

אמר רב הונא:

בן שמונה וכן תשע - מחנכין אותו לשעות.
בן עשר וכן אחת עשרה - משלימין מדרבנן.
בן שתיים עשרה - משלימין מדאורייתא, בתינוקת.

ורב נחמן אמר:

בן תשע וכן עשר - מחנכין אותו לשעות.
בן אחת עשרה, בן שתיים עשרה - משלימין מדרבנן.
בן שלש עשרה - משלימין מדאורייתא, בתינוק.

ורבי יוחנן אמר:

השלמה דרבנן ליכא,
בן עשר וכן אחת עשרה - מחנכין אותו לשעות.
בן שתיים עשרה - משלימין מדאורייתא.

תנן:

"התינוקות אין מענין אותן ביום הנפודים, אבל מחנכין אותו לפני שנה ולפני שתיים".
בשלמא לרב הונא ורב נחמן: **"לפני שנה ולפני שתיים",**
"לפני שנה" - לדבריהן,
"לפני שתיים" - לדברי תורה³³².
אלא לרבי יוחנן, קשיא!

אמר לך רבי יוחנן:

מאי "שנה או שתיים"? סמוך לפירקן.

תא שמע:

דתני רבה בר שמואל:

"תינוקות - אין מענין אותן ביום הנפודים,
אבל מחנכין אותו שנה או שתיים סמוך לפירקן".
בשלמא לרבי יוחנן ניחא, אלא לרב הונא ולרב נחמן - קשיא!

אמרי לך רבנן:

מאי 'חינוך' נמי דקתני - השלמה.

ומי קרי לחינוך השלמה?

והא תניא:

"אי זה חינוך?"

היה רגיל לאכול בשתי שעות - מאכילין אותו לשלש.
בשלש - מאכילין אותו בארבע".

אמר רבא בר עולא:

תרי חנוכי הוו.

288. כב, א-ב

רש"י

משנה

עוברה שהריחה - מאכילין אותה עד שתשיב נפשה.
 חולה - מאכילין אותו על פי בקיאיין.
 ואם אין שם בקיאיין - מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די.

גמרא

תנו רבנן:

"עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר - תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה, אם נתיישבה דעתה - מוטב, ואם לאו - מאכילין אותה רוטב עצמה. אם נתיישבה דעתה - מוטב, ואם לאו - מאכילין אותה שומן עצמו. שאין לה דבר שעומד בפני פקוח נפש, חוץ: מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים".

"עבודה זרה" מנלן?

דתניא:

"דבי אליעזר אומר:

אם נאמר: "בכל נפשך"³³³ (דברים ו, ה) למה נאמר: "בכל מאדך" (דברים ו, ה)?
 ואם נאמר: "בכל מאדך" למה נאמר: "בכל נפשך"?
 אם יש לה אדם שגופו חביב עליו מממונו, לכך נאמר: "בכל נפשך".
 ואם יש לה אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר: "ובכל מאדך".

"גילוי עריות ושפיכות דמים" - מנא לן?

דתניא:

"דבי אומר:

"כי פאשר יקום איש על רעהו ורצהו נפש פן הדבר הזה" (דברים כב, כו),
 וכי מה ענין למדנו מרוצח לנערה המאורסה?
 אלא: הרי זה בא ללמד, ונמצא למד.
 מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו,
 אף רוצח ניתן להצילו בנפשו,
 מה רוצח יהרג ואל יעבור, אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור".

פב, ב ורוצח גופיה - מנא לן?

סברא היא.

דההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר ליה:

אמר לי מרי דוראי: "קטליה לפלגיא, ואי לא - קטילנא לה!"
 אמר ליה: נקטלך ולא תקטול.

מאי חזית דדמא דידך סומק טפי? דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי.

מתני'
עוברה שהריחה. העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהן מסוכנין:
ע"פ בקיאיין. אם יאמרו שני רופאים שהוא מסוכן אם אינו אוכל:

גמ'
כוש. פלך תוחבין לה כוש ברוטב של אותו בשר ומוצתו: **למה נאמר בכל מאדך וכי.** יאמר החביב שבהן וכ"ש שאינו חביב:

כי כאשר יקום. בנערה המאורסה כתיב:
מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה. שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה:

מה נערה המאורסה ניתן רשות. למציל להצילה מבעילת זו בנפשו של בועל זה להורגו עד שלא בא עליה כדכתיב אין מושיע לה (דברים כב) הא יש מושיע יושיענה בכל צידי תשועה:

רוצח יהרג ואל יעבור. אם אמרו לו הרוג חבירך ואם לאו אהרוג אותך יהרג ואל יעבור עבירה זו כדמפרש לקמן:

אף נערה המאורסה. אם יאמרו בעול ארוסת חבירך או תיהרג יהרג ואל יעבור אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא וראיה לדבר אסתר:

ורוצח גופיה מנלן. דיהרג ואל יעבור:

מרי דוראי. שלטון של כפר שאני דר שם:

מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. כלומר מאי דעתך למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות בהם טעמו של דבר לפי שחביבה נפשו של ישראל לפני המקום יותר מן המצות אמר הקב"ה תבטל המצוה ויחיה זה אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטילה למה ייטב בעיני המקום לעבור על מצותו למה יהיה דמך חביב עליו יותר מדם חבירך ישראל:

רפ"י

ההיא עוברה דארחא. שהריחה ויום הכפורים היה : לחושו לה. באזנה שיוה"כ הוא היום אולי תוכל להתאפק : ואלחשה. קיבלה את הלחישה שפסק העובר מתאותו : זורו רשעים מרחם. נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים : אצר פירי. להפקיע שערים ותניא (בי"ב דף צ:) אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שמפקיעין את השערים :

289. כב, ב - כג, א

[עוברה שהריחה - מאכילין אותה עד שתשיב נפשה].

ההיא עוברה דארחא, אָתוּ לְקַמְיָה דְרַבִּי, אָמַר לְהוּ: זִילוּ לְחוּשׁוּ לָהּ דִּיּוֹמָא דְכִיפּוּרֵי הוּא. לְחוּשׁוּ לָהּ וְאִלְחִישׂא. קְרִי עֲלֶיהָ: **"בְּטָרָם אֲצַרְךָ בְּטָן יְדַעְתִּיךָ"**³³⁴ (ירמיה א, ה), נִפְקַ מִינָהּ - רַבִּי יוֹחָנָן.

ההיא עוברה דארחא, אָתוּ לְקַמְיָה דְרַבִּי חֲנִינָא. אָמַר לְהוּ: לְחוּשׁוּ לָהּ וְלֹא אִלְחִישׂא. קְרִי עֲלֶיהָ: **"זִרוּ רְשָׁעִים מִרְחָם"** (תהלים נח, ד). **כג, א** נִפְקַ מִינָהּ: שְׁבַתְאֵי אֲצַר פִּירֵי.

³³⁴ בְּטָרָם אֲצַרְךָ בְּטָן יְדַעְתִּיךָ ובטרם תצא מרחם הקדשתך

290. פג, א

רפ"י

תונבא. שטות אשטורדישוין מחמת חוליו:
על פי בקי אין. תרי ע"פ בקי לא ועי"פ עצמו לא תיובתא דר' ינאי בתרוייהו:
הכא במאי עסקינן. דאמר חולה לא צריך ואשמועינן מתני' דשומעין לרופאין:
וניספו ליה על פי בקי. דהא באחד נמי אמר ר' ינאי דשומעין לרופא:
ואע"ג דאמר רב ספרא. דהא דאמור רבנן תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות הוא דאמור אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן אשמעי' במתני' דכי אמרינן זיל בתר דעות באומדנא דממונא כגון בשומא שמיין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה אף על גב דרובא אמרי לא צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל:

"חולה מאכילין אותו על פי בקי אין".

אמר רבי ינאי:

חולה אומר - צריך, ורופא אומר - אינו צריך, שומעין לחולה.

מאי טעמא?

"לב יודע מרת נפשו" (משלי יד, י).

פשיטא!

מהו דתימא: רופא קים ליה טפי, קא משמע לן.

רופא אומר - צריך, והחולה אומר - אינו צריך, שומעין לרופא.

מאי טעמא?

תונבא הוא דנקיט ליה.

תנן:

"חולה מאכילין אותו על פי בקי אין".

"על פי בקי אין" - אין,

על פי עצמו - לא!

"על פי בקי אין" - אין,

על פי בקי אחד - לא!

הכא במאי עסקינן:

אמר לא צריכנא.

וליספו ליה על פי בקי!

לא צריכא,

דאיכא אחרניא בהדיה דאמר לא צריך,

"מאכילין אותו על פי בקי אין".

פשיטא!

ספק נפשות הוא, וספק נפשות להקל!

לא צריכא: דאיכא תרי אחרניי בהדיה דאמרי: לא צריך.

ואף על גב דאמר רב ספרא: תרי כמאה ומאה כתרי,

הני מילי: לענין עדות,

אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן.

והני מילי לענין אומדנא דממונא,

אבל הכא ספק נפשות הוא.

והא מדקתני ספא: "אין שם בקי אין מאכילין אותו על פי עצמו",

מַכְלָל דְּרִישָׁא דְאָמַר צְרִיד!

חֲסוּרֵי מִיחְסָרָא וְהָכִי קְתַנִּי:

"בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים: דְּאָמַר לֹא צְרִיד אָנִי,

אָבֵל אָמַר: צְרִיד אָנִי,

אִין שָׁם בְּקִיאוֹן, תְּרִי, אֶלָּא חֵד דְּאָמַר: לֹא צְרִיד - מְאָכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ.

מָר בַּר רַב אֲשֵׁי אָמַר:

כָּל הֵיכָא דְאָמַר: צְרִיד אָנִי,

אֶפְיִלוּ אֵיכָא מֵאָה דְאָמְרִי: לֹא צְרִיד - לְדִידֵיהּ שְׁמַעֲיָנָן,

שְׁנַאמַר: "לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נַפְשׁוֹ" (משלי יד, י).

תַּנּוּ:

"אִם אִין שָׁם בְּקִיאוֹן - מְאָכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ".

טַעמָא דְלֵיכָא בְּקִיאוֹן,

הָא אֵיכָא בְּקִיאוֹן - לֹא!

הָכִי קְאָמַר:

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים:

דְּאָמַר "לֹא צְרִיד אָנִי".

אָבֵל אָמַר: "צְרִיד אָנִי" - אִין שָׁם בְּקִיאוֹן כָּלֵל,

מְאָכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ,

שְׁנַאמַר: "לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נַפְשׁוֹ".

רַטְי

מַכְלָל דְּרִישָׁא דְאָמַר צְרִיד.

ואפ"ה קתני מתנני ע"פ בקיאיין

אין ע"פ עצמו לא:

במה דברים אמורים. דמאכילין

אותו ע"פ בקיאיין כלומר דבעינן

בקיאיין דאמר לא צריך ואמרי

בקיאיין צריך מאכילין אותו

אבל אמר צריך אני אם אין שם

בקיאיין תרי דאמרי לא צריך

אלא חד מאכילין אותו ע"פ

עצמו כ"י ינאי דאמר שומעין

לחולה:

מר בר רב אשי אמר. הך סיפא

לא תפרש הכי דמשמע דהיכא

דאמר צריך אני ואיכא תרי

דאמרי לא צריך לא צייתנן ליה

הא לא אמרי דהיכא דאמר

צריך אני ואפ"ה איכא מאה

דאמרי לא צריך צייתנן ליה

מאי טעמא לב יודע מרת נפשו:

הכי גרי תנן אם אין שם בקיאיין

מאכילין אותו על פי עצמו

טעמא דליכא בקיאיין הא איכא

בקיאיין לא הכי קאמר במה

דברים אמורים דאמר לא צריך

אבל אמר צריך אני אין שם

בקיאיין כלל מאכילין אותו וכו'.

אין שם בקיאיין כלומר אין

בקיאותן כלום:

291. כג, א

רש"י

מתני'

מי שאחזו בולמוס. חולי האוחז מחמת רעבון עיניו כהות והוא מסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא:

כלב שוטה. מפרש בגמ':

אין מאכילין מחצר כבד שלו. ואע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כן:

ור' מתיא בן חרש מתיר. קסבר רפואה גמורה היא:

גמ'

אמר אביי ובטעמא. משיוודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לטעם תבשיל רע:

משנה

מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו, אפילו דברים טמאים, עד שיאורו עיניו.

מי שנשכו כלב שוטה, אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ורבי מתיא בן חרש: מתיר.

ועוד אמר רבי מתיא בן חרש: החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת.

מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם, ספק אינו שם, ספק חי, ספק מת, ספק גוי, ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל. מצאוהו חי - מפקחין, ואם מת - יניחוהו.

גמרא

תנו רבנן:

"מניין היו יודעין שהאירו עיניו משיבחיין בין טוב לרע".

אמר אביי:

ובטעמא.

292. כג, א-ב

רפ"י

מאכילין אותו הקל הקל. אם אין לנו דברים מותרים כדי צרכו ויש לפנינו מיני איסורין מאכילין אותו הקל הקל שבהם:

טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית. לאחר זמן הביעור שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה:

בדאפשר בחולין. שיש די בחולין של טבל זה להאכילו לאחר שתינטל תרומתו:

דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה. חולין ואין מאכילין אותו לא טבל ולא תרומה:

כי פליגי דלא אפשר בחולין. אלא אם כן אוכל את כולו וקאמר מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפרישו ממנו תרומתו להאכילו תרומה לעצמה וחולין לעצמן ובן תימא אומר מוטב שפרישו תרומתו ויאכילוהו כל אחד לעצמו ולא יאכילוהו טבל כמות שהוא:

מר סבר טבל חמור. שאפי"ל ככהנים אינו ראוי:

ומר סבר תרומה חמורה. שאין לה היתר אבל טבל אפשר דמתקן להו וחולין יהו ראויין לכל אדם:

אפשר בחולין פשיטא. דמתקנינן ליה:

לא צריכא בשבת. שאפי"ל הוא שבת שאסור להפריש תרומה ומעשר יפרישוה ולא יאכילוהו טבלים:

בעציץ שאינו נקוב. דטבל שלו מדרבנן ושבות דהפרשת מעשרות בשבת דרבנן אשמועינן שידחה השבות ולא יאכילוהו טבל דרבנן דאתו למשרי נמי טבל דאורייתא כי האי גוונא:

לימא תנאי היא. הך דרבה דאמר בדאפשר בחולין מתקנינן ליה ודחינן שבות דהפרשת תרומה בשבת מקמי אכילת טבל דעציץ שאינו נקוב דרבנן:

קורין לו רופא. בשבת:

וקורעין לו תרנגולת. לתת על המכה שזו היא רפואתו:

וגוזזין לו כרישין. מן המחובר להאכילו:

כרישין. כרתי:

לימא. הא דרבה ר' אלעזר ברי שמעון היא דאמר מפרישין לו תרומה בשבת ואל יאכילוהו טבל דרבנן כגון ירק ולא רבי דאי רבי האמר אין צריך לעשר:

עד כאן לא קאמר רבי אלא לענין מעשר ירק דרבנן. דלא מיחלף בטבל דאורייתא אבל דגן דאורייתא הוא אפי"ל רבי מודה דאף בעציץ שאינו נקוב מעשר דמיחלף בדאורייתא:

תנו רבנן:

"מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונבילה - מאכילין אותו נבילה. טבל ושביעית - שביעית."

טבל ותרומה - תנאי היא.

דתנאי:

"מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה. בן תימא אומר: תרומה ולא טבל."

אמר רבה:

היכא דאפשר בחולין, דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה. כי פליגי בדלא אפשר בחולין, מר סבר: טבל חמור, ומר סבר: תרומה חמורה.

"מר סבר: טבל חמור" - אכל תרומה חזינא לפהו. "ומר סבר: תרומה חמורה" - אכל טבל אפשר לתקוניהו.

פגב, "אפשר בחולין" - פשיטא!

לא צריכא בשבת.

בשבת נמי פשיטא, טלטול מדרבנן הוא!

הכא במאי עסקינן: בעציץ שאינו נקוב דרבנן.

מר סבר: טבל חמור. ומר סבר: תרומה חמורה.

לימא תנאי היא:

דתנאי:

"מי שנשכו נחש - קורין לו רופא ממקום למקום, ומקורעין לו את התרנגולת, וגוזזין לו את הכרישין, ומאכילין אותו, ואין צריך לעשר, דברי רבי.

רבי אלעזר ברי שמעון אומר: לא יאכל עד שיעשר."

נימא רבי אלעזר ברי שמעון היא, ולא רבי!

אפילו תימא: רבי,

עד כאן לא אמר רבי התם אלא לענין מעשר ירק דרבנן, אכל במעשר דגן דטבל דאורייתא הוא, אפילו רבי מודה, דאי שרית ליה בעציץ שאינו נקוב אתי למיכל בעציץ שהווא נקוב.

293. פג, ב

רס"י

ראו נא כי אורו עיני ביהונתן כתיב: הכי גר' מאי אין ראייה לדבר דהתם לאו בולמוס אחזיה: מגרר גריר. ממשיך את הלב לתאות רעבון: ויאכל. לחם והדר ויתנו לו פלח דבילה:

אליה. בשר שמן מאד: למזרחה של תאנה. שהשמש מכה שם מן הבקר עד חצות היום והשמש ממתק את הפרי: וממגד. לשון מעדנים: קפחיה. כפאו ונטל ככרו הימנו: אהדרוהו בלגי וצעי. סבבוהו בני העיר והקיפוהו לגינין של דבש ומתיקה וקערות של תבשילין: דייק בשמא. בשמו של בעל הבית אם נאה אם כעור: אשלימו ליה כיסייהו. ערב שבת היה והפקידו אצלו כיסים:

תנו רבנן:

"מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה, שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין מאור עיניו של אדם, ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר: "ראו נא מי ארו עיני מי טעמתי מעט דבש הזה" (שמואל א' יד, כט).

ומאי: "אף על פי שאין ראיה לדבר"?

דהתם לאו בולמוס אחזיה.

אמר אביי:

לא שנו, אלא לאחר אכילה, אבל קודם אכילה מגרר גריר, דכתיב: "וימצאו איש מצרי בשדה ויקחו אותו אל דוד, ויתנו לו לחם ויאכל וישקהו מים. ויתנו לו פלח דבילה ושני צמקים ויאכל, ותשוב רוחו אליו, מי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות" (שמואל א' ל, יא-יב).

אמר רב נחמן אמר שמואל:

מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אליה בדבש.

רב הונא בריה דרב יהושע אמר:

אף סולת נקיה בדבש.

רב פפא אמר:

אפילו קמחי דשערי בדיכשא.

אמר רבי יוחנן:

פעם אחת אחזני בולמוס,

ורצתי למזרחה של תאנה, וקיימתי בעצמי: "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז, יב).

דתני רב יוסף:

"הרוצה לטעום טעם תאנה יפנה למזרחה,

שנאמר: "וממגד תבואת שמש" (דברים לג, יד).

רבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא,

אחזיה בולמוס לרבי יהודה, קפחיה לרועה אכליה לריפתא.

אמר ליה רבי יוסי: קפחת את הרועה!

כי מטו למתא אחזיה בולמוס לרבי יוסי, אהדרוהו בלגי וצעי.

אמר ליה רבי יהודה: אני קפחתי את הרועה, ואתה קפחת את העיר כולה.

ותו:

רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא,

רבי מאיר הוה דייק בשמא,

רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקו בשמא.

כי מטו לההוא דוכתא בעו אושפיזא יהבו להו

אמרו לו: מה שמד?

אמר להו: "כידור".

אמר: שמע מינה: אדם רשע הוא,

שנאמר: "מי דור תהפכת המה" (דברים לב, ט).

רבי יהודה ורבי יוסי אשלימו ליה כיסייהו.

רבי מאיר לא אשלים ליה פיסיה, אזל אותביה בי קיבריה דאבוה.

רש"י

דבי שמשי. של ערבי שבתות :
לית בהו ממשא. מתוך שאדם
 במנוחה מהרהר ורואה חלומות
 ומתכוון היה לדחותו שלא ילך
 ויטלנו :
חזו טלפחי אשפמיה. ראו
 עדשים על שפמו :
יהבו סימנא לדביתהו. בעליך
 אמר שתנני לנו כיסינו וזה לך
 סימן שאכלתם היום עדשים :
מים ראשונים האכילו בשר
חזיר. פונדק ישראל היה מוכר
 לישראל דברים המותרים
 ומאכילם ומוכר לנכרים בשר
 חזיר מבושל בא ישראל לפונדק
 וראהו שלא נטל ידיו כשהסב
 לאכול ונתן לפניו בשר חזיר :
מים אחרונים הרגו את הנפש.
 זו היא אשתו של זה שאילו נטל
 מים אחרונים דרך הנוטלים
 ידים לקנח את שפמם בידיים
 טופחות ולא היו עדשים נראין :

אתחזי ליה בחלמיה: תא שקיל פיסא דמנח ארישא דההוא גברא.
 למחר אמר להו: הכי אתחזי לי בחלמאי.
 אמרי ליה: חלמא דבי שמשי לית בהו ממשא אזל רבי מאיר ונטריה כולי יומא ואייתיה.
 למחר אמרו לו: הב לן פיסן,
 אמר להו: לא היו דברים מעולם.
 אמר להו רבי מאיר: אמאי לא דייקיתו בשמא?
 אמרו ליה: אמאי לא אמרת לן מר?
 אמר להו: אימר דאמרי אנא חששא, אחזוקי מי אמרי?
 משכחהו ועיילוהו לחנותא, חזו טלפחי אשפמיה,
 אזלו ויהבו סימנא לדביתהו ושקלוהו לכיסייהו ואייתו.
 אזל איהו וקטליה לאיתתיה.
 היינו דתניא:
"מים ראשונים - האכילו בשר חזיר,
מים אחרונים - הרגו את הנפש".

ולבסוף הווי דייקי בשמא,
 כי מטו לההוא ביתא דשמיה "בלה", לא עיילו לגביה.
 אמרי: שמע מינה רשע הוא, דכתיב: **"ואמר לבלה נאופים"** (יחזקאל כג, מג),
 כמו: **"אחרי בלתי היתה לי עדנה"** (בראשית יח, יב)
 כלומר: זקנה בנאופים.

רפ"י

ואזניו סרוחות. גדולות וכפולות למטן:
 משחקות בו. מראות בו כשפיהם לשחוק:
 למקטליה בדבר הנזרק. למי"ד רוח רעה שורה עליו לא יקרב אצלו להרגו בידיים אלא זורק בו חץ או סכין והורגו:
 דחייף ביה. המתחכך בו:
 דנכית ליה. שהכלב נושכו:
 נישלח למאניה. יפשיט בגדיו:
 משכא דאפא. הוא הצבוע ובלע"ז פוטויי"ש:
 דאפא דיכרא. צבוע זכר:

294. פג, ב - פד, א

"מי שנשכו בלב שוטה [אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו].
 ורבי מתניא בן חרש: מתיר".

תנו רבנן:
 "חמשה דברים נאמרו בכלב שוטה:
 פיו פתוח,
 ורירו נוטף,
 ואזניו סרוחות,
 וזנבו מונח על ירכותיו,
 ומהלך בצדי דרכים.
 ויש אומרים:
 אף נובח ואין קולו נשמע".

ממאי הוי?

רב אמר:
 נשים כשפניות משחקות בו.

ושמואל אמר:
 רוח רעה שורה עליו.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:
 פד, א למקטליה בדבר הנזרק.

תניא כוותיה דשמואל:
 "ב/שהורגין אותו - אין הורגין אותו אלא בדבר הנזרק.
 דחייף ביה - מסתבן,
 דנכית ליה - מיית".

"דחייף ביה - מסתבן".
 מאי תקנתיה?

נישלח מאניה ונירהיט.

רב הונא בריה דרב יהושע חף ביה חד מינייהו בשוקא,
 שלחינהו למאניה ורהיט.
 אמר: קיימתי בעצמי: "החכמה תתיה בעליה" (קהלת ז, יב).

"דנכית ליה - מיית".
 מאי תקנתיה?

אמר אב"י:
 גיתי משכא דאפא דדיכרא,
 וניכתוב עליה: "אנא פלניא בר פלניתא אמשכא דאפא דיכרא כתיבנא עלך: כנתי כנתי קלירוס.
 ואמרי לה: קנדי קנדי קלורוס.
 י-ה י-ה' צבאות אמן אמן סלה".
 ונשלחינהו למאניה ולקברינהו בי קברי עד תריסר ירחי שתא,
 ונפקינהו ונקלינהו בתנורא, ונבדרינהו לקטמיה אפרשת דרכים.

רס"י

בגובתא דנחשא. על ידי קנה של
נחשת:
דילמא חזי לבבואיה דשד.
שקפץ מן הכלב עליו ומסתכן:

והנהך תריסר ירחי שתא, כי שתי מיא לא לישתי אלא בגובתא דנחשא,
דילמא חזי בבואה דשידא וליסתכן.

כי הא דאבא בר מרתא הוא אבא בר מניומי,
עבדא ליה אימיה גובתא דדהבא.

295. פד, א

רס"י

צפידנא. חולי השיניים והחניכים ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים ומסוכן הוא:
מטרוניתא. נכרית היתה:
עבדא ליה רפואה חמשא ומעלי שבתא. יום ה' בשבת ועייש:
והאיכא חלול השם. שהיא סבורה שעבר על שבועתו:
דמגלי לה מעיקרא. מההיא שעתא גלי לה לא נשבעתי לך כי כך אמרתי:
משחא דגדפא דאזא. שומן מוח עצם קטן שבראש כנף העוף שקורין כניייל סכה אותו יעל צדעיו:
קשייתא דזיתי. גרעיני זיתים:
דלא מלו תילתא. שלא הביאו שלישי:
אמרא חדתא. על מר חדש שקורין פשויו"ר:
ודביק בככי דריה. הדבק בשורת השיניים:
ממאי הוי. על ידי מה בא החולי הזה:
מחמימי חמימי דחיטי. האוכל פת חמה יותר מדאי:
כסא דהרסנא. דגים מטוגנים עם הקמח בשמן שלהן:
שיורי. שעבר עליו הלילה:
מאי סימניה. של אותו חולי:
כד רמי מידי בכביה. כשנותן כלום בשיניו זב הדם משורת שיניו:

"ועוד אמר רבי מתיא [בן חרש]: החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק נפשות, וכך ספק נפשות דוחה את השבת."

רבי יוחנן חש בצפידנא. אזל גבה דההיא מטרוניתא, עבדא ליה מלתא, חמשא ומעלי שבתא. אמר לה: בשבת מאי? אמרה ליה: לא צריכת. אי מצטריכנא מאי? אמרה ליה: אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע: לאלהא דישראל לא מגלינא. נפק דרשה בפירקא.

והא אישתבע לה!

לאלהא דישראל - לא מגלינא, הא לעמו ישראל - מגלינא.

והא איכא חלול השם!

דמגלי לה מעיקרא.

מאי עבדא ליה?

אמר רב אחא בריה דרב אמר: מי שאור, שמן זית, ומלח.

רב ימר אמר:

שאור גופיה, שמן זית, ומלח.

רב אשי אמר:

משחא דגדפא דאזא.

אמר אביי:

אנא עבדי לכולהו ולא איתסאי,

עד דאמר לי ההוא טייעא:

אייתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא, וקלינהו בנורא אמרא חדתא ואדביק בככי דריה. עבדי הכי ואיתסאי.

ממאי הוה?

מחמימי חמימי דחיטי,

ומשיורי כסא דהרסנא.

ומאי סימניה?

פד רמי מידי בכביה ואתא דמא מבי דרי.

296. פד, א-ב

רפ"י

ורבי יוחנן היכי עביד הכי וכו'.
לא גרסינן לה הכא אלא במסכת
ע"ז:

כמאן עביד ר' יוחנן. לתת סם
בשבת בשביל חולי השיניים
דקאמר לה אי מצריכנא מאי:

שאני אומר בזו. מודים לו
חכמים שהיא רפואה לו בכלב
שוטה בחצר כבד שלו:

ירקון. חולי שפניו מוריקות:
הכי גרסינן וחכמים אומרים
באלו אין בהן משום רפואה
באלו למעוטי מאי לאו למעוטי
סם. והכי קאמרי ליה בשתים
הראשונות אין זו רפואה גמורה
לעבור עליהן דבר תורה
ולמעוטי סם דיש בו משום
רפואה: לא למעוטי מקיזין דם
לסרונכי: בשבת לעולם אכולי
הנך פליגי ומאי באלו משום
דשמעיה לרי' מתיא דאמר אכתי
אחריתי:

לסרונכי. חולי ששמו
אשטרנגליו"ן הוא בוי"ן מלנט
ובהיא מודה ליה: הי"ג הכי נמי
מסתברא דתניא שלשה דברים
אמר רבי אלעזר בן עזריה משום
ר' מתיא בן חרש מקיזין דם
לסרונכי בשבת ומי שנשכו כלב
סוטה מאכילין אותו מחצר כבד
שלו והחושש בפיו מטילין לו
סם בשבת וחכמים אומרים
באלו אין בהם משום רפואה
באלו למעוטי מאי לאו אתרתי
בתרייתא ולמעוטי דרישא לא
אתרתי דרישא ולמעוטי
דסיפא:

ת"ש דתני רב יוסף עוברא
שהריחה וכו' ומי שנשכו וכו'
והחושש בפיו וכו' וחכ"א בזו.
אנו מודים ולא באחרת:

רבי יוחנן כי חש בצפידנא, עבד הכי בשבתא ואיתסי.

ורבי יוחנן היכי עביד הכי?

אמר רב נחמן בר יצחק:

שאני צפידנא הואיל ומתחיל בפה גומר בכני מעיים.

אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן:

כמאן?

כרבי מתיא בן חרש, דאמר:

"החושש בפיו מטילין לו סם בשבת".

אמר ליה:

שאני אומר בזו, ולא באחרת.

לימא מסייע ליה:

"מי שאחזו ירקון מאכילין אותו בשר חמור,
מי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו,
והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת,
דברי רבי מתיא בן חרש.
וחכמים אומרים:
באילו אין בהם משום רפואה".

"באלו" - למעוטי מאי?

מאי לאו למעוטי סם?

לא, למעוטי: מקיזין דם לסרונכי.

הכי נמי מסתברא:

דתניא:

"שלשה דברים אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי ששמע משום רבי מתיא בן חרש:
מקיזין דם לסרונכי בשבת,
ומי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו,
והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת.
וחכמים אומרים:
באילו אין בהם משום רפואה".

"באילו" - למעוטי מאי?

מאי לאו אתרתי בתרייתא, ולמעוטי דרישא!

לא, אתרתי דרישא קמיתא,

ולמעוטי דסיפא.

פד, ב תא שמע:

דתני רבה בר שמואל:

"עוברא שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה.
ומי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו,
והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת,
דברי רבי אלעזר ברבי יוסי, שאמר משום רבי מתיא בן חרש.
וחכמים אומרים:
בזו ולא באחרת".

רש"י

בזו אהייא אי נימא אעוברה פשיטא. וכי עוברה שהריחה ר' מתיא קתני לה סתמא היא:
אלא לאו אסם. קיימי דאילו אחצר כבד תנן פלוגתא במתניי ש"מ דבסם מודו:

"בדו" אהייא?

אלימא אעוברה - פשיטא!
 עוברה מי איקא למאן דאמר דלא?! אלא לאו אסם.
 שמע מינה.

רב אשי אמר:**מתניתין נמי דיקא:****"ועוד אמר רבי מתיא בן חרש:****החושש בפיו מטילין לו סם בשבת,"****ולא פליגי רבנן עליה.****ואם איתא דפליגי רבנן עליה,****ליערבינהו וליתנינהו, וליפלו רבנן בסיפא,****שמע מינה.**

297. כד, ב

רש"י

לא ספק שבת זו בלבד. לא שיהא ספק הנפשות לשבת זו אלא אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת הבאה: והיכי דמי כגון דאמדוה. רופאים לעשות לו הרפואה שמנה ימים: להברותו. רחיצה שמא יבריא מאיליו: על פי נשים. אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהן: אבל מצטרפין לדעת אחרת. כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל:

[ועוד אמר רבי מתיא בן חרש: החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת] מפני שספק נפשות הוא, [וכל ספק נפשות דוחה את השבת].

למה לי תו למימר: "וכל ספק נפשות דוחה את השבת"?

אמר רב יהודה אמר רב: לא ספק שבת זו בלבד אמרו, אלא אפילו ספק שבת אחרת.

היכי דמי?

כגון דאמדוה לתמניא יומי, ויומא קמא שבתא, מהו דתימא: ליעכב עד לאורתא, כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא, קא משמע לן.

תניא נמי הכי:

"מחמין חמין לחולה בשבת, בין להשקותו, בין להברותו, ולא שבת זו בלבד אמרו, אלא לשבת אחרת. ואין אומרים: נמתין לו שמא יבריא, אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת, ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת. ואין עושין דברים הללו לא על ידי גוים ולא על ידי כותיים אלא על ידי גדולי ישראל. ואין אומרו יעשו דברים הללו לא על פי נשים ולא על פי כותיים, אבל מצטרפין לדעת אחרת."

298. פד, ב

רש"י

פקוח. דשקומברני"ש בלע"ז בכל דבר שצריך לו לנפש להעביר סכנת מות:
ואע"ג דצייד כוורי. עמו כל הני אע"ג דקאמר הכא משנה יתירה דייק דקתני ואינו צריך ליטול רשות למה ליה דתני הכא הא תני ליה והזריו ה"ז משובח אלא הא אתא לאשמועינן שאפי' הוא צריך לדבר:
עוקר חוליא. כדי להשפיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס:
ננעלה דלת. והתינוק נבעת:
למתבר' בשיפי. נסרים שצריך להם לישנא אחרינא בשיפי קיסמין להדלקה:
ומפסיקין מפני הדליקה. בכלים של מתכת או של חרס מלאים מים ובדליקה שיש בה סכנת נפשות קאמר:
דקא מכיך מכוכי. משפיל ומציע הגחלים לצלות עליהם לערב:
דאדהכי והכי. אם ילך לבית דין לישאל אזיל ליה לאיבוד:
משבש ליה. מפתחו ומקרקש לו אגוזים:
דאפילו לחצר אחרת. דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים:

תגו רבנן:

"מפקחין פקוח נפש בשבת,

והזריז - הרי זה משובח,

ואין צריך ליטול רשות מבית דין.

הא ביצד?

ר'אה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו מן הים - והזריז הרי זה משובח.

ואין צריך ליטול רשות מבית דין.

ואף על גב דקא צייד כוורי.

ר'אה תינוק שנפל לבור,

עוקר חוליא ומעלהו, והזריז הרי זה משובח,

ואין צריך ליטול רשות מבית דין.

אף על גב דמתקו דרגא.

ר'אה שננעלה דלת בפני תינוק, שוברת ומוציאו,

והזריז - הרי זה משובח, ואין צריך ליטול רשות מבית דין.

ואף על גב דקא מיכוין למיתבר בשיפי.

מכבין ומפסיקין מפני הדליקה בשבת,

והזריז - הרי זה משובח,

ואין צריך ליטול רשות מבית דין.

ואף על גב דקא ממכיד מכוכי.

וצריכא.

דאי אשמועינן ים,

משום דאדהכי והכי אזל ליה.

אבל בור דקא יתיב - אימא לא,

צריכא.

ואי אשמועינן: בור משום דקא מיבעית,

אבל ננעלה דלת, אפשר דיתיב בהאי גיסא, ומשביש ליה באמגוזי,

צריכא.

"מכבין ומפסיקין".

למה לי?

דאפילו לחצר אחרת.

299. כד, ב - כה, א

רָט"י

לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב. דאם ספק כותני או ספק ישראל מפקחין ואע"ג דרובא כותים הוו התם:

אי נימא תשעה ישראל אחד כותני. ונפלי מפולת על אחד מהן ואין ידוע אם ישראל אם כותני הוא:

אלא דאיכא תשעה כותים אחד ישראל. ואשמעינן דאף על גב דרובא כותים חיישינן שמא ישראל הוא ומפקחין הא נמי פשיטא דקיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי דנפקא לן בסנהדרין ובכתובות מוארב לו פרט לזורק אבן לגו:

לא צריכא דפרוש לחצר אחרת. ושם נפלה על האחד מפולת דבכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש במידי דניידי והכא לא אמרי' הכי ואע"ג דבפרישתן כולהו ניידי:

הא דפרוש כולהו. הואיל ואיתחזק ישראל בהאי חצר שנפלה בו מפולת מפקחין ואע"ג דניידי (ליה) לא אזלינן בתר רובא:

הא דפרוש מקצתייהו. ולא ידעינן אי הוה ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא איתחזק:

והא תנן תינוק מושלך. משנה היא בסדר טהרות בעיר שישראל וכותים דרים בה:

לא שנו. דאם רוב ישראל מחזקינן ליה לישראל אלא להחיותו:

אבל לייחסו. כגון אם נקבה היא שיהא כהן מותר בה לא ואפי' ליכא למיחש לאסופי כגון הנך דאמרי' במס' קידושין (דף עג:): תלי בדיקולא תלי פיתקא רמי חומרא משלטי הדמיי חיישינן שמא כותית היא וגירות אסורה לכהונה ואע"ג דרוב ישראל מעלה עשו ביוחסין דבעינן תרי רובי כדאמרי' בכתובות בפ"ק (דף טו.):

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. קאמר דאם רוב ישראל אבל במחצה על מחצה לא וכ"ש ברוב כותים:

אינו כן. דאמר אפילו ברוב כותים מפקחין:

למאי הילכתא. הוי כותי אליבא דשמואל כיון דאמר מפקחין עליו כל שכן דמצוה להחיותו ולמאי הילכתא הוי כותי:

להאכילו נבילות. עד שיגדל ויקבל עליו גירות:

אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא. הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממחצה על מחצה אי שלא להאכילו נבילות במחצה על מחצה לא ספינן ליה:

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב.

היכי דמי?

אי נימא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד בינייהו - רובא ישראל נינהו!

אי נמי,

פלגא ופלגא,

ספק נפשות להקל.

אלא, דאיכא תשעה כותיים, וישראל אחד,

הא נמי פשיטא!

דהוה ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

לא צריכא,

דפרוש לחצר אחרת.

מהו דתימא: כל דפריש מרובא פריש,

קא משמע לן: דלא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב.

איני?

והאמר ר' אסי א"ר יוחנן:

תשעה כותיים וישראל אחד,

באותה חצר מפקחין,

בחצר אחרת - אין מפקחין!

לא קשיא:

הא - דפרוש כולהו.

הא - דפרוש מקצתייהו.

ומי אמר שמואל הכי?

והתנן:

"מִצָּא בְּהַ תֵּינוּק מְשֻׁלָּךְ,

אִם רֹב נְכָרִים, נְכָרִי, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל. מִחֲצָה לְמִחֲצָה, יִשְׂרָאֵל" (מכשירין ב, ז).

ואמר רב:

לא שנו אלא להחיותו,

אבל לייחסו - לא.

ושמואל אָמַר:

לְפָקַח עָלָיו אֶת הַגֶּל!

פה, א

פי איתמר דשמואל ארישא איתמר:

"אִם רֹב גּוֹיִם - גּוֹי",

אָמַר שְׁמוּאֵל:

וְלַעֲנֵן פְּקוּחַ נַפְשׁ אֵינוּ כֵּן.

"אִם רֹב גּוֹיִם - גּוֹי" - לְמַאי הִילְכְתָּא?

אָמַר רַב פֶּפְא:

לְהַאכִּילוּ נְבִילוֹת.

"אִם רֹב יִשְׂרָאֵל - יִשְׂרָאֵל" - לְמַאי הִילְכְתָּא?

רס"י

לנזקין. שור של ישראל שנגח של כותי פטור ושור של כותי שנגח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שנגח של ישראל תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם:

אי נימא דנגחיה תורא דיין לתורא דידיה. וקאמרינן דמחייבין ליה לשלומי:

נייתי ראיה. דישראל הוא ונשקול וכל זמן שלא טבל בבית דין לשם גירות לא מצינן לישראל לחיובי לשלומי:

פלגא. משלם כישראל אידך פלגא ספק הוא וזה תובעו נזק שלם כדין כותי אמר ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול:

להחזיר לו אבידתו.

"מחצה על מחצה - ישראל" - למאי הילכתא?

אמר ריש לקיש:
נזקין.

היכי דמי?

אי נימא דנגחיה תורא דיין לתורא דידיה,
נייתי ראיה ונשקול!

לא צריכא, דנגחיה תורא דידיה לתורא דיין,
פלגא יהיב ליה,

אידיך פלגא, נימא ליה: אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול.

רס"י

300. כה, א

מאי קאמר. כל הני ספיקי
דקתני מאי אתו לאשמועינן:

"מי שְׁנֶפֶל עָלָיו מְפֹלֵת:
[סֶפֶק הוּא שֵׁם, סֶפֶק אֵינוֹ שֵׁם,
סֶפֶק חַי, סֶפֶק מֵת,
סֶפֶק גּוֹי, סֶפֶק יִשְׂרָאֵל,
מִפְּקָחִין עָלָיו אֶת הַגָּל.
מִצְאוּהוּ חַי - מִפְּקָחִין,
וְאִם מֵת - יִנְחוּהוּ]"

מאי קאמר?

לֹא מִיבְעֵיָא קְאָמַר:
לֹא מִיבְעֵיָא סֶפֶק הוּא שֵׁם סֶפֶק אֵינוֹ שֵׁם, דְּאֵי אֵיתִיהּ חַי הוּא דְּמִפְּקָחִין,
אֶלֶּא אֶפִּילוּ סֶפֶק חַי סֶפֶק מֵת - מִפְּקָחִין.
וְלֹא מִיבְעֵיָא סֶפֶק חַי סֶפֶק מֵת, דִּישְׂרָאֵל,
אֶלֶּא אֶפִּילוּ סֶפֶק גּוֹי סֶפֶק יִשְׂרָאֵל - מִפְּקָחִין.

301. פה, א

"מְצֹאוּהוּ חַי מִפְּקֻחִין".

"מְצֹאוּהוּ חַי" - פְּשִׁטָּא!

לֹא צְרִיכָא דְאִפִּילוּ חַי שְׁעָה.

302. כה, א

כ"י

שמצילין את המת. לחצר
המעורבת דליכא איסור אלא
טלטול:

אבל הכא. כי לא שרית ליה
לפקוחי מאי אית ליה למיעבד
דתיחוי איסורא דאורייתא
דנשרי הא מקמי הך:

"וְאִם מֵת - וַיִּיחֹהוּ".

הא נמי פשיטא!

לא, צריכא לרבי יהודה בן לקיש.

דתניא:

"אין מצילין את המת מפני הדליקה,

אמר רבי יהודה בן לקיש:

שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה".

ואפילו רבי יהודה בן לקיש לא קאמר אלא מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי.
אבל הכא - אי לא שרית ליה - מאי אית ליה למעבד?

רש"י

303. פה, א

עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאינו מזיז איבריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת ויניחהו: הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהנך תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו:

תנו רבנן:

"עד היכן הוא בודק?"

עד חוטמו.

ויש אומרים: עד לבו.

בדק ומצא עליונים מתים, לא יאמר: כבר מתו התחתונים.

מעשה היה, ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים."

גימא הני תנאי כי הני תנאי,

דתנאי:

"מהיכן הולך נוצר?"

מראשו,

שנאמר: "ממעיי אמי אתה גוזי" (תהלים עא, ו),

ואומר: "גזי נדרך והשליכי" (ירמיה ז, כט).

אבא שאול אומר:

מטיבורו,

ומשלח שרשיו אילך ואילך."

אפילו תימא אבא שאול,

עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם אלא לעגנו יצירה, דכל מידי ממציעתיה מיתצר,

אבל לעגנו פקוח נפש אפילו אבא שאול מודי דעקר חיותא באפיה הוא,

דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב).

אמר רב פפא:

מחלוקת ממטה למעלה,

אבל ממעלה למטה, פיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך,

דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב).

304. כה, א-ב

כ"ז

גזי נזרך. ונזר הוא שער הראש :
אפילו תימא אבא שאול. נמי סבירא ליה עד חוטמו: ולוי הסדר לא פורש לי מהו :
ושפיכות דמים. שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת ספק נפשו עבירה חמורה היא שטמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לה) ולא תטמא את הארץ גבי פרשת רוצחין :
וגורם לשכינה שתסתלק. כדכתיב (שם) אשר אני שוכן בתוכה הא אם תטמאו איני שוכן וגבי רוצח כתיב :
מעם מזבחי. אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה :
ולא מעל מזבחי. אם התחיל בעבודה אין מפסיק לבא לדון אלא משלים עבודתו :
אבל להחיות. כגון שידוע ללמד זכות על אדם שנדון בב"ד ליהרג :
ועבודה. חמורה שדוחה את השבת מפסיקה להצלת נפש :
ומה מילה. שהיא תיקון אחד מאיבריו של אדם דוחה את השבת לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת :
יכול לכל. אפ"י לפיקוח נפש :
ושמרו בני ישראל את השבת. כדי לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה :
אין אדם מעמיד את עצמו. מלהציל את ממונו מיד גנב והאי גנב דאתי במחתרת מידע ידע דקאי בעל הבית באפיה ואדעתא דהכי אתא דמימר אמר כי קאי לאפאי קטילנא ליה ואין זה ספק נפשות אלא ודאי נפשות והתורה אמרה לו כאן אחרי שבא להורגך השכם להורגו :

"וכבר היה רבי ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך, ולוי הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהו. נשאלה שאלה זו בפניהם: מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת?

נענה רבי ישמעאל ואמר: "אם במחתרת ימצא הגנב"³³⁵ (שמות כב, א), ומה זה, שספק על ממונו בא ספק על נפשות בא, ושפיכות דמים מטמא את הארץ³³⁶ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל³³⁷, ניתן להצילו בנפשו, קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת.

נענה רבי עקיבא ואמר: "וכי יוד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כא, יד). **"מעם מזבחי"** - ולא מעל מזבחי.

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו, אלא להמית, אבל להחיות, אפילו מעל מזבחי. ומה זה, שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו, ועבודה דוחה שבת, קל וחומר לפקוח נפש, שדוחה את השבת.

פה, ב

נענה רבי אלעזר ואמר: ומה מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת, קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: "את שבתתי תשמרו" (שמות לא, יג), יכול לכל? תלמוד לומר: **"אך"** - חלק. **רבי יונתן בן יוסף אומר: "כי קדש הוא לכם"** (שמות לא, יד) - היא מסורה בידיכם ולא אתם מסורים בידה.

רבי שמעון בן מנסיא אומר: "ושמרו בני ישראל את השבת" (שמות לא, יז), אמרה תורה: חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו, **"וחי בהם"**³³⁸ (ויקרא יח, ה) - ולא שימות בהם.

אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, בר מדשמואל דלית ליה פירכא.

דרבי ישמעאל - דילמא כדרבא, דאמר רבא: מאי טעמא דמחתרת? חזקה, אין אדם מעמיד עצמו על ממונו. והאי מידע ידע דקאי לאפיה, ואמר: אי קאי לאפאי קטילנא ליה, והתורה אמרה: בא להרגך השכם להרגו.

³³⁵ אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים
³³⁶ ולא תטמאו את הארץ (במדבר לה, לד)
³³⁷ אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך ישראל (במדבר לה, לד)
³³⁸ ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם

וְאִשְׁכַּחַן וְדַאי, סַפֵּק מְנַא לָן?

דְּרַבִּי עֲקִיבָא נָמִי - דִּילְמָא כְּדַאבִּי,

דְּאָמַר אַבִּי:

מְסַרִּינָן לִיהּ זִוְגָא דְרַבְנָן לִידַע אִם מְמַשׁ בְּדַבְרֵיו,

וְאִשְׁכַּחַן וְדַאי, סַפֵּק מְנַא לָן?

וְכוּלְהוּ אִשְׁכַּחַן וְדַאי, סַפֵּק מְנַא לָן?

וְדִשְׁמוּאֵל, וְדַאי לִית לִיהּ פִּירְכָא.

אָמַר רַבִּינָא וְאִיתִימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:

טָבָא חַד פְּלִפְלִתָא חֲרִיפָא מְמֹלָא צְנָא דְקָרִי.

רַשִׁי

דאמר אביי. בסנהדרין (דף מג.). על היוצא ליסקל ואמר יש לי זכות ללמד על עצמי דקתנני התם מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו והוינן בה מנא ידעי ואמר אביי מסרינן ליה זוגא דרבנן שמלוין אותו עד בית הסקילה ואם אמר יש לי ללמד זכות על עצמי ישמעו אלו אם יש ממש בדבריו אם לאו והכי נמי גבי כהן העובד איכא למימר נמי דהכי עבדי ליה:

ואשכחן. מהכא דאודאי פיקוח נפש מחללין אבל ספק לא שמעינן מינה וכולהו נמי כגון אך חלק איכא למימר דודאי פיקוח נפש קא ממעט ולא ספק וכן ולא אתם מסורין בידה למות ודאי וכן חלל עליו כדי שישמור ודאי שבתות הרבה:

דשמואל לית ליה פירכא. אשר יעשה האדם המצות שיחיה בהם ודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק:

חדא פלפלתא. גרעין אחד:

305. כה, ב

כ"י

משנה

חטאת ואשם ודאי - מכפרין.
 מיתה ויום הנפודים - מכפרין עם התשובה.
 תשובה:
 מכפרת על עבירות קלות:
 על עשה,
 ועל לא תעשה.
 ועל החמורות: תולה,
 עד שיבא יום הנפודים ויכפר.

האומר: "אחטא ואשוב, אחטא ואשוב" - אין מספיקין בידו לעשות תשובה.
 אחטא ויום הנפודים מכפר - אין יום הנפודים מכפר,

עבירות שבין אדם למקום - יום הנפודים מכפר,
 עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הנפודים מכפר, עד שיצא את חבירו.

דרש רבי אלעזר בן עזריה:

"מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל),
 עבירות שבין אדם למקום - יום הנפודים מכפר,
 עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הנפודים מכפר, עד שיצא את חבירו.

אמר רבי עקיבא:

אשריכם ישראל!
 לפני מי אתם מטהרין? מי מטהר אתכם?
 אביכם שבשמים,
 שנאמר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם" (יחזקאל לו, כה),
 ואומר: "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה'" (ירמיה יז, ג),
 מה המקוה - מטהר את הטמאים,
 אף הקדוש ברוך הוא - מטהר את ישראל.

גמרא

אשם ודאי - אין, אשם תלוי - לא?
 והא כפרה כתיבא ביה!

הנה מכפרי - כפרה גמורה,
 אשם תלוי - אינו מכפר כפרה גמורה.

אי נמי,

הנה - אין אחר מכפר כפרתו,
 אשם תלוי - אחר מכפר כפרתו.

דתנן:

"חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הנפודים - חייבין,
 אשמות תלוין - פטורין" (כריתות כה).

מתני'

חטאת ואשם ודאי. הם אשם
 גזילות ומעילות ויש אשם שהוא
 תלוי הבא על שגגת ספק כרת
 ובגמי פריך והא ביה נמי כפרה
 כתיבא:

חטאת ואשם ודאי מכפרין.
 ומסתמא תשובה איכא שאם
 לא היה מתחרט לא היה מביא
 קרבן:

גמ'

הא כפרה כתיב ביה. וכפר עליו
 הכהן על שגגתו אשר שגג
 (ויקרא ה) באשם תלוי כתיב:

אשם תלוי אינו מכפר כפרה
 גמורה. אלא תולה להגן עליו מן
 היסורין עד שיודע לו שודאי
 חטא ויביא חטאת הכי ילפי לה
 בכריתות (דף כו):

פטורין. דיום הכפורים מכפר
 עליהן וטעמא מפרש בכריתות
 (דף כה):

רס"י

306. פה, ב

"מִיְתָהּ יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפְּרִין עִם הַתְּשׁוּבָה."**"עִם הַתְּשׁוּבָה" - אֵין, בְּפָנֵי עֲצָמוֹן - לָא.
גִּימָא דְלָא כְּרַבִּי.**

דְּתַנָּא:

"רַבִּי אוֹמֵר:**עַל כָּל עֲבִירוֹת שְׁבַתוֹרָה, בֵּין עֲשָׂה תְּשׁוּבָה בֵּין לֹא עֲשָׂה תְּשׁוּבָה - יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפְּר,****חוּץ:****מְפוּרָק עוֹל,****וּמְגֵלָה פָּנִים בְּתוֹרָה,****וּמִיַּפֵּר בְּרִית בְּשָׂר,****שָׂאם עֲשָׂה תְּשׁוּבָה - יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר,****וְאִם לֹא עֲשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר."**

אֶפִּילוּ תִּמְאָ רַבִּי,

תְּשׁוּבָה בְּעֵיא יוֹם הַכְּפוּרִים,

יוֹם הַכְּפוּרִים לֹא בְּעֵיא תְּשׁוּבָה.

חוץ מפורק עול. כופר בהקב"ה :
מגלה פנים בתורה. דורש את
 התורה לגנאי כגון מנשה שהיה
 דורש באגדות של דופי לא היה
 לו למשה לכתוב אלא ותמנע
 היתה פלגש וגוי :
ומיפר ברית בשר. מילה
 ובמסכת שבועות יליף לה
 מקראי :

307. כה, ב - פו, א

"תשובה מכפרת על עבירות קלות, על עשה ועל לא תעשה".

השאלה על לא תעשה מכפרת, על עשה מיבעיא?

אמר רב יהודה:

הכי קאמר:

"על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה."

ועל לא תעשה גמור לא?!

ורמינהו:

פו, א "אלו הן 'קלות': עשה ולא תעשה ^ חוץ מ'לא תשא'³³⁹ (שמות כ, ו)!"

"לא תשא" וכל דדמי ליה.

תא שמע:

"רבי יהודה אומר:

כל שהוא מ'לא תשא' ולמטה - תשובה מכפרת,

מ'לא תשא' ולמעלה - תשובה תולה, ויום הנפירים מכפר."

"לא תשא" וכל דדמי ליה.

תא שמע:

"לפי שנאמר בחורב 'תשובה' 'ונקה',

יכול אף "לא תשא" עמהן?

תלמוד לומר: "לא ונקה" (שמות כ, ז).

יכול אף שאר חייבי לאוין בן?

תלמוד לומר: "את שמו" - שמו הוא דאינו מנקה, אבל מנקה שאר חייבי לאוין!"

תנאי היא,

דתניא:

"על מה תשובה מכפרת?

על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה.

ועל מה תשובה תולה ויום הנפירים מכפר?

על כריתות ועל מיתות בית דין, ועל לא תעשה גמור."

אמר מר:

"לפי שנאמר בחורב 'ונקה'."

מנא לן?

דתניא:

"רבי אלעזר אומר:

אי אפשר לומר "ונקה" (שמות לד, ז) - שכבר נאמר: "לא ונקה" (שמות לד, ז),

ואי אפשר לומר "לא ונקה" - שכבר נאמר: "ונקה"!

הא ביצד?

מנקה הוא - לשבין,

ואינו מנקה - לשאינו שבין."

³³⁹ לא תשא את-שם-ה' אלהיך לשוא כי לא ונקה ה' את אשר-ישא את-שמו לשוא

רפ"י

חוץ מלא תשא. קא סלקא

דעתך משום דכתיב לא ונקה:

וכל דדמי ליה. לא תעשה גמור:

לפי שנאמר בחורב תשובה

ונקה. לאחר מעשה העגל

כשעלה משה להתפלל עליהן

ולקמן מפרש לה:

יכול אף לא תשא. ונקה

בתשובה:

אי אפשר לומר נקה שכבר

נאמר לא ונקה. דכתיב נקה לא

ונקה גבי הדדי:

308. פו, א

"שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלוקי כפרה, שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר לו: שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד. עבר על עשה ושם - אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר: "שובו בנים שובבים"³⁴⁰ (ירמיה ג, כב).

עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר. שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם ... מקל חטאתיכם"³⁴¹ (ויקרא טז, ל).

עבר על בריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר: "יפקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם" (תהלים פט, לג).

אבל מי שיש חילול השם בידו - אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק,

אלא בולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר: "ונגלה באוני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותו" (ישעיה כב, יד).

היכי דמי חילול השם?

אמר רב:

כגון אגא, אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר.

אמר אביי:

לא שנו אלא באתרא דלא תבעי, אבל באתרא דתבעי - לית לן בה.

אמר רבינא:

ומתא מחסיא - אתרא דתבעי הוא.

אביי כדשקיל בישרא מתרי שותפי, יהיב זוזא להאי זוזא להאי, והדר מקרב להו גבי הדרי ועביד חושבנא.

רבי יוחנן אמר:

כגון אגא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין.

יצחק דבי רבי ינאי אמר:

כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו, היינו חילול השם.

אמר רב נחמן בר יצחק:

כגון דקא אמרי אינשי: שרא ליה מריה לפלגיא.

אביי אמר:

כדתניא:

"ואהבת את ה' אלהיך" (דברים ו, ה) - שיהא שם שמים מתאהב על ידך.

שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים,

ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות,

מה הבריות אומרות עליו?

אשרי אביו שלמדו תורה,

אשרי רבו שלמדו תורה,

רס"י

חלוקי כפרה. שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך:

אמר לו. שלש הן הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן:

שובו בנים. ומיד ארפא למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה:

כי ביום הזה יכפר. למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ:

ופקדתי בשבט פשעם. למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה:

חילול השם. חוטא ומחטיא אחרים:

באזני ה' צבאות. אמר הנביא באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותו למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה:

ולא יהיבנא דמי לאלתר. וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל:

באתרא דלא תבעי. שאין דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו ועל הלוקח להביא לו מעותיו לביתו:

ומתא מחסיא. מקומו של רבינא:

יהיב זוזא להאי זוזא להאי. שמא לא ידע חבירו שנתתו לו ויש כאן חילול השם:

ועביד חושבנא. וחוזרין ונותנין לו בשר כנגד מה שנטלו:

כגון אנא דמסגינא וכו'. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדן הימני להבטל מתלמוד תורה:

מחמת שמועתו. מחמת שם רע היוצא עליו:

שרא ליה מריה. ימחול יוצרו על מעשיו:

מתאהב על ידך. לחבירך:

קורא. מקרא:

ושונה. משנה:

ומשמש תלמידי חכמים. ללמוד (תורה) היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למדו:

³⁴⁰ שובו בנים שובבים ארפה משוכותים

³⁴¹ כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מקל חטאתיכם

כ"י

באמור להם עם ה' אלה. את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות באה עליו והכל אומרים מה הועילו לו ראה החסידים והחכמים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט:

אוי להם לבריות שלא למדו תורה.
 פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו.
 עליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בקר אתפאר" (ישעיה מט, ג).
 אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים,
 ואין משאו ומתנו באמונה,
 ואין דבורו בנחת עם הבריות,
 מה הבריות אומרות עליו?
 אוי לו לפלוני שלמד תורה,
 אוי לו לאביו שלמדו תורה,
 אוי לו לרבו שלמדו תורה.
 פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקליו מעשיו, וכמה מכוערין דרכיו,
 ועליו הכתוב אומר: "באמר להם עם ה' אלה ומאדצו יצאו" (יחזקאל לו, כ).

309. פו, א-ב

רס"י

דמעיקרא שובבים אתם.
 כשתעשו תשובה מעלה עליכם
 כאילו תחילת החטא על ידי
 נערות ושטות ושובבות:
וכתיב ארפא. משמע מכאן
 ואילך כבעל מום שנתרפא
 שמקצת שמו עליו:
כאן מאהבה. השב מאהבה
 נעקר עונו מתחלתו:
כתיב שובו בנים. אלמא בעלי
 תשובה קרויין בנים:
וכתיב כי אנכי בעלתי בכס.
 אלמא עבדים מיקרו:
כאן מאהבה ומיראה. קרויין
 בנים:
כאן על ידי יסורין. שלא שבו עד
 שנתיסרו ביסורין קרויין עבדים
 ואית דגרסי כתיב שובו אלי
 ואשובה וכתיב כי אנכי בעלתי
 בכס כתיב ואשובה אליכם
 לאחר תשובה וכתיב כי אנכי
 בעלתי בכס כבר קודם שתשובו
 כאן מאהבה או מיראה קא
 אמר כי אנכי בעלתי בכס:
לא תעשה שבתורה. לא יוכל
 בעלה הראשון וגו':
כי כשלת בעונך. עונך יחשב
 כמכשול שהיא שגגה:
עליהם (חיו) [הוא] יחיה. על כל
 מה שעשה ואף על העבירות:

אמר רבי חמא בר חנינא:
 גדולה תשובה שמביאה רפאות לעולם,
 שנאמר: **"ארפא משובתם אהבם נדבה"** (הושע יד, ה).

רבי חמא ברבי חנינא רמי:
 כתיב: **"שובו בנים שובבים"** (ירמיה ג, כב),
 דמעיקרא - **"שובבים"** אתם,
 וכתבי: **"ארפה משובתיכם"** (ירמיה ג, כב)!

לא קשיא:
 כאן - מאהבה,
 כאן - מיראה.

רב יהודה רמי,
 כתיב: **"שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם"** (ירמיה ג, כב),
 וכתבי: **"כי אנכי בעלתי בכס ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה"** (ירמיה ג, יד)!

לא קשיא:
 כאן - מאהבה או מיראה,
 כאן - על ידי יסורין.

אמר רבי לוי:
 גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד,
 שנאמר: **"שובה ישראל עד ה' אלהיך"** (הושע יד, ב).

פוב

אמר רבי יוחנן:
 גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה,
 שנאמר: **"לאמר, הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר,**
הישוב אליה עוד? הלא הנוף תהנף הארץ ההיא!
ואת זנית רעים רבים - ושוב אלי נאם ה'"³⁴² (ירמיה ג, א).

אמר רבי יונתן:
 גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה,
 שנאמר: **"ובא לציון גואל ולשבי פשיע ביעקב"** (ישעיה נט, כ).
 מה טעם: **"ובא לציון גואל"**?
 משום ד'**שבי פשיע ביעקב"**.

אמר ריש לקיש:
 גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות.
 שנאמר: **"שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך"** (הושע יד, ב).

הא **"עון"** - מזיד הוא, וקא קרי ליה 'מכשול'.

איני?
 והאמר ריש לקיש:
 גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות,
 שנאמר: **"ובשוב רשע מדשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה"** (יחזקאל לג, יט)!

לא קשיא:

³⁴² לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה (דברים כד, ד)

רש"י

מתפייס הימנו. מקבל הימנו פיוסים:
ונשלמה פרים שפתינו. במקום פרים:
נדבה. מקובלת ברצון יותר מחובה:
ארפא משונבתם. מן היחיד:

כאן - מאהבה,
 כאן - מראיה.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם, שנאמר: **"ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה"**

³⁴³ (יחזקאל יח, כז \ לג, יט).

אמר רבי יצחק:

אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי:

בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, מקניט את חברו בדברים - ספק מתפייס הימנו, ספק אין מתפייס הימנו.

ואם תאמר מתפייס הימנו - ספק מתפייס בדברים, ספק אין מתפייס בדברים.

אבל הקדוש ברוך הוא: אדם עובר עבירה בסתר, מתפייס ממונו בדברים,

שנאמר: **"קחו עמכם דברים ושובו אל ה'"** (הושע יד, ג).

ולא עוד, אלא שמחזיק לו טובה,

שנאמר: **"וקח טוב"** (הושע יד, ג).

ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים,

שנאמר: **"ונשלמה פרים שפתינו"** (הושע יד, ג).

שמה תאמר פרי חובה?

תלמוד לומר: **"ארפא משונבתם אהבם נדבה"** (הושע יד, ה).

תניא:

"היה דבי מאיר אומר:

גדולה תשובה, שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחליו לכל העולם כולו,

שנאמר: **"ארפא משונבתם אהבם נדבה מי שב אפי ממונו"** (הושע יד, ה),

מהם - לא נאמר,

אלא **"ממונו"**.

³⁴³ ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ויעש משפט וצדקה הוא את-נפשו יחיה. (יחזקאל יח, כז) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה (יחזקאל לג, יט)

רס"י

שבא דבר עבירה לידו. שנכשל
בה כבר:
באותה אשה באותו מקום.
שעבר שם העבירה ואותו פרק
מתוך שדומה מכל וכל לזמן
שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו
ואומר לו ראה פלונית ואותו
מקום ואותו פרק הוא קום עשה
מה שעשית כבר:
כסוי חטאה. שלא נתגלה עונו:
בחטא מפורסם. טוב לו שיוודה
ויתבייש ולא יכפור בו:
בחטא שאינו מפורסם. לא יגלה
חטאו וכבוד השם הוא שכל מה
שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט
כבוד שמים הוא:
עבירות שבין אדם לחבירו.
יגלה לרבים שיבקשו ממנו
שימחול לו:

310. פו, ב

היכי דמי בעל תשובה?

אמר רב יהודה:

כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה.

מחוי רב יהודה: באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום.

אמר רב יהודה:

רב רמי: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א),
וכתיב: "מכסה פשעיו לא יגליח" (משלי כח, יג)!

לא קשיא:

הא - בחטא מפורסם.

הא - בחטא שאינו מפורסם.

רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן:

כאן - בעבירות שבין אדם לחבירו,

כאן - בעבירות שבין אדם למקום.

תניא:

"רבי יוסי בר יהודה אומר:

אדם עובר עבירה פעם ראשונה - מוחלין לו,

שניה - מוחלין לו,

שלישית - מוחלין לו,

רביעית - אין מוחלין לו,

שנאמר: "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו" (עמוס ב, 1),

ואומר: "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר" (איוב לג, כט).

מאי "ואומר"?

וכי תימא: הני מילי בצבור, אבל ביחיד לא,

תא שמע: "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר" (איוב לג, כט).

מכאן ואילך אין מוחלין לו,

שנאמר: "על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו" (עמוס ב, 1).

311. פו, ב - כז, א

כ"ז

וחטאתי נגדי תמיד. איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד: **וצריך לפרט את החטא.** כשהוא מתודה אומר חטא פלוני חטאתי: **כדרי ינאי.** לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת להם משל לאדם שהיה לו בן נאה ומאכילו ומשקהו ותולה לו כיס של דינרין בצוארו והושיבו בפתח זונות מה יעשה שלא יחטא:

הכי גרס בספרי משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי. בכל מקום שנכתב מיתתו שם נכתב סרחונו. אלמא ניחא למכתביה זמנין טובא: **לשתי נשים.** שלוקות:

אחת קלקלה. זנתה והתרו בה למלקות כך דור המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים (משה) מת במדבר על שמעו נא המורים אמר יכתב סורחני שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם: **פגי שביעית.** תאנים שלא בישלו כל צרכן ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה) לאכלה ולא להפסד:

מפרסמין את החנפין. שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חילול השם שבני אדם למידין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורענות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו:

שנאמר ובשוב צדיק מצדקו. סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לידו חטא גלוי לכל שיכשל בו וידעו את מעשיו:

תנו רבנן:

"עבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה - לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר. ואם שנה בהן - צריך להתודות ביום הכפורים אחר. ואם לא שנה בהן, וחזר והתודה עליהן -

עליו הפתוב אומר: "מכלב שב על קאו כסיל שונה באולתו" (משלי כו, יא).

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

כל שבן שהוא משוגב,

נאמר: "מי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" (תהלים נא, ה).

אלא מה אני מקיים **"מכלב שב על קאו"**?

כדרכ הונא,

דאמר רב הונא:

כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו.

הותרה לו סלקא דעתך!?

אלא אימא: נעשית לו כהיתר.

"וצריך לפרוט את החטא,

שנאמר: "אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב" (שמות לב, לא),

דברי רבי יהודה בן בבא.

רבי עקיבא אומר:

אין צריך שנאמר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א).

אלא מהו שאמר משה: **"ויעשו להם אלהי זהב"** (שמות לב, לא)?

כדרכי ינאי.

דאמר רבי ינאי:

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:

רבוננו של עולם! כסף וזהב שהרבית להם לישאל עד שאמרו די,

גרם להם שיעשו אלהי זהב.

"שני פרנסים טובים עמדו להם לישאל: משה ודוד.

משה אמר: יכתב סורחני,

שנאמר: "יען לא האמנתם בי להקדישני" (במדבר כ, יב),

דוד אמר: אל יכתב סורחני.

שנאמר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א).

משל דמשה ודוד למה הדבר דומה?

לשתי נשים שלקו בבית דין,

אחת קלקלה ואחת שאכלה פגי שביעית.

אמרה להן אותה שאכלה פגי שביעית: בבקשה מנס, הודיעו על מה היא לוקה,

שלא יאמרו על מה שזו לוקה, לוקה.

הביאו פגי שביעית ותלו בצנארה, והיו מכריזין לפניך ואומרים: על עסקי שביעית היא לוקה.

מפרסמין את החנפין, מפני חילול השם,

שנאמר: "ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו" (יחזקאל ג, כ).

רס"י

המוחלטין. רשעים גמורין:
שלות רשעים סופה תקלה.
 מתוך שלותם הם יושבין
 ומהרהרין בעבירות:
והרשות. הרבנות:
מקברת בעליה. שנאמר (שמות
 א) וימת יוסף תחילה ואח"כ כל
 אחיו:
ולואי שתהא יציאה. ממנה בלא
 חטא כביאה:
נפיק לדינא. להיות דן דין:
בצבו נפשיה. ברצון עצמו:
לקטלא אזיל. לישא עונש חטא
 שמא ישגה בדין ועל עצמו אמר
 כן:
וצבו ביתיה לית הוא עביד. בכל
 זה לא יעשה צורכי ביתו ולא
 ישתכר כלום בדבר:
ולואי שתהא ביאה. שישוב
 ויכנס לביתו בלא חטא כיציאה:
אמבוהא. גדודי בני אדם הולכין
 אחריו לכבודו:
אם יעלה לשמים שיאו וגוי
סופו כגללו לנצח יאבד. וכל זה
 אמר שלא תזוח דעתו:
מכתפי ליה. זקן היה ונושאין
 אותו באלנקי בכתפיהם בבית
 המדרש שלא להטריח את
 הציבור לקום מפניו:
שנאמר הנותרים. אלמא אף הן
 היו ראוין לישרף ונותרו:
אין חטא בא על ידו. הקב"ה
 מדחה מפניו את העבירה שלא
 תבא לידו:

"תשובת המוחלטין - מעבבת הפורענות
ואף על פי שנחתם עליו גזר דין של פורענות
שלות הרשעים סופה תקלה
והרשות מקברת את בעליה
ערום נכנס לה, וערום יצא ממנה
ולואי שתהא יציאה כביאה".

רב כי הוה נפיק למידן דינא
אמר הכי: בצבו נפשיה לקטלא נפיק
וצבו ביתיה לית הוא עביד
וריקון לביתיה אזיל
ולואי שתהא ביאה כיציאה.

רבא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי:
בצבו נפשיה לקטלא נפיק
וצבו ביתיה לית הוא עביד
וריקון לביתיה אזיל
ולואי שתהא ביאה כיציאה
וכי הוי חזי אמבוהא אבתריה
אמר: "אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע
כגללו לנצח יאבד ראינו יאמרנו איו" (איוב כ, ו).

פז,א

רב זוטרא, כי הוה מכתפי ליה בשבתא דריגלא,
 הוה אמר: **"כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור"** (משלי כו, כד).

"שאת פני רשע לא טוב" (משלי יח, ה).

לא טוב להם לרשעים שנושאין להם פנים בעולם הזה.

לא טוב לו לאחאב שנשא לו פנים בעולם הזה
שנאמר: "יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו" (מלכים א' כא, כט).
"להטות צדיק"³⁴⁴ (משלי יח, ה),

טוב להם לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעולם הזה
טוב לו למשה שלא נשא לו פנים בעולם הזה
שנאמר: "יען לא האמנתם בי להקדישני" (במדבר כ, יב),
הא - אילו האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן העולם.

אשריהם לצדיקים!
לא דיין שהו זוכיו, אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות
שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף בנדב ואביהוא
שנאמר: "הנותרים" (ויקרא י, טז) - אלא שעמד להם זכות אביהם.

אוי להם לרשעים!
לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות
הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמר, כטבי עבדו של רבן גמליאל
אלא שחובת אביהו גרמה להו.

כל המזכה את הרבים - אין חטא בא על ידו
וכל המחטיא את הרבים - כמעט אין מספיקין בידו לעשות תשובה".

"כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו".

³⁴⁴ להטות צדיק במשפט

מאי טעמא?

רש"י

כי לא תעזוב נפשי. למדנו
שהקב"ה מונע את החטא
מלהכשילו:
עשוק בדם נפש. מחויב בנפש
שאבדה על ידו:
אל יתמכו בו. שלא יפול אלא
מניחין אותו ויפול בבור
בגיהנם:

כדי שלא יהא הוא בגיהנם, ותלמידיו בגן עדן.
שנאמר: "כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת" (תהלים טז, ז).

"כל המחטיא את הרבים - אין מספיקין בידו לעשות תשובה".

שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם.
שנאמר: "אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו" (משלי כח, ז).

רס"י

כדרב הונא. דכיון דחטא תרי
זימני שוב אין מספיקין בידו
לעשות תשובה לפי שהעבירה
דומה עליו היתר:

312. פז, א

"האומר: אַחַטָּא וְאַשׁוּב וְאַחַטָּא וְאַשׁוּב - אין מספיקין בידו לעשות תשובה".

למה לי למימר: "אַחַטָּא וְאַשׁוּב, אַחַטָּא וְאַשׁוּב" תרי זימני?

כדרב הונא אומר רב.

דאמר רב הונא אומר רב:

כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו.

הותרה לו סלקא דעתך!?

אלא: נעשית לו כהיתר.

רס"י

313.פז, א

לימא דלא כרבני. דאמר לעיל
אפי' לא עשה תשובה מכפר:
אגב שאני. מאחר שעליו הוא
סומך לחטוא אינו מכפר:

"אחטא ויום הנפודים מכפר - אין יום הנפודים מכפר".

לימא מתניתין דלא כרבני.

דתניא:

"רבי אומר:

על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה - יום הנפודים מכפר!"

אפילו תימא רבי,

אגב שאני.

314. פז, א

"עבירות שבין אדם למקום [- יום הנפירים מכפר,
עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הנפירים מכפר, עד שיירצה את חבירו]".

רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו:

"עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הנפירים מכפר",

וקא כתיב: "אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים" (שמואל א' ב, כה)!

מאן "אלהים"? דיינא.

אי הכי, אימא סיפא: "ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו" (שמואל א' ב, כה)!

הכי קאמר: "אם יחטא איש לאיש ופללו, אלהים ימחול לו.

"ואם לה' יחטא איש" מי יתפלל בעדו? תשובה ומעשים טובים.

רס"י

והכתיב ופללו אלהים. וקא
סלקא דעתך ופללו לשון תפלה
ופיוס הוא שהקבי"ה מפללו
ומפייסו ומכפר לו:

מאן אלהים דיין. והאי ופללו
לשון ונתן בפלילים (שמות כא)
הדיין ישפוט ביניהם:

אי הכי. דפללו דקרא לשון
משפט ניהו אימא סיפא מי
יתפלל לו מי ישפטנו בשביל
המקום וכי אין שלוחין הרבה
למקום ליפרע הימנו:

הכי קאמר. הכי נמי דפילול
דקרא לשון פיוס הוא והכי
קאמר אם יחטא איש לאיש
ופללו לחבירו וריצהו האלהים
ימחול לו:

ואם לה' יחטא איש מי יתפלל
בעדו. אם אינו שב מעבירות
שבידו כך היה עלי הכהן מוכיח
את בניו שישבו מרעתם:

315. כז, א-ב

כ"י

בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך. בשביל זר לערבו בממוון או אם נוקשת באמרי פיך שהקנטתו בדברים עשה זאת והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממוון:

לך התרפס. יד ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטתו רהב רעיד הרבה רעים לבקש הימנו מחילה. רעיד בתרא דקרא מלא כתיב לפי שהוא לשון רבים:

בשלוש שורות. שלש פעמים יפייסוהו בשלושה אנשים בכל פעם שנאמר ישור לשון שורה ואין שורה פחותה משלושה בני אדם:

חטאתי. הרי פעם אחת וישר העויתי הרי שתיים ולא שוה לי הרי שלשה:

אנא שא נא ועתה שא נא. אין נא אלא לשון בקשה:

הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה. ר' אבא היה לו להתרעם על ר' ירמיה שחטא לו אזל ר' ירמיה איתניב אדשא דר' אבא:

זרזיפי דמיא. התזת טיפי שופכין שהיתה השפחה שופכת וזרזיפי טיפין ודומה לו כרביבים זרזיף ארץ בספר תהלים (עב):

ממציא נפשיה. לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו:

חליף ותני. עובר ושונה ומשלש פעמים רבות:

בהדי טבחא. הטבח חטא לו:

קאזיל אבא. רביה:

למקטל נפשיה. עכשיו הוא מענישו למות:

תבר רישא. משבר עצמות ראש של בהמה:

בקועיה. בגרירתו:

סידרא. פרשת מקרא של נביאים או של כתובים:

אתא ר' חייא. וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו וחזר בשבילו לראש הפרשה:

אָמַר רַבִּי יַחֲזֵק:

כָּל הַמְקַנֵּיט אֶת חֲבִירוֹ, אֶפִּילוּ בְּדַבְרִים - צְרִיךְ לְפִיִּסוֹ, שְׁנֵאמַר: **"בְּנֵי אִם עֲרַבְתָּ לְרַעְךָ, תִּקְעֵת לְזֶרַח כַּפֶּיךָ.**

נוֹקֶשֶׁת בְּאִמְרֵי פִיךָ עֲשֵׂה זֹאת אִפּוּא בְּנֵי וְהַנְּצֵל,

כִּי בָאתָ בְכַף רַעְךָ לֶךְ הַתְּרַפֵּס וְהָב רַעֲיִךְ" (משלי ו, אג).

אִם מְמוּן יֵשׁ בְּיָדְךָ - הִתְרַ לֹו פֶּסֶת יָד,

וְאִם לֹאוֹ - הִרְבֵּה עָלְיוֹ רַעִים.

אָמַר רַב חֲסָדָא:

וְצְרִיךְ לְפִיִּסוֹ בְּשִׁלְשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם,

שְׁנֵאמַר: **"יִשְׁרַע עַל אֲנָשִׁים וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי וַיִּשְׁרַע הָעוֹיֵתִי וְלֹא שָׁוָה לִי"** (איוב לג, כז).

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא:

כָּל הַמְּבַקֵּשׁ מָטוּן מִחֲבִירוֹ אֵל יִבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ פְּעָמִים,

שְׁנֵאמַר: **"אֲנָא שָׂא נָא ... וְעַתָּה שָׂא נָא"**³⁴⁵ (בראשית נ, יז).

וְאִם מַת - מְבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וּמַעְמִידֵן עַל קַבְרוֹ,

וְאוֹמֵר: **"חֲטָאתִי לֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלִפְלוֹנִי שְׁחַבְלַתִּי בּוֹ"**.

רַבִּי יְרֵמְיָה הוּוֹה לִיה מִיִּלְתָּא לְרַבִּי אַבָּא בַּהֲדִיָּה,

אֲזַל אִיתְנִיב אֲדִישָׁא דְרַבִּי אַבָּא.

בַּהֲדִי דִישָׁא אֲמַתִּיָּה מִיָּא מִטָּא זְרִזְפֵי דְמִיָּא אֲרִישָׁא, אָמַר: עֲשָׂאוּנִי כְּאֲשָׁפָה.

קָרָא אֲנַפְשִׁיָּה: **"מֵאֲשַׁפֵּת יָדִים אֲבִיוֹן"** (תהלים קיג, ז).

שְׁמַע רַבִּי אַבָּא וְנִפְיֵק לְאַפִּיָּה.

אָמַר לִיה: הִשְׁתָּא צְרִיכְנָא לְמִיפְק אֲדַעְתָּךְ,

דְּכַתִּיב: **"הַתְּרַפֵּס וְהָב רַעֲיִךְ"** (משלי ו, ג).

רַבִּי זִידָא כִּי הוּוֹה לִיה מִיִּלְתָּא בַּהֲדִיָּה אִינִישׁ, הוּוֹה חֲלִיף וְתַנִּי לְקַמִּיָּה וּמְמַצִּיא לִיה,

כִּי הִיכִי דְנִיתִי וְנִיפּוֹק לִיה מְדַעְתִּיָּה.

רַב הוּוֹה לִיה מִיִּלְתָּא בַּהֲדִי הוּוֹה טַבְחָא,

לֹא אֲתָא לְקַמִּיָּה.

בְּמַעְלֵי יוֹמָא דְכַפּוּרֵי אָמַר אִיהוּ: אִיזִיל אָנָּא לְפִיִּסֵי לִיה.

פְּגַע בֵּיה רַב הוּנָא, אָמַר לִיה: לְהִיכָא קָא אֲזִיל מַר?

אָמַר לִיה: לְפִיִּסֵי לְפִלְנָא.

אָמַר רַב הוּנָא: אֲזִיל אַבָּא, לְמִיקְטֵל נַפְשָׁא.

אֲזַל וְקָם עִילּוּיָה, הוּוֹה יִתִּיב וְקָא פְּלִי רִישָׁא,

דְּלִי עֵינִיָּה וְחֲזִינִיָּה אָמַר לִיה: אַבָּא אֲתָּ? זִיל, לִית לִי מִיִּלְתָּא בַּהֲדָךְ.

בַּהֲדִי דְקָא פְּלִי רִישָׁא אִישְׁתְּמִיט גְּרַמָּא וּמְחִינִיָּה בְּקוּעִיָּה וְקַטְלִיָּה.

רַב הוּוֹה פְּסִיק סִידְרָא קַמִּיָּה דְרַבִּי.

פז,ב עֵייל אֲתָא רַבִּי חֵיָּא - הֲדַר לְרִישָׁא,

עֵייל בַר קַפְרָא - הֲדַר לְרִישָׁא,

אֲתָא רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי - הֲדַר לְרִישָׁא,

אֲתָא רַבִּי חֲנִינָא בַר חֲמָא, אָמַר: כּוּלִי הָאִי נְהַדַר וְנִיזִיל? לֹא הֲדַר.

אִיקְפִּיד רַבִּי חֲנִינָא,

אֲזַל רַב לְגַבִּיָּה תְּלִיסַר מַעְלֵי יוֹמֵי דְכַפּוּרֵי וְלֹא אִיפִּיִּס.

וְהִיכִי עֲבִיד הִכִּי?

וְהָאֵמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא:

³⁴⁵ אָנָּא שָׂא נָא פִּשְׁע אַחִיךָ וְחַטָּאתֶם כִּי רַעָה גַמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא

רס"י

כָּל הַמְבַקֵּשׁ מָטוּ מִחֲבִירוֹ אֶל יְבֻקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ פְּעָמִים!

רַב שְׂאֲנִי.

וְרַבֵּי חֲנִינָא, הִיכִי עֲבִיד הָכִי?
וְהָאֵמֵר רַבָּא: כָּל הַמְעַבֵּיר עַל מְדוּתָיו מְעַבְרִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו!

אָלָא, רַבֵּי חֲנִינָא חֲלָמָא חֲזִי לֵיהּ לָרַב דְּזַקְפוּהוּ בְּדִיקְלָא,
וְגַמְרִי: דְּכָל דְּזַקְפוּהוּ בְּדִיקְלָא רִישָׁא הוּי.
אָמַר: שְׁמַע מִינָהּ בְּעֵי לְמַעְבַּד רְשׁוּתָא.
וְלֹא אִיפִיִּים כִּי הִיכִי דְלִיזִיל וְלִגְמַר אֲוִרִיתָא בְּבַבְל.

רב שאני. מחמיר היה לעצמו:
חלמא חזא ליה לרב. ראה חלום
על רב שתלאוהו בדקל והוא
סימן נשיאות ראש וגדולה ור'
חנינא ראש ישיבה היה כדאמר
רבי (כתובות דף קג:.) בשעת
פטירתו חנינא בר חמא ישב
בראש וכשראה חלום זה על רב
דאג למות לפי שאין מלכות
נוגעת בחברתה אמר אדחייא
מהכא ויברח לבבל מפני ושם
יהיה ראש ולא נדחין למות
בשבילו:

ב.316 פז, ב

רש"י

עם חשיכה. לאחר אכילה משקיבל עליו יוה"כ: שמא תטרף דעתו. מחמת שכרות: דבר קלקלה. של חטא: ממעמקי הלב. תפלה היא: בתורתך כתוב. כי ביום הזה יכפר: רבון העולמים. כי לא על צדקותינו וכו'.

תנו רבנן:

"מִצֻּת וַיְדוּ בְעָרְבַיּוֹם הַנְּפוּרִים עִם הַשָּׁכָה, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: יְתוּדָה קוֹדֵם שְׂיֹאכַל וַיִּשְׁתֶּה, שְׂמָא תִטְרֹף דַּעְתּוֹ בְּסַעוּדָה. וְאִף עַל פִּי שְׁהַתְּוֹדָה קוֹדֵם שְׂאֵכַל וַשְׁתֶּה, מִתְּוֹדָה לְאַחַר שְׂיֹאכַל וַיִּשְׁתֶּה, שְׂמָא אֵירַע דְּבַר קִלְקֵלָה בְּסַעוּדָה. וְאִף עַל פִּי שְׁהַתְּוֹדָה עֲרֵבִית יְתוּדָה שְׁחֲרִית, שְׁחֲרִית יְתוּדָה בְּמוֹסָף, בְּמוֹסָף יְתוּדָה בְּמִנְחָה, בְּמִנְחָה - יְתוּדָה בְּנַעֲלָה.

והיכן אומר?

יחיד - אחר תפלתו, ושליח צבור אומר - באמצע."

מאי אומר?

אמר רב: אתה יודע רזי עולם.

ושמואל אמר: ממעמקי הלב.

ולוי אמר: "ובתורתך כתוב לאמר".

רבי יוחנן אמר: רבון העולמים.

רבי יהודה אמר: כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר.

רב המנונא אמר: אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי, עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי, עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי. הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלמה, יהי רצון מלפניך שלא אחטא, ומה שחטאתי מרוק ברחמיך, אבל לא על ידי יסורין.

והיינו וידויה דרבא כולה שתא, ודרב המנונא זוטא ביומא דכפורי.

אמר מר זוטרא: לא אמרו, אלא דלא אמר: אבל אנחנו חטאנו, אבל אמר: אבל אנחנו חטאנו, תו לא צריך.

דאמר בר המדודי: הנה קאימנא קמיה דשמואל, והנה יתיב וכי מטא שליחא דצבורא ואמר: "אבל אנחנו חטאנו" קם מי קם. אמר: שמע מינה עיקר וידוי האי הוא.

רס"י

317. פז, ב

בתענית. של גשמים:

ובמעמדות. ארבעה ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסין בעריהן ומתעניין וקורין במעשה בראשית כדאמרינן במס' תענית (דף כו.) והתם מקשינן ותעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשנינן הכי קאמר כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי ששלשה פרקים הללו תעניות הם ואין שכרות במנחה אבל שאר ימות השנה אין נשיאות כפים במנחה ויש מהן ארבע פעמים ביום:

צלותא יתירתא. מתפלל שבע כשאר התפלות:

ושמואל אמר מה אנו ומה חיינו. אומר ואינו מתפלל: **אור יום הכפורים.** ליל יום הכפורים:

וחותם בידוי. גרס בתוספתא אינו חותם מקדש ישראל אלא האל הסולחן וחכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע אף בשאר התפלות אם רצה לחתום בידוי חותם כך שמעתי אבל לא גרס לה בתוספתא הכי אלא וחכמים אומרים מתפלל שבע ואם רצה לחתום בידוי חותם ואנעילה קיימי קתני מיהת נעילה מתפלל שבע ומתודה תיובתא דשמואל תיובתא:

תנן ה'תם:

"ב'שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בְּשָׁנָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כְּפִיָּהֶן אַרְבַּעַת פְּעָמִים בַּיּוֹם: בְּשַׁחֲרִית, בְּמוֹסֵף, בְּמִנְחָה, וּבְנִעִילַת שְׁעָרִים. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים: בְּתַעֲנִיּוֹת, וּבְמַעֲמָדוֹת, וּבַיּוֹם הַכְּפוּרִים" (תענית כו.).

מאי "נעילת שערים"?

רב אמר:

צ'לותא יתירתא.

ושמואל אמר:

מה אנו מה חיינו.

מיתבי:

"אור יום הכפורים מתפלל שבע, ומתודה.

בשחרית מתפלל שבע ומתודה,

במוסף מתפלל שבע ומתודה,

במנחה מתפלל שבע ומתודה,

בנעילה מתפלל שבע ומתודה.³⁴⁶

וחותם בידוי,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

מתפלל שבע, ואם רצה לחתום בידוי חותם."

תיובתא דשמואל!

תיובתא.

³⁴⁶ הגהות הגר"א מוחק מילים, ומסורת הש"ס מוחק כאן פחות מילים: "תנאי היא, דתנאי: "יום הכפורים עם השיכה מתפלל שבע ומתודה"

318. כז, ב - כח, א

כ"ט

נחית קמיה דרבא. נעילה ולשון נעילה פליגי אמוראי בברכו' ירושלמי חד אמר נעילת שערי שמים וחד אמר נעילת שערי עזרה:

וכיון דצלי. משחשיכה תו לא צריך:

והא אמר רב. במסי ברכות תפלת ערבית רשות ומאי פוטרת דקאמר:

לדברי האומר חובה קאמר. דזו פוטרתה:

מיתבי וכו'. קתני נעילה וקתני ערבית:

שבע מעין שמונה עשרה. גי ראשונות וגי אחרונות כתיקון ואומר הבינו באמצע שיש בה מעין שלש עשרה ברכות והיא תפלה קצרה שתיקנו לעוברי דרכים ולמוצאי יוה"כ התירו לצאת בה מפני הטורח:

תנאי היא. אי פטרה נעילה את של ערבית אי לא: הכי גרסינן בתוספתא כל חיבי טבילות טובלין כדרך ביום הכפורים הנדה ויולדת טובלות כדרך בלילי יוה"כ:

בעל קרי. שאסור בדברי תורה כדקיימא לן (בי"ק דף פב.) עזרא תיקן טבילה לבעלי קריין:

טובל והולך עד המנחה. אם אירע לו קרי קודם לכן טובל כדי שיוכל להתפלל תפלת המנחה אבל ראה קרי מן המנחה ולמעלה אין מותר לטבול אלא ימתין עד שתחשך ויטבול דסבירא להו לרבנן דתפלת נעילה בלילה ולדידהו פוטרת את של ערבית כדרב והא דקתני אינה פוטרת ר' יוסי היא דאמר כל היום מותר לטבול ואפילו ראה קרי לאחר תפלת המנחה טובל ביום כדי להתפלל תפלת נעילה אלמא קסבר תפלת נעילה אין זמנה בלילה ולדידהו אינה פוטרת את של ערבית: ה"ג בתוספתא הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובעל נדה וטמא מת טובלין כדרך ביוה"כ נדה ויולדת טובלות כדרך בלילי יום הכפורים בעל קרי טובל והולך כל היום כולו ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול. קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי ורבנן אדרבנן:

לא קשיא. הא דאמר ר' יוסי הכא מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול:

בדצלי תפלת נעילה. ביום קודם שראה קרי והא דאמרינן לעיל כל היום בדלא צלי תפלת נעילה כשראה הקרי:

אי דצלי מאי טעמא דרבנן. דמתניתא בתרייתא דאמרי כל היום:

עולא בר רב נחית קמיה דרבא.

פתח ב"אתה בחרתנו" וסיים ב"מה אנו מה חיינו" ושבחיה.

רב הונא בריה דרב נתן אמר:

ויחיד אומרה אחר תפלתו.

אמר רב:

תפלת נעילה פוטרת את של ערבית.

רב לטעמיה,

דאמר: צלותא יתירא היא,

וכיון דצלי ליה, תו לא צריך.

ומי אמר רב הכי?

והאמר רב:

הלכה כדברי האומר תפלת ערבית רשות!

לדברי האומר חובה קאמר.

מיתיבי:

"אור יום הכפורים - מתפלל שבע ומתודה,

שחרית - שבע ומתודה,

מוסף - שבע ומתודה,

בנעילה - מתפלל שבע ומתודה,

ערבית - מתפלל שבע מעין שמונה עשרה.

רבי חנינא בן גמליאל משום אבותיו:

מתפלל שמונה עשרה שלימות,

מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת!" פח,א

תנאי היא.

דתנאי:

"כל חיבי טבילות - טובלין כדרך ביום הכפורים.

נדה ויולדת - טובלות כדרך בלילי יום הכפורים.

בעל קרי - טובל והולך עד המנחה.

רבי יוסי אומר:

כל היום פולו."

ורמניהו:

"הזב והזבה המצורע והמצורעת ובעל נדה וטמא מת - טובלין כדרך ביום הכפורים.

נדה ויולדת טובלות כדרך בלילי יום הכפורים.

בעל קרי טובל והולך כל היום פולו,

רבי יוסי אומר:

מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול!"

לא קשיא:

הא - דצלי תפלת נעילה,

הא - דלא צלי.

אי דצלי מאי טעמיהו דרבנן?

רש"י

קא סברי רבנן: קא סברי טבילה בזמנה מצוה. וזמנה ביום הוא דכתיב (דברים כג) והיה לפנות ערב ירחץ הלכך דחיא רחיצה דיום הכפורים ולא היינו הך רבנן דלעיל ותרתי פלוגתא ניהו במתניי קמייתא פליגי בזמן תפלת נעילה דלרבנן בלילה ולר' יוסי ביום ורבנן דהתם סבירא להו טבילה בזמנה לאו מצוה דתדחה יום הכפורים ובמתניתא בתרייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה: **לא ירחוץ:** שלא ימחוק את השם: **כורך עליו גמי:** להגין עליו משטף המים: **וקיימא לן:** במסכת שבת דבטבילה בזמנה מצוה פליגי דלרבנן טבילה בזמנה לאו מצוה ואם אין לו גמי ימתין עד למחר ויבקשנו: **ההיא:** דאמר' לעיל ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול עד שתחשך דטבילה בזמנה לאו מצוה ר' יוסי בר יהודה היא: **דיה לטבילה שתהא באחרונה:** ברייתא היא דמיייתנן לה במסכת נדה בגמרא דהמפלת (דף כט:) האשה שיצתה מלאה ובאת ריקנית והביאה לפנינו שלשה שבועים טהורים ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור משמשת אור לשלשים וחמש ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות דברי ב"ש ובי"ה אומרים שלשים וחמש וכולהו מפרש להו התם וטעמא משום טבילה בזמנה מצוה רבי יוסי בר יהודה אומר דיה לטבילה שתהא באחרונה דטבילה בזמנה לאו מצוה ור' יוסי דגמי הוא ר' יוסי בן חלפתא: **ולערב ישפוף:** משום חציצה: **לערב ס"ד:** מכי טביל וסליק מאי מהני ליה שפשוף חציצה דהואי הואי: **אימא מבערב:** דאתמול ישפוף כל אדם עצמו בחמין שאם יראה קרי למחר יכול לטבול בלא חציצה: **הרואה קרי ביוה"כ:** ולא במתכוין: **עונותיו מחולין:** סימן טוב הוא זה יראה זרע ויארין ימים: **ידאג כל השנה כולה:** שמא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: **ואם עלתה לו שנה:** שלא מת מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו וכן עולם הבא הוא: **תדע שהרי כל העולם רעב:** מתשמיש והוא שבע ולא נתענה בזאת ושלא מדעתו השביעוהו ואעפ"כ עלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא: **מפיש חיי:** זה שראה קרי ביום הכפורים: **סגי ומסגי:** בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע יארין ימים [ישעיה נג]:

קא סברי רבנן:
טבילה בזמנה - מצוה.

מפיל, דרבי יוסי סבר: לאו מצוה.
והתניא:

"הרי שהיה שם כתוב על בשרו -
הרי זה לא ירחץ,
ולא יסוך,

ולא יעמוד במקום הטנופת.
נדמנה לו טבילת מצוה, כורך עליו גמי ויורד וטובל.
דבי יוסי אומר:

יורד וטובל נדרפו ובלבד שלא ישפוף".
וקיימא לן דבטבילה בזמנה, מצוה פליגי!

ההיא רבי יוסי בר יהודה היא.

דתניא:

"רבי יוסי בר יהודה אומר:
דיה לטבילה שתהא באחרונה".

תנו רבנן:

"הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל, ולערב ישפוף".

"לערב"? מאי דההוה הוה!

אלא אימא: מבערב ישפוף.
קא סבר: מצוה לשפוף.

תני תנא קמיה דרב נחמן:

"הרואה קרי ביום הכפורים - עונותיו מחולין לו".

והתניא:

"עונותיו סדורין!"

מאי "סדורין"?

סדורין לימחל.

תנא דבי רבי ישמעאל:

"הרואה קרי ביום הכפורים - ידאג כל השנה כולה.
ואם עלתה לו שנה - מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

אמר רב נחמן בר יצחק:

תדע, שכל העולם כולו רעב והוא שבע.

כי אתא רב דימי אמר:

מפיש חיי סגי ומסגי³⁴⁷.

הדרן עלך יום הכפורים
וסליקא לה מסכת יומא